

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра цивільно-правових дисциплін факультету №4

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

навчальної дисципліни «Цивільне право» обов'язкових компонент освітньої
програми першого рівня вищої освіти

081 Право (поліцейські);

**Харків (Вінниця)
2023 рік**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 4
Протокол від 28.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін факультету
протокол від 27.08.2023 № 9.

Відповідальна особа:

Професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Сліпченко С. О.

Розробники:

1. Завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, професор Зайцев О. Л.
2. Професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Сліпченко С. О.
3. Професор кафедри, кандидат юридичних наук, професор Шишка О. Р.
4. Доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Піхурець О. В.
5. Доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Бортнік О. Г.
6. Доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Шишка Н. В.
7. Доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Ясечка С. В.
8. Доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Погребняк О. С.

Рецензенти:

1. Проректор з наукової роботи Харківського університету, канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.;
2. Завідувач кафедри трудового та господарського права факультету №2 Харківського національного економічного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Мельник К. Ю.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 3							
Тема № 1: Цивільне право - галузь приватного права.	7	2		2		3	ЗАЛІК
Тема № 2: Акти цивільного законодавство України.	5			2		3	
Тема № 3: Цивільні правовідносини.	6			2		4	
Тема № 4: Фізична особа.	8	2		2		4	
Тема № 5: Юридичні особи. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах.	6			2		4	
Тема № 6: Об'єкти цивільних прав.	4	2		2		2	
Тема № 7: Правочини.	6			2		2	
Тема № 8: Представництво.	4			2		2	
Тема № 9: Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність.	6	2		2		2	
Тема № 10: Особисті немайнові права фізичної особи.	6			2		4	
Тема № 11: Право власності та інші речові права.	10	2		4		4	
Тема № 12: Загальні положення про право інтелектуальної власності.	7			2		5	
Всього за семестр № 1	75	10		26		39	
Семестр № 4							
Тема № 13: Загальні положення про зобов'язання.	11	2		4		7	ЕКЗАМЕН
Тема № 14: Загальні положення про договір.	10	2		2		6	
Тема №15: Окремі види договорів.	26	2		14		10	
Тема № 16:Недоговірні зобов'язання.	14	2		4		8	
Тема № 17: Загальні положення про спадкування.	14	2		4		6	
Всього за семестр № 2	75	10		28		37	
Всього за 1 і 2 семестри	150	20		54		76	

2. Загальні методичні вказівки

Цивільне право займає одне з провідних місць серед інших галузей права, оскільки воно покликане захищати свободу особи, право приватної власності, гарантувати мінімальне втручання держави і її органів у приватні правовідносини. За допомогою цивільно-правових норм здійснюється регулювання та захист широкого спектра суспільно-економічних відносин, серед яких найважливіше місце посідають особисті права і свободи особи; право приватної власності, договірне право, зобов'язання, що виникають із заподіяння шкоди, спадкове правонаступництво й інші. Створення соціально орієнтованої економіки, дійсне спрямування зусиль держави на задоволення потреб споживача, забезпечення умов для розвитку підприємництва, ділової і творчої ініціативи, розбудова правового суспільства, де людина з гідністю буде почувати себе незалежною, - ось напрями, в реалізації яких цивільне право відіграє суттєву роль.

Цивільне право є однією з найбільших та найскладніших галузей права. Складнощі його вивчення пояснюються великим обсягом навчального матеріалу, складністю теоретичних категорій, мінливістю та суперечливістю законодавчих актів.

Практичні заняття з цивільного права – це форма навчальних занять, яка передбачає різноманітні варіанти демонстрації курсантами та студентами рівня засвоєння лекційного матеріалу, знань, що були здобуті ними при самостійному опрацюванні навчально-наукової та періодичної літератури, нормативних актів, судової та господарської практики й інших джерел.

Метою практичних занять є: по-перше, перевірка рівня засвоєння програмного матеріалу курсантами та слухачами; по-друге, залучення курсантів та слухачів до активної участі у процесі отримання знань, вмінь та навичок у сфері професійної підготовки юриста-правознавця, зокрема, до практичного розв'язання цивільних справ.

Практичні заняття можуть проводитися у формі: семінарського заняття; колоквиуму, що передбачає опитування викладачем усіх студентів групи за темою заняття; власне практичного заняття, на якому заслуховуються письмові рішення за матеріалами наданих студентам фабул цивілістичних завдань; виконання контрольних письмових робіт, що проводяться під час заняття. Крім того, практичні заняття відбуваються у формі заслуховування та обговорення (дискусії) окремих питань теми чи доповідей студентів для більш детального та повного засвоєння матеріалу, що має практичне значення.

Пропущені практичні заняття курсанти чи студенти мають відпрацювати викладачу, який веде практичні заняття, лектору або викладачу, що чергує на кафедрі. Відпрацювання може відбуватися такими способами:

- 1) усно, з розкриттям питань пропущеної теми;
- 2) письмово, в робочому зошиті у вигляді відповіді на запитання пропущеної теми;
- 3) шляхом написання реферату з пропущеної теми.

В будь-якому випадку відпрацювання можливе у разі наявності письмового виконання завдань у робочому зошиті.

Для правильного і повного виконання завдань курсанти (студенти) повинні: по-перше, ознайомитися з методичними вказівками до кожної теми, по-друге, вивчити рекомендовані нормативні акти і літературу і, по-третє, перевірити опанування теми за питаннями для самоконтролю. Після цього курсанти (студенти) повинні розібратися з умовами завдання, з'ясувати юридичне значення кожного наведеного у завданні факту, проаналізувати взаємовідносини сторін, позиції суду, прокурора або адвоката, продумати відповіді на поставлені запитання, змодельовати контраргументи. Слід мати на увазі, що в деяких завданнях передбачена можливість двох і більше рішень шляхом самостійного внесення змін і доповнень у фактичні обставини справи.

Своє рішення курсанти (слухачі) повинні викласти у спеціально відведеному для цього конспекті (робочому зошиті) письмово (бажано кожне рішення розміщати на новій сторінці) із зазначенням номера теми та завдання. Вирішення практичного завдання повинно бути повним, ясным, чітким, без зайвої деталізації, яка не має правового значення у даній справі.

В **вступній частині** необхідно, зокрема, вказати зміст і підстави позовних вимог; чи визнає відповідач позов; якщо визнає - повністю чи частково; у разі заперечень - у чому суть заперечень проти позову; зміст пояснень прокурора, заявників, заінтересованих і третіх осіб; пояснення (висновки) органів, організацій або громадян, які захищають в силу закону права інших осіб.

Описова частина рішення має містити встановлені курсантами (студентами) обставини, які мають значення для справи, їх юридичну оцінку, а також оцінку всіх доказів, розрахунки, з яких сторони виходили при визнанні грошових та інших майнових вимог. Якщо курсант (студент) вважає за необхідне вийти за межі фабули практичного завдання, він зобов'язаний це мотивувати.

Мотивувальна частина рішення має обов'язково містити посилання на закон та інші нормативні акти матеріального права, а в окремих випадках - на норми Конституції України, на підставі яких визначено права і обов'язки сторін у спірних правовідносинах, у певних випадках - на керівні постанови Пленуму Верховного Суду України чи Вищого господарського суду України з питань застосування законодавства при вирішенні цивільних справ. Практичне вирішення у разі необхідності можливо мотивувати за допомогою доктрини цивільного права та тлумачень норм права, що містяться в підручниках, посібниках, періодичних виданнях, матеріалах лекційного курсу.

Резолютивна частина рішення практичного завдання повинна мати вичерпні, чіткі, безспірні, логічно узгоджені висновки, які впливають зі встановлених фактичних обставин по суті розглянутого завдання. В ній, зокрема, має бути зазначено:

- а) повністю чи частково задоволено позовні вимоги чи в позові відмовлено;

б) які саме права позивача визнано чи поновлено, розмір грошових сум чи перелік майна, присуджених позивачу;

в) вартість майна, яке належить стягнути з відповідача, якщо при виконанні рішення присудженого майна у наявності не буде;

г) які конкретно дії і на чию користь відповідач повинен вчинити чи яким іншим передбаченим законом способом підлягає захисту порушене право;

д) в яких межах допускається негайне виконання рішення, коли суд зобов'язаний або вправі його застосувати.

Слід звернути увагу курсантів (студентів) на те, що вони вправі за своєю ініціативою з метою більш повного аналізу умов завдання та для захисту прав і охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб, про яких йдеться в фабулі завдання, вийти за межі умов завдання та поставлених до завдання запитань.

Приклад виконання завдання

Губенко видала дві довіреності Шумко і Кирилко на отримання грошових вкладів у відділеннях ощадного банку в місті Харкові. Незабаром вона померла. Її сестри пред'явили позов про визнання довіреностей недійсними і стягнення з Шумко і Кирилко одержаних сум, вказавши, що Губенко в момент оформлення довіреностей внаслідок хворобливого стану не могла розуміти значення своїх дій і керувати ними. Суд позов не задовольнив, оскільки, як встановила судово-психіатрична експертиза, Губенко розуміла значення своїх дій і могла керувати ними в момент видачі довіреностей.

Чи може суд визнати довіреність недійсною? Які наслідки випливають зі смерті Губенко, що видала довіреність? Яке рішення повинен прийняти суддя?

Вирішення

Аналіз умов завдання дає підстави дійти висновку, що для його вирішення потрібно знати теми «Правочини», «Представництво», «Довіреність», «Спадкування» і насамперед, розглянути питання щодо визнання правочину недійсним.

Описова частина. Змістом позовної заяви спадкоємців Губенко є визнання недійсними довіреностей свого спадкодавця і стягнення одержаних за ними грошей Шумко і Кирилко у відділеннях ощадного банку. Підставою позовних вимог був зазначений хворобливий стан Губенко, внаслідок якого вона не могла розуміти значення своїх дій і керувати ними. Відповідачки позов не визнали, оскільки Губенко розуміла значення своїх дій і могла керувати ними.

Мотивувальна частина. Для вирішення цього завдання мають значення такі обставини: правова підстава, за якою Губенко видала Шумко і Кирилко довіреності; час отримання грошей в ощадному банку; розмір отриманих коштів. Оскільки більшість фактичних обставин правовідносин, які відбулися, нам невідомі, можемо передбачити декілька варіантів рішень:

- в першому варіанті рішення ми виходимо з того, що між Губенко та Шумко і Кирилко виникли відносини з представництва, передбачені п. 1 ст. 237 Цивільного кодексу України (надалі ЦК України), за яким Шумко і Кирилко

зобов'язались або мали право вчинити правочин (отримати гроші в ощадному банку) від імені Губенко. Представництво ґрунтувалось на підставі договору доручення, укладеного в усній формі (ст.1000 ЦК України), та довіреностей, які відповідно до п. 3 ст. 244 ЦК України Губенко видала Шумко і Кирилко. Ст. 239 ЦК України не передбачає можливості виникнення прав та обов'язків за правочином у представників, тому отримані гроші повинні бути повернуті Шумко і Кирилко спадкоємцям Губенко, оскільки відповідно до ст. 1216 ЦК України до них перейшли всі майнові права та обов'язки померлого як до універсальних правонаступників, незалежно від того, коли вони виникли - до смерті чи після смерті спадкодавця, якщо вони не припинилися смертю спадкодавця.

- у другому варіанті рішення, яке істотно відрізняється від попереднього, ми виходимо за межі заперечення позову. Можливо, Губенко видала довіреності Шумко і Кирилко не на підставі представництва, а за іншими правочинами. Наприклад, мав місце договір дарування в усній формі на суму, яка не перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що передбачається ст. 719 ЦК України. Або у формі довіреності могли бути здійснені розрахунки за усними оплатними договорами (купівлі-продажу, найму, підряду й інші). Зрозуміло, що у цьому випадку представництво за довіреністю є удаваним правочином, оскільки він укладений сторонами тільки для приховування іншого правочину (дарування, купівлі- продажу чи інших) і для спрощення отримання коштів в ощадному банку. Ст. 235 ЦК України правовим наслідком удаваного правочину передбачає застосування до сторін правил того правочину, який вони насправді вчинили. Тому право на отримані кошти виникає у Шумко і Кирилко, якщо вони встигли отримати кошти до часу смерті Губенко, а у сестер Губенко, якщо Шумко і Кирилко не встигли отримати кошти до смерті Губенко, оскільки обов'язок сплати за невиконаними договорами спадкодавця буде покладений на спадкоємців (сестер Губенко), що передбачено ст. 1218 ЦК України.

Резолютивна частина. Виходячи зі встановлених фактичних обставин, можна дійти таких висновків по суті розглянутого завдання. *У першому випадку* цивільний позов сестер Губенко підлягає задоволенню повністю, якщо буде встановлено, що між сторонами виникли відносини з представництва, передбачені п. 1 ст. 237 ЦК України, а отримані Шумко і Кирилко гроші мають бути повернуті спадкоємцям Губенко. *У другому випадку* позов не підлягає задоволенню. Якщо довіреність була видана не на підставі представництва, а за іншим договором, то право на отримані кошти у Шумко та Кирилко виникає з моменту їх одержання до часу смерті Губенко.

4. Методичні вказівки до практичних занять

ТЕМА № 1. Цивільне право - галузь приватного права.

Практичне заняття за темою: Цивільне право - галузь приватного права.

Навчальна *мета* заняття є поглиблення і закріплення знань про: місце цивільного права у системі правових галузей, визначення ролі цивільного права в регулюванні майнових та особистих немайнових відносин; поняття, предмет і методи науки цивільного права; функції та принципи цивільного права та його систему.

Кількість годин: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття цивільного права як галузі права, законодавства, науки та навчальної дисципліни.
2. Предмет цивільно-правового регулювання суспільних відносин.
3. Метод цивільно-правового регулювання суспільних відносин, його особливості.
4. Функції цивільного права.
5. Принципи цивільного права.
6. Система цивільного права.

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
  2. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.
  3. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.
  4. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Підручник. / За заг. ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 516 с.
  5. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. - 232 с.
- Цивільне право України. У двох частинах. Ч. 1. Навчальний посібник / За заг. ред. В.А. Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 400 с.

Допоміжна:

- 1

План проведення заняття:

I. Вступ до заняття проводиться шляхом ознайомлення із навчальними питаннями та нормативними актами, які підлягають застосуванню при вирішенні практичних завдань

II. Порядок проведення основної частини заняття

1. *Поняття цивільного права як галузі права, законодавства, науки та навчальної дисципліни.*

У першому питанні розкривається система цивільного права: галузі, підгалузі, інститути. Вказуються інститути цивільного права: право власності, зобов'язальне право, право інтелектуальної власності інші. Поглиблюючи свої знання про цивільного права слід розмежовувати такі поняття як галузь цивільного права та галузь законодавства, науки та навчальної дисципліни. Відповідно і їх система буде різною. Важливо мати на увазі, що цивільне право як галузь права - система норм права, що регулює особисті немайнові та майнові відносини, які виникають між суб'єктами (фізичними чи юридичними особами) і ґрунтуються на юридичній рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності їх учасників.

2. *Предмет цивільно-правового регулювання суспільних відносин.*

Друге питання присвячено аналізу предмета цивільно-правового регулювання суспільних відносин. Важливо звернути увагу на те, що предметом цивільного права охоплюються дві групи відносин: особисті немайнові та майнові відносини. Слід мати на увазі, що особисті немайнові відносини виникають між учасниками цивільних відносин з приводу нематеріальних благ і при цьому тісно пов'язані з особистістю його власника. При цьому майнові відносини виникають між учасниками цивільних відносин з приводу благ які мають майнову цінність.

3. *Метод цивільно-правового регулювання суспільних відносин, його особливості*

Це питання присвячено аналізу методу цивільно-правового регулювання суспільних відносин. Слід мати на увазі, що під методом цивільно-правового регулювання суспільних відносин розуміється сукупність правових засобів і прийомів впливу на майнові та особисті немайнові відносини, які дістали відображення в цивільно-правових нормах. Також, при розкритті цього питання слід звернути на такі методи цивільного права як: юридична рівність учасників цивільних відносин, диспозитивність; ініціативність у формування і реалізації цивільних правовідносин; майновий характер заходів юридичної відповідальності; компенсаційний характер відповідальності; захист цивільних прав у судовому порядку.

4. *Функції цивільного права.*

При розкритті даного питання слід мати на увазі, що значення права у суспільстві розкривається через його функції. Вони визначають специфіку галузі права та є засобом узгодження норм. Функції цивільного права - зумовлені предметом і забезпечувані законодавством цілі правової галузі, певні напрями цивільно-правового впливу на особисті немайнові та майнові відносини. Вивчення питання функцій цивільного права потребує

розуміння таких його основних елементів цивільного права, як регулятивна, охоронна, компенсаційна, превентивна (виховна, попереджувально-виховна).

5. Принципи цивільного права.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що принципи права - основні його ідеї, що мають загальнообов'язковий характер внаслідок їх законодавчого закріплення в нормах права. Принципи права визначають сутність самих відносин та їх соціальну спрямованість, галузеві особливості правового регулювання, що сприяє однорідності розуміння сенсу правових норм, їх єдиному правозастосуванню. Важливо і те, що ст. 3 ЦК засадами цивільного законодавства визначені: 1) неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини; 2) неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України і законом; 3) свобода договору; 4) свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом; 5) судовий захист цивільного права та інтересу; 6) справедливість, добросовісність та розумність.

6. Система цивільного права.

Під час вивчення цього питання слід мати на увазі, що система цивільного права - систематизована сукупність його елементів, розташованих у послідовності та ієрархії, що визначаються внутрішньою логікою цієї галузі. При цьому система цивільного права - це сукупність окремих частин - підгалузей, інститутів, субінститутів, цивільно-правових норм, що перебувають у внутрішньому логічному зв'язку та залежності між собою. Структура системи цивільного права визначається особливостями тих відносин, що нею регулюються, а її елементами є цивільно-правові норми, інститути, субінститути і підгалузі.

7. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

до теми 1. Цивільне право - галузь приватного права.

Теми рефератів:

1. Поняття цивільного права як галузі права, законодавства, науки та навчальної дисципліни.
2. Предмет цивільно-правового регулювання суспільних відносин.
3. Метод цивільно-правового регулювання суспільних відносин, його особливості.
4. Функції цивільного права.
5. Принципи цивільного права.
6. Система цивільного права.

Ситуаційні завдання

Завдання №1

Проаналізуйте наведені ситуації:

1. Ковальов прийшов на роботу і не привітався з колегами. Один з них, Віденко, вголос та в критичній формі висловився стосовно виховання Ковальова і манер його поведінки в колективі, внаслідок чого виникла сварка. Більшість працівників пересварилися між собою, іншим був зіпсований настрій, а у відділі встановилася гнітюча обстановка. Деякі з працівників вважали, що внаслідок сварки була порушена їх гідність і звернулися до роботодавця з вимогою навести належний порядок і створити умови для плідної праці.

2. Головань внаслідок порушення правил обгону пошкодив автомобіль Mercedes (зіпсовано крило, пошкоджене фарбування, стояк дверей, розбите переднє вітрове скло та фара), яким керував Криворучко – працівник органів внутрішніх справ. На вимогу відшкодувати завдану шкоду Головань зазначив, що грошей, необхідних на ремонт, в нього немає, іншого майна також, і нічого робити він не буде, а натомість запропонував Криворучко забрати його автомобіль ВАЗ 2101 1997 року випуску. Більше того, Головань заявив, що, якщо Криворучко наполягатиме на своєму, то він звернеться до інспекції з особового складу зі скаргою про незаконні вимоги і погрози.

На вимогу Криворучко факт дорожньо-транспортної пригоди (ДТП) було запротокольовано, складено схему. Проведене автотоварознавче дослідження встановило розмір завданого збитку – 56 тис. гривень. В інспекції з особового складу потерпілому порадили пред'явити свої претензії до порушника.

Визначити, які виникли відносини? Який правове становище працівника поліції в разі автотранспортної пригоди за його участі? Чи може він захистити свої права і які перспективи цивільного позову про відшкодування завданого збитку в разі звернення до суду?

Завдання №2

Раковський останні три роки за договором підряду передавав виготовлені ним на своєму подвір'ї та в своїй власній печі гончарні вироби приватному підприємцю Петухову. Відповідно до усної домовленості за кожну передану партію товару Раковський отримував визначену суму грошей. У зв'язку із настанням пенсійного віку, Раковський звернувся до Петухова з проханням видати довідку про отриману заробітну плату і видати трудову книжку. Петухов йому відмовив і сказав, що як покупець та приватний підприємець, який працює на єдиному податку, не вів записів, а оскільки в нього немає найманих працівників, то не вів і трудових книжок. Він порадив Раковському звернутися до податкової інспекції і отримати довідку про сплачені ним податки і таким чином вирішити питання про розмір облікової суми для визначення розміру пенсії. Але виявилось, що Раковський як безробітний стояв на обліку у бюро працевлаштування і майже рік отримував допомогу як безробітний. Податки він не сплачував і декларації про отримані доходи не подавав.

Проконсультуйте Раковського з приводу галузевої приналежності його відносин з Петуховим, його правового становища та можливого врегулювання ситуації.

Завдання №3

Алієв за власний рахунок видав свій роман і уклав з двома харківськими підприємцями (продавцями книг) договір на реалізацію своєї книги. Невдовзі у м. Києві він виявив факт незаконного продажу своєї книги і звернувся до працівників органів внутрішніх справ з вимогою про фіксацію факту продажу. Працівники поліції склали протокол і почали провадження. Проте, при перевірці в продажу виявилось всього 3 книжки, внаслідок чого справу було припинено за підставою малозначущості діяння.

Якими галузевими нормами регулюються вказані правовідносини? Які підстави виникнення цивільних правовідносин? Які можливості для захисту авторських прав Алієва? Дайте консультацію за даним фактом.

Завдання №4

Виходячи з житлового будинку на тренування Вовк, професійний футболіст, підковзнувся на східцях і зламав ногу. Внаслідок цього він протягом тривалого часу перебував на лікуванні, пропустив футбольний сезон і за контрактом втратив свій гонорар.

Який характер носять відносини, що виникли? Що б ви порадили Вовк, якби з'ясувалося, що:

- а) східці спеціально були вимазані слизькою рідиною малолітніми «жартівниками», що проживають у тому ж будинку;
- б) східці не були очищені двірником від льоду;
- в) східці ненароком були вимазані сметаною, яка витекла із розірваного пакета сусідки, а коли та пішла за ганчіркою, щоб прибрати розлите, сталася пригода.

Завдання №5

Між батьком та повнолітньою донькою – студенткою одного з вищих навчальних закладів – сталася сварка. Внаслідок особистої неприязні до друга доньки батько заборонив їй виходити з дому і запрошувати до себе як своїх подруг, так і друга. Він наказав їй вести домашнє господарство, поратися на кухні та інше. В разі відмови пригрозив нанесенням тілесних ушкоджень та тим, що взагалі вижене з хати на вулицю. Одночасно він розірвав договір на навчання із закладом, де вчилася донька, і відмовився у подальшому сплачувати за її навчання.

Вважаючи це порушенням своїх прав, донька звернулася до вас як юрисконсульта за консультацією. Яку пораду і на якій правовій підставі ви зможете їй надати?

Завдання №6

У червні 2014 р. до суду з позовом про визнання прав спадкоємця звернувся Жадан, племінник померлого у березні Ковалю. Своє звернення він обґрунтував тим, що у Ковалю нема спадкоємців першої черги, а рідна сестра спадкодавця постійно проживає у США і у своєму листі на його ім'я не заперечувала проти того, щоб Жадан прийняв спадщину. ЦК України, на його думку, надає йому таке право. Крім Жадана, з такою ж заявою звернулась і тітка померлого.

Як з'ясувалося згодом, фактично майном померлого після його смерті опікувалася Діденко, яка проживала разом з ним однією сім'єю ще за рік до смерті. Вона теж пред'явила вимоги на частину майна на тій підставі, що з померлим спільно вела господарство, доглядала за його майном і підтримувала його в належному стані. До того ж вона - одинока жінка, яка не має власного житла.

Якого змісту правовідносини виникли в даному випадку? Яке рішення повинен винести суддя?

Завдання №7

До суду звернувся Кулик з позовом до Сіренка про відшкодування шкоди, завданої відмовою від шлюбу. З матеріалів справи стало відомо, що донька Кулика та син Сіренка подали до органів ДРАЦС заяву про реєстрацію шлюбу. За домовленістю сторін було призначено дату вінчання та весілля, розпочато приготування до весільної церемонії.

За тиждень до дати призначеного весілля наречений отримав інформацію про непристойну поведінку нареченої, яка зустрічалась одночасно з іншим чоловіком та за плату надавала послуги інтимного характеру. На його думку, це робило неможливим реєстрацію шлюбу і компрометувало його. Внаслідок цього наречений відмовився від реєстрації шлюбу, про що повідомив батька нареченої та ДРАЦС.

Батько нареченої надав докази про те, що ним витрачені кошти на підготовку проведення церемонії реєстрації шлюбу, закуплені продукти, внесений завдаток власнику кафе, де мало проходити святкування весілля.

Які правовідносини виникли між сторонами ?

Завдання №8

Після смерті батька мешканець м. Харкова Матвієнко внаслідок складеного на його користь заповіту отримав право на спадщину у м. Берлін. До складу спадщини входив будинок, приватне підприємство, автомобіль. Після отримання спадщини до Матвієнка як до спадкоємця звернулась Татарченко, яка була співмешканкою батька Матвієнка. При виділенні частки майна, яке вона набула, спільно проживаючи разом із померлим, до неї пред'явив позов про сплату певної суми грошей Дубцов, котрий став інвалідом внаслідок виробничого травматизму, коли працював на приватному підприємстві батька.

Після прийняття спадщини Матвієнко вирішив залишити собі автомобіль,

приватне підприємство продати громадянину Польщі, а будинок продати своєму знайомому мешканцю м. Харкова, що збирався на постійне місце проживання до м. Берлін.

Підготуйте розгорнуту консультацію щодо того, якими нормами права слід керуватися Матвієнку.

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

ТЕМА № 2. Цивільне законодавство України.

Практичне заняття за темою: цивільне законодавство України.

Навчальна мета заняття є: з'ясування поняття і структури цивільного законодавства; набуття навичок роботи з нормативними матеріалами.

Кількість годин: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Акти цивільного законодавства, їх система. Конституція України та її значення для цивільного законодавства. Цивільний кодекс України як основа цивільного законодавства. Закони України. Укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України. Акти законодавства інших органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим.

2. Дія актів цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.

3. Акти цивільного законодавства і договір. Звичай. Міжнародний договір, який регулює цивільні відносини, як частина національного цивільного законодавства України. Аналогія закону і аналогія права.

Література:

Основна:

1. Конституція України від 28 червня 1996р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Земельний кодекс України: Закон від 25.10.2001 № 2768-III // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
4. Житловий кодекс Української РСР: Закон УРСР від 30.06.1983 р. № 5464-X // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>
5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
6. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
7. Повітряний кодекс України від 4 травня 1993 р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>
8. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>
9. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>
10. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Вид-о Ліра-К, 2018. 736 с.

11. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р. Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

12. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Є. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.

13. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.

14. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Підручник. / За заг. ред. Р.Є. Шишки та В.А. Кройтора. Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 516 с.

15. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. - 232 с.

16. Цивільне право України. У двох частинах. Ч. 1. Навчальний посібник / За заг. ред. В.А. Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 400 с.

Допоміжна:

1. Чанишева А. Р. Щодо дії актів цивільного законодавства у часі та моменту виникнення правовідносин. Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць, 2014. Вип. 72. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/27S1/Chanisheva%20Shodo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

2. Сергій Погрібний. Аналогія закону та аналогія права як засоби регулювання договірних цивільних відносин. Теорія і практика інтелектуальної власності, 2010. № 5. URL: http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2010_5/pogribnuy.pdf

3. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарева О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. Запоріжжя, 2016. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10201/Tsyvilne%20pravo%20Ukrainy%201%20Navch%20posib%20Kroit%20or%20Kukhariev%20Tkalych%202016.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%20%D0%A6%D0%BS%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%SC%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%S6%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%9S%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%201.pdf>

5. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6469/Suchasni%20problemy%20ivnyil%20bo%20prava%20ia%20pro%20levi%20payeb%20po8I=1&isAllowed=y>

6. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт.
[Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К.
О., 2020. - Ч. 1. - 295 с. ЦКБ:
[https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0%BE%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%BE%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%BE%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%BE%20%D1%86%D0%B5%D1%81.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BE%20%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%BE%20%D1%96%D1%81.%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf](https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0%BE%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%BE%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%BE%20%D1%86%D0%B5%D1%81.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BE%20%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%BE%20%D1%96%D1%81.%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf)

План проведения занятия:

I. Вступ до заняття проводиться шляхом ознайомлення із навчальними питаннями та нормативними актами, які підлягають застосуванню при вирішенні практичних завдань

II. Порядок проведення основної частини заняття

1. Акти цивільного законодавства, їх система. Конституція України та її значення для цивільного законодавства. Цивільний кодекс України як основа цивільного законодавства. Закони України. Укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України. Акти законодавства інших органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим.

Вивчення даних питань пов'язане із необхідністю послідовно розкривати питання, щодо акти цивільного законодавства, їх система: Конституція України та її значення для цивільного законодавства; Цивільний кодекс України як основа цивільного законодавства; закони України; Укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України; акти законодавства інших органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим.

2. Дія актів цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.

Розглядаючи питання дії актів цивільного законодавства у часі необхідно встановити момент вступу їх в дію і момент припинення їх дії. Окремо розгляньте питання дія актів цивільного законодавства у просторі та за колом осіб.

3. Акти цивільного законодавства і договір. Звичай. Міжнародний договір, який регулює цивільні відносини, як частина національного цивільного законодавства України. Аналогія закону і аналогія права.

Розкриваючи питання акти цивільного законодавства і договір необхідно дати визначення договору. Потрібно зазначити, що цивільні відносини регулюються нормами законодавства або угодою сторін. Указати за яких умов міжнародний договір стає частиною національного законодавства України. Відмітити особливості міжнародного договору при урегулюванні цивільних правовідносин. Розкриваючи питання звичай необхідно перш за все дати характеристику звичаю ділового обороту.

4. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

до теми 2. Цивільне законодавство України

Теми рефератів:

1. Поняття цивільного права як науки та навчальної дисципліни.
2. Цивільне право та цивільне законодавство. Загальні засади цивільного законодавства.
3. Акти цивільного законодавства, їх система.
4. Дія актів цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.
5. Акти цивільного законодавства і договір. Звичай. Міжнародний договір, який регулює цивільні відносини, як частина національного цивільного законодавства України.
6. Співвідношення загального і спеціального законодавства. Аналогія закону і аналогія права.
7. Правове значення судової практики, роз'яснень вищих судових інстанцій, та норм моралі.

Ситуаційні завдання

Завдання №1

Проаналізуйте наведені ситуації:

1. Після одержання свідоцтва про спадщину на дім у місті Кеушень (Молдова), Кисельов, який постійно проживає в м. Харкові, продав його Ламінарному. Через деякий час будинок згорів. Ламінарний подав позовну заяву до Київського районного суду м. Харкова про визнання правочину недійсним, оскільки він не зареєстрував будинок у виконавчому комітеті ради народних депутатів.

2. У результаті ДТП, що сталася у м. Катовіце (Польща), з вини водія АТП, яке знаходилося в м. Братислава (Словаччина), жителю м. Чугуєва Миколаєву завдано шкоди (розбитий автомобіль «Таврія», заподіяні тілесні ушкодження, внаслідок чого він став інвалідом I групи). Потерпілий звернувся до суду м. Братислава з позовною заявою про відшкодування завданої шкоди.

3. У січні 2018 року тижневик «Товариш» опублікував начебто написаний 25 років тому лист групи українських письменників, серед яких були підписи І. Драча, Д. Павличка, В. Яворівського на ім'я голови КДБ СРСР Андропова Ю.В., в якому засуджувалася антирадянська та націоналістична діяльність Світличного, Стуса, братів Горинів, Мороза, Чорновола та інших. Старокиївський районний суд м. Києва за позовом В. Яворівського прийняв справу про захист честі й відшкодування моральної шкоди до свого розгляду.

Вказати, законодавство якої держави повинно застосовуватися у зазначених випадках?

Завдання №2

Після смерті батька мешканець м. Харкова Матвієнко внаслідок складеного на його користь заповіту отримав право на спадщину у м. Катовіце (Польща). До складу спадщини входив будинок, приватне підприємство, автомобіль. Після отримання спадщини до Матвієнка як до спадкоємця звернулась Татарченко, яка була співмешканкою батька Матвієнка. При виділенні частки майна, яке вона набула, спільно проживаючи разом із померлим, до неї пред'явив позов про сплату певної суми грошей Дубцов, котрий став інвалідом внаслідок виробничого травматизму, коли працював на приватному підприємстві батька.

Після прийняття спадщини Матвієнко вирішив залишити собі автомобіль, приватне підприємство продати громадянину Польщі, а будинок продати своєму знайомому мешканцю м. Харкова, що збирався на постійне місце проживання до м. Братислава (Словаччина).

Підготуйте розгорнуту консультацію щодо того, якими нормами права слід керуватися Матвієнку.

Завдання №3

Уткін звернувся до суду з позовом про стягнення 35 тис. гривень з Борисової. Під час розгляду справи було з'ясовано, що Уткін і Борисова спільно проживали без реєстрації шлюбу. Після однієї зі сварок Борисова викинула на смітник клітку з морською свинкою. Зі слів Уткіна, під подвійним дном клітки у нього була схованка, в якій знаходились приховані гроші у заявленій до стягнення сумі. Як пояснила Борисова, вона викинула клітку й тварину тому, що у неї алергія на шерсть та запахи, а Уткін на це та її прохання не звертав уваги.

Які виникли правовідносини та якими нормами права слід керуватись при вирішенні справи?

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

ТЕМА № 3. Цивільні правовідносини.

Практичне заняття за темою: цивільні правовідносини.

Навчальна мета заняття є: детальний розгляд поняття та особливостей цивільних правовідносин, їх класифікації та елементів, поняття та видів підстав виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин (юридичних фактів), юридичного складу, формування вмінь і навичок практичного застосування чинних норм права, які регулюють відносини щодо виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих ситуаційних завдань.

Кількість годин: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття та особливості цивільних правовідносин. Класифікація цивільних правовідносин та її правове значення.
2. Елементи цивільних правовідносин.
3. Поняття та види підстав (юридичних фактів) виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Юридичний склад.

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
2. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.
3. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.
4. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1 . Підручник. / За заг. ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 516 с.
5. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. 232 с.
6. Цивільне право України. У двох частинах. Ч. 1. Навчальний посібник / За заг. ред. В.А. Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 400 с.

Допоміжна:

1. Римарчук Р. Основні положення класифікації цивільних правовідносин. Вісник Національного університету Львівська політехніка.

Юридичні науки, 2016. № 855. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/iournal-paper/2017/aіщ/5691/упиір urn201685573.pdf>

2. Сампара Н. Юридичні факти як підстави виникнення субсидіарних цивільно-правових зобов'язань. Актуальні проблеми правознавства, 2017. Випуск 4 (12). URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28563/1/%B0%Л1 % P0%B0%P0% B C %P0%BE%P0%B0%P1 %80%D0%B0.pdf>

3. Яроцька М. В. Аналіз структурних зв'язків між елементами юридичного складу як підстави виникнення майнових цивільних правовідносин. Право і суспільство, 2018. № 1, частина 2. URL: <http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/1 2018/part 2/21.pdf>

4. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарева О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. Запоріжжя, 2016. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10201/Tsyvilne%20pravo%20Ukrainy 1 Navch%20posib Кроїіог Kukhariev Тка!у^ 2016.pdf?sequenc є=1&isLllowed=y>

5. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%P0 %95%P0%A0%20%P0%A6%P0%B8%P0%B2%P1%96%P0%BB%P1%8C%D0%BD%D0 %B5%20%D0%BF%D0%Л0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94 %D0%Л0%D0%Л3%D0%Л7%D0%9D%D0%98%D0%9Л%20%D0%Л2%D0%9E%D0%9 C%201.pdf>

6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6469/Suchasni%20problemy% 20tsyvilnoho%20prava%20ta%20protsesunavch%20posib2017.pdf?sequeє=1&isAllowed=y>

7. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. Ч. 1. 295 с. URL: [https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0% BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%P0%B0%20%P0%BF%D1%80% D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4\(^0%B3\(^0%BE\(^1% 82\(^0%BE\(^0%B2\(^0%ВЛ\(^0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%96%D1%81%D0%BF %D0%B8%D1 %82%P1 %83%D0%9C%D0%90%D0%9Л%D0%95%D0%Л2.pdf](https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0% BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%P0%B0%20%P0%BF%D1%80% D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4(^0%B3(^0%BE(^1% 82(^0%BE(^0%B2(^0%ВЛ(^0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%96%D1%81%D0%BF %D0%B8%D1 %82%P1 %83%D0%9C%D0%90%D0%9Л%D0%95%D0%Л2.pdf)

План проведення заняття:

I. У вступній частині заняття здійснюється повідомлення теми, мети заняття та навчальних питань; мотивація навчальної діяльності; огляд та активізація раніше вивченого матеріалу.

II. Під час основної частини заняття здійснюється встановлення зв'язку між темами та розділами раніше вивченого матеріалу; систематизація вивчених знань та розв'язання відповідно сформульованих ситуаційних завдань.

1. Поняття та особливості цивільних правовідносин. Класифікація цивільних правовідносин та її правове значення.

При вивченні першого питання теми необхідно засвоїти, що цивільні правовідносини - це особисті немайнові та майнові відносини, врегульовані нормами цивільного права, що виникають між автономними рівноправними суб'єктами, які наділені суб'єктивними цивільними правами та суб'єктивними цивільними обов'язками. Вони мають як загальні особливості, так і специфічні. За різними критеріями цивільні правовідносини поділяються на абсолютні та відносні; речові та зобов'язальні; особисті немайнові та майнові; регулятивні та охоронні.

2. Елементи цивільних правовідносин.

Елементами цивільних правовідносин є:

- 1) учасники або суб'єкти, тобто особи, які беруть участь у них;
- 2) об'єкти, що являють собою немайнове або майнове благо, стосовно якого виникає певний зв'язок між суб'єктами певного правовідношення;
- 3) зміст правовідносин, який складають суб'єктивні цивільні права та суб'єктивні цивільні обов'язки їх учасників.

3. Поняття та види підстав (юридичних фактів) виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Юридичний склад.

Юридичні факти - це певні життєві обставини, з настанням яких норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення цивільних правовідносин. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

До теми 3. Цивільні правовідносини

Теми рефератів:

1. Поняття та особливості цивільних правовідносин. Класифікація цивільних правовідносин та її правове значення
2. Елементи цивільних правовідносин та їх зміст.
3. Об'єкти та суб'єкти цивільних правовідносин.

Ситуаційні завдання

Завдання № 1

Капітан поліції Остапенко, проходячи повз кар'єр, побачив, що в ополонці тонуть двоє дітей. Рятуючи дітей, він затратив багато зусиль і потонув. Вдова лейтенанта подала позов про відшкодування шкоди, завданої смертю чоловіка, до батьків врятованих. Заперечуючи проти позову, мати одного з врятованих вказала, що відповідати повинна адміністрація школи, в якій у цей час повинен був навчатися її син. Однак в результаті того, що вчителька за порушення дисципліни вигнала його разом із товаришем з класу, вони опинились на розташованому поблизу школи кар'єрі, де і сталася ця трагічна пригода.

Суддя відмовив у прийнятті позову на тій підставі, що відсутній правовий зв'язок між дією вчительки і смертю лейтенанта.

Дати юридичну оцінку ситуації. Встановити підставу виникнення цивільних правовідносин.

Завдання № 2

Поліцейський підрозділу ювенальної превенції Національної поліції України, виступаючи на чергових зборах батьків 10 класу, сказав, що учениця цього класу Липова веде аморальне життя, спілкується з сумнівними особами, веде співжиття за гроші як зі своїми однолітками, так і з іншими чоловіками, розпиває спиртні напої, була затримана в підвалі, де знаходився притон і неодноразово нецензурно висловлювалась на дискотеці. При цьому поліцейським були наведені конкретні приклади й надані копії рішень про притягнення Липової до адміністративної відповідальності.

Мати Липової заявила, що це наклеп, і почала вимагати, щоб поліцейський не тільки вибачився перед нею і донькою, але й відшкодував заподіяну їй та доньці моральну шкоду.

Перевіряючи наведені факти за позовом матері, суддя зробив запит матеріалів із РВВС, заведених на Липову.

Чи виникають у даному випадку цивільні правовідносини? Зробіть їх аналіз.

Завдання № 3

Кличко подав позовну заяву до суду з вимогами до Брагіна та Петренка про відшкодування завданих йому збитків. Як з'ясувалося з матеріалів справи, Кличко, Брагін і Петренко попередньо домовилися про заснування товариства з обмеженою відповідальністю, яке б спеціалізувалось на продажу продуктів бджільництва. Кличко відповідно до домовленості закупив за власні гроші 200 кг меду, квітковий пилок та інші продукти. Проте Брагін і Петренко змінили думку і відмовились від укладання засновницького договору та створення ТОВ. На вимогу Кличка про дотримання попередньої домовленості вони відповіли, що продукти бджільництва реалізуються погано і сам магазин не зможе скласти конкуренції бджолярам, котрі безпосередньо на автотрасах та за допомогою інших видів контактної торгівлі збувають свою продукцію і не сплачують податків. Вони порадили Кличку так само продавати закуплений товар.

Які виникли відносини? Чи може бути задоволений позов за нормами цивільного права? Проаналізуйте ситуацію.

Завдання № 4

Петров як любитель музики в стилі «хардрок» постійно до пізнього вечору, а інколи і вночі, включав на повну потужність музичний центр, що призводило до конфліктів із сусідами. На скарги сусідів про порушення їх права на відпочинок Петров не реагував. Звернення до дільничного офіцера поліції та проведені ним бесіди бажаного результату теж не дали.

Проаналізуйте наведену ситуацію та встановіть підстави здійснення права на особисті уподобання.

Завдання № 5

Коли Дубко виходила з ліфта на неї накинувся сусідський собака без намордника. Він порвав пальто, укусив за руку і налякав Дубко. В результаті укусу вона вимушена була лікуватися, у тому числі від неврозу, бо після цього випадку її довго охоплював страх при появі собак.

На вимогу Дубко купити їй нове пальто та відшкодувати витрати на лікування власник собаки Серов відмовив і пояснив, що собака інстинктивно зреагував без його команди на різкий рух Дубко.

Остання звернулася зі скаргою до дільничного офіцера поліції про порушення правил виходу собак і відшкодування завданих збитків та моральної шкоди. Після того, як Серов відбувся попередженням, Дубко звернулася із позовом до суду з вимогою про заборону Серову утримувати собак та відшкодувати збитки у розмірі 23000 гривень (1200 гривень - вартість пальто, 4500 гривень - вартість лікування, 6500 гривень - втрата заробітку за час лікування) та відшкодування моральної шкоди в розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Для забезпечення своїх майнових вимог Дубко попросила накласти арешт на майно Серова, у тому числі на автомобіль і собаку.

Нормами якої галузі права треба врегулювати ці правовідносини? Яке рішення може винести суд?

Завдання № 6

Віленов, викладач одного із ВНЗ, пообіцяв своєму приятелю Хомову посприяти у вступі до закладу його доньки для навчання за кошти державного бюджету. Після того, як були подані документи у вказаний Віленовим ВНЗ м. Харкова, він своїй обіцянки не виконав. Хомова вступних іспитів не склала і до ВНЗ не вступила. На вимогу про недотримання обіцянки та відшкодування затрат на репетитора, дорогу, перебування в м. Харкові та передані подарунки Віленов відповів, що внаслідок нагального свого відрядження реальної змоги посприяти у вступі на навчання він не мав. До того ж обіцянка не є підставою для виникнення його обов'язку. Віленов також пояснив, що під час зустрічей з Хомовим він також витрачав гроші: пригощав, коли той приїздив, приймав у себе вдома, придбав та вислав літературу для підготовки до вступу до ВНЗ. Після того, як Хомов йому пригрозив зверненням до прокуратури, Віленов сплатив йому частину коштів. Оскільки Хомов вимагав більше, то Віленов звернувся із заявою до поліції, а потім до суду про повернення переданих під впливом погрози Хомову грошей.

Які виникли правовідносини? Якими нормами права слід керуватися при вирішенні спору?

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

ТЕМА № 4. Фізична особа.

Практичне заняття за темою: фізична особа.

Навчальна *мета* заняття є закріпити знання щодо: поняття фізичної особи, правоздатності та дієздатності фізичної особи, індивідуалізації фізичної особи, поняття та цілей опіки та піклування, порядку встановлення опіки та піклування, припинення опіки та піклування, органів які займаються встановленням опіки та піклування.

Кількість годин: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття фізичної особи.
2. Правоздатність фізичної особи.
3. Цивільна дієздатність фізичних осіб, її зміст та види.
4. Обмеження та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи.
5. Визнання фізичної особи недієздатною та поновлення в дієздатності.
6. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою.
7. Оголошення фізичної особи померлою.
8. Індивідуалізація фізичної особи.
9. Акти цивільного стану.
10. Опіка та піклування.

Література:

Основна:

1. Конституція України від 28 червня 1996р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
- 4 Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 4 лютого 1994 р. № 3929-XII // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>
4. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80>
5. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України № 2398-VI // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>
6. Положення про дитячий будинок сімейного типу : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 № 564 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF>

7. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р. № 565 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF>

8. Правила опіки та піклування: затв. Держ. комісією України у справах сім'ї та молоді, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 р. № 34/166/131/88 // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99>

9. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13>

10. Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей : Закон України від 2 червня 2005 р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15>

11. Порядок розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові фізичної особи): затв. постановою Каб. Міністрів України від

11. 07.2007 р. № 915 // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/915-2007-%D0%BF>

12. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

13. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 28.03.1972 р. № 3 // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>

14. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

15. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Боттицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.

16. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.

17. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Підручник. / За заг. ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 516 с.

18. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. - 232 с.

19. Цивільне право України. У двох частинах. Ч. 1. Навчальний посібник / За заг. ред. В.А. Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 400 с.

Допоміжна:

1. Кравцов С. Сокол А. Обмеження у дієздатності, визнання особи недієздатною та поновлення у дієздатності: цивільно-процесуальний аспект. Підприємництво, господарство і право, 2018. № 5. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/5/10.pdf>

2. Водоп'ян Т.В. Правові наслідки визнання фізичної особи - сторони

договірному зобов'язанню недієздатною. Young Scientist, 2017. № 5.1 (45.1). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/iournal/2017/5.1/2.pdf>

3. Тіхонова М.А. Щодо права на визначення тендерної приналежності. Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна, Харків, 25 трав. 2018 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обласний осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». - Харків : ХНУВС, 2018. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4851/Shchodo%20prava%20na%20vyznachennia%20hendernoi%20prynalezhnosti_Tikhonova_2018.pdf?sequence=2&isAllowed=y

4. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. Запоріжжя, 2016. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10201/Tsyvilne%20pravo%20Ukrainy%201%20Navch%20posib%20Kroit%20or%20Kukhariev%20Tkalych%202016.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

5. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%20%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%201.pdf>

6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. - Харків : Право, 2017. - 808 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6469/Suchasni%20problemy%20tsyvilnoho%20prava%20ta%20protsesu%20navch%20posib%202017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

7. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. - Ч. 1. - 295 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%96%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf>

План проведення заняття:

I. Вступ до заняття проводиться шляхом ознайомлення із навчальними питаннями та нормативними актами, які підлягають застосуванню при вирішенні практичних завдань

II. Під час основної частини заняття здійснюється встановлення зв'язку між темами та розділами раніше вивченого матеріалу; систематизація вивчених знань та розв'язання відповідно сформульованих ситуаційних завдань

1. Поняття фізичної особи.

При розкритті навчального питання необхідно мати на увазі, що фізична особа є учасником цивільних правовідносин, який характеризується тим, що має волю, може формувати волевиявлення, усвідомлювати значення своїх дій чи бездіяльності та їх наслідки. За загальним статусом усі люди поділяються на громадян України (перебувають у правовому зв'язку з державою Україна і тому наділяються особливими правами та обов'язками) та негромадян. Загалом усі люди (фізичні особи) на території України у приватній сфері мають рівні права

з громадянами України (загальний правовий статус), хоча є і винятки, які здобувач освітньої програми першого рівня вищої освіти повинен проаналізувати та виявити у цьому законодавстві. Важливим при вивченні цього питання є і те, що фізична особа як учасник цивільних правовідносин може мати певні суспільні та природні властивості, що певним чином індивідуалізують її та впливають на її правове становище. До таких властивостей можна віднести: ім'я, вік, місце проживання, сімейний стан, стать, стан здоров'я.

2. Правоздатність фізичної особи.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на: зміст поняття «правоздатності»; момент виникнення та припинення правоздатності; обсяг та зміст правоздатності фізичної особи; співвідношення правоздатності та суб'єктивних прав фізичних осіб; правоздатність громадян інших держав і осіб без громадянства.

3. Цивільна дієздатність фізичних осіб, її зміст та види.

При розкритті навчального питання необхідно мати на увазі, що дієздатність - конкретна умова участі в цивільних правовідносинах самостійно. Формальною підставою для цього є ч.1 ст. 30 ЦК, в якій встановлено, що цивільну дієздатність має фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій та може ними керувати. Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на зміст та її види. Так, залежно від віку фізичної особи, цивільна дієздатність за обсягом поділяється на такі види: часткова цивільна дієздатність малолітньої особи, тобто особи у віці до 14 років (ст. 31 ЦК); неповна цивільна дієздатність неповнолітньої особи, тобто особи у віці від 14 до 18 років (ст. 32 ЦК); повна цивільна дієздатність повнолітньої особи, неповнолітньої особи у разі реєстрації шлюбу (ст. 34 ЦК) та емансипованої особи (ст. 35 ЦК). Залежно від психічного стану здоров'я фізичної особи, може мати місце обмеження цивільної дієздатності фізичної особи (ст. 36 ЦК) та визнання фізичної особи недієздатною (ст. 39).

4. Обмеження та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на порядок: обмеження та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; визнання фізичної особи недієздатною та поновлення в дієздатності. Також при вивченні цього питання слід сконцентруватися і на питаннях, що стосуються

підстав та правових наслідків обмеження цивільної дієздатності фізичної особи; порядку здійснення цивільних прав та обов'язків обмежено дієздатними особами; поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, цивільна дієздатність якої була обмежена. Слід мати на увазі, що обмеження цивільної дієздатності фізичної особи здійснюється з підстав передбачених ст. 36 ЦК України та у порядку передбаченому ст. 236-241 Цивільного процесуального кодексу України.

5. Визнання фізичної особи недієздатною та поновлення в дієздатності.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: підстави та правові наслідки визнання фізичної особи недієздатною; момент визнання фізичної особи недієздатною; порядок здійснення цивільних прав та обов'язків недієздатними особами; поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, яка була визнана недієздатною. Слід мати на увазі, що у передбачених законом випадках фізична особа може бути визнана недієздатною. Згідно із ст. 39 ЦК зазначені юридичні заходи застосовуються у зв'язку з тим, що особа хворіє на психічний розлад, що має стійкий хронічний характер, унаслідок чого не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Фізична особа може бути визнана недієздатною лише судом у порядку, передбаченому статтями 236-241 ЦПК.

6. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на такі аспекти: 1) підстави та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою; 2) опіка над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, а також фізичної особи, місце перебування якої невідоме; 3) скасування рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою та його правові наслідки. Слід мати на увазі, що відповідно до ст. 43 ЦК України фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування. Безпосередньо порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою встановлюється ЦПК, і ці справи розглядаються судом у порядку окремого провадження. Важливо і те, що безвісна відсутність - це посвідчення в судовому порядку тривалої відсутності фізичної особи в місці її постійного проживання за умов, якщо не вдалося встановити місце її знаходження (перебування).

7. Оголошення фізичної особи померлою.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на такі його аспекти, як: 1) підстави та правові наслідки оголошення фізичної особи померлою; 2) правові наслідки появи фізичної особи, яка була оголошена померлою. При вивченні цього питання слід мати на увазі, що визнання фізичної особи безвісно відсутньою остаточно не припиняє юридичну невизначеність, що виникла у зв'язку з тривалою відсутністю людини, адже формально вона залишається учасником цивільних правовідносин, зокрема, відносин власності. У той же час, у разі тривалої відсутності фізичної особи, за умови неможливості встановити місце її знаходження, є підстави передбачати, що

людина померла. Відповідно до ст. 46 ЦК фізична особа може бути оголошена судом померлою. При цьому не вимагається, щоб попередньо така особа була визнана безвісно відсутньою. Суд розглядає заяву про оголошення фізичної особи померлою в порядку окремого провадження. Оголошення фізичної особи померлою - це посвідчення в судовому порядку факту смерті фізичної особи за наявності умов, визначених законом. Оголошення людини померлою базується на припущенні, що вона померла.

8. Індивідуалізація фізичної особи.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на поняття та правове значення індивідуалізації фізичної особи.

9. Акти цивільного стану.

Під час вивчення цього питання слід визначитись з поняттям та значенням актів цивільного стану, а також розглянути, які події та дії є актами цивільного стану. При вивченні цього питання слід мати на увазі, що відповідно до ч. 1 ст. 49 ЦК актами цивільного стану є події та дії, які нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків.

10. Опіка та піклування.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на такі його аспекти, як: 1) поняття, цілі та суб'єкти опіки та піклування; 2) обов'язок повідомляти про фізичних осіб, які потребують опіки та піклування; встановлення опіки та піклування судом; 4) встановлення опіки та піклування органом опіки та піклування; 5) місце встановлення опіки або піклування; 6) призначення опікуна або піклувальника; 7) орган опіки та піклування; 8) фізичні особи, над якими встановлюється опіка та піклування; 9) фізична особа, яка не може бути опікуном або піклувальником; 10) опіка або піклування над фізичною особою, щодо якої не призначено опікуна або піклувальника. Також слід окреслити відмінності опіки та піклування. Варто відзначити, що встановлення опіки та піклування проводиться судом. Встановлення опіки та піклування органом опіки та піклування встановлюється лише крім випадків їх встановлення судом. Важливо визначити місце встановлення опіки або піклування. Згідно ст. 63 ЦК України визначено порядок призначення опікуна або піклувальника. Згідно ст. 63 ЦК України визначено фізичні особи, які не можуть бути опікуном або піклувальником. Опіка або піклування над фізичною особою, щодо якої не призначено опікуна або піклувальника. Слід розглянути права та обов'язки опікуна та піклувальника (ст. 67 ЦК України), а також визначити правочини, які не може вчиняти опікун (ст. 68 ЦК України).

11. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

до теми № 4. Фізична особа.

Теми рефератів:

1. Поняття фізичної особи.
2. Правоздатність фізичної особи.
3. Цивільна дієздатність фізичних осіб, зміст та її види.
4. Обмеження та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи
5. Визнання фізичної особи недієздатною та поновлення в дієздатності.
6. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою.
7. Оголошення фізичної особи померлою.
8. Індивідуалізація фізичної особи.
9. Акти цивільного стану.
10. Фізична особа-підприємець.
11. Поняття, цілі та значення опіки та піклування.
12. Суб'єкти опіки та піклування.

Ситуаційні завдання

Завдання №1

За вчинення крадіжки зі складу готової продукції меблевого магазину водій-експедитор Костін і продавець Ханко були засуджені судом кожний на 5 років позбавлення волі без права в подальшому працювати в системі торгівлі. У скарзі на вирок суду Костін вказав, що він взагалі в системі торгівлі не працював, а працював на меблевій фабриці, і тому призначення йому додаткової міри покарання є неправомірним.

Яке рішення необхідно винести за поданою скаргою?

Завдання №2

При розгляді адміністративних матеріалів начальник Київського ГУНП м. Харкова виніс такі рішення, що впливають на здійснення цивільних прав:

а) за порушення правил переходу вулиці водія заводу ВАТ «ХЗТД» позбавити права управління автотранспортними засобами строком на 2 роки і вилучити в нього посвідчення водія;

б) за порушення санітарних правил приватним підприємцем Петренко вилучити в нього патент на ремонт автомобілів;

в) за появу у нетверезому стані в громадському місці і систематичне зловживання спиртними напоями оштрафувати Сиропова, а також направити за місцем його роботи прохання, щоб заробітна плата Сиропова видавалася його дружині;

г) за управління автомашиною в стані легкого алкогольного сп'яніння накласти штраф на Семенка і позбавити його права на управління транспортними засобами строком на 2 роки.

Дайте аналіз накладених стягнень і встановіть їх правомірність. Чим відрізняється обмеження правоздатності від позбавлення суб'єктивного права?

Завдання №3

Богданов у заповіті вказав, що його неповнолітній син зможе успадкувати автомобіль лише за умови вступу до ВНЗ зразу ж після закінчення школи. В іншому випадку автомобіль буде успадкований дружиною Богданова. Крім того, своїм спадкоємцям він заповів, щоб вони передали його бібліотеку спеціальної літератури в фонд кафедри університету, співробітником якої він був. Черговий лікар лікарні, де лікувався і помер Богданов, завірив заповіт і направив його в нотаріальну контору.

Чи обмежують умови заповіту правоздатність спадкоємців? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №4

До дня народження 15-річному Володимиру старший брат подарував мопед. Через деякий час Володимир обміняв з Михайлом мопед на легкий мотоцикл, який через три дні було викрадено. Батько Володимира вимагав від Михайла повернути мопед, на що отримав відмову. Тоді він звернувся з позовом до суду.

Дайте юридичну оцінку вказаним діям. Яке рішення повинен винести суд?

Завдання №5

Після реєстрації шлюбу 15-річна Ковальова разом зі своїм чоловіком виїхала на нове місце проживання. Бажаючи продати одержану у спадщину частину житлового будинку і земельної ділянки, вона разом із чоловіком дала оголошення в газету. Коли за оголошенням звернулися покупці, батько Ковальової пояснив, що його дочка є неповнолітньою і сама без його згоди не може укласти договори. Крім цього, він не хоче ділити будь з ким житловий будинок.

Дайте висновок відносно дій сторін. Який найкращий варіант вирішення конфлікту? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №6

Шістнадцятирічний Петренко на гроші, які він заробив від продажу газет та миття автомобілів, придбав телефон, кросівки та сноуборд. Окрім того, він регулярно витрачав гроші на купівлю сигарет, жувальної гумки та гру на гральних автоматах. Через деякий час він продав телефон і купив цінні папери. Батько Петренка, вважаючи, що ці правочини він не міг укласти без його згоди, звернувся з позовом до суду про визнання усіх правочинів недійсними.

Яке рішення повинен винести суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №7

Дванадцятирічний Семенов та шістнадцятирічний Гребенко викрали автомобіль, який належав ветеринарній лабораторії. Покатавшись, вони запалили автомобіль, щоб не залишити своїх відбитків пальців. Ветеринарна лабораторія пред'явила позов до батьків Семенова та Гребенка про відшкодування завданих збитків. Суд задовольнив позов і в своєму рішенні вказав, що вина неповнолітніх у заподіянні шкоди доведена, але через те, що вони не мають самостійної заробітної плати, шкода повинна бути відшкодована їхніми батьками. Вітчим Гребенка від відшкодування шкоди відмовився.

Як повинна бути вирішена справа? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №8

Дніпров, будучи власником приватного підприємства, значну частину свого прибутку використовував на представницькі цілі, організацію розважальних заходів для своїх контрагентів і для себе (пікніки на свіжому повітрі, відвідування ресторанів, казино, інших подібних закладів). Переживаючи за справу і майбутнє фінансове та матеріальне становище підприємства, компаньйони і дружина Дніпрова подали заяви про визнання Дніпрова обмежено дієздатним (марнотратником).

Проаналізуйте викладені обставини і визначте, чи є підстави для задоволення заяви. Яка різниця між підставами і наслідками визнання обмежено дієздатним?

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

ТЕМА № 5. Юридичні особи. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах

Практичне заняття за темою: юридичні особи. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах.

Навчальна мета заняття є: закріпити знання слухачів щодо поняття і ознак юридичної особи, цивільної правосуб'єктності юридичної особи, видів юридичних осіб, виникнення та припинення діяльності юридичних осіб, поняття підприємницьких товариств, поняття та видів господарських товариств, їх ознак, поняття виробничого кооперативу та особливостей їх створення, участь юридичних осіб публічного права у цивільних правовідносинах, відповідальність юридичних осіб, ознак суб'єктів публічного права, їх цивільної правосуб'єктності, види, особливості участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах.

Кількість годин: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття, ознаки та види юридичних осіб.
2. Цивільна дієздатність юридичних осіб, її зміст та види.
3. Філії та представництва юридичної особи.
4. Відповідальність юридичних осіб.
5. Створення та припинення юридичної особи.
6. Поняття та види підприємницьких товариств.
7. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних правовідносинах.

Література

Основна:

1. Конституція України від 28 червня 1996р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>
- VI Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514// URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-17>
4. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>
5. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

6. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/755-15/print1343200779398812>
7. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 р. № 5080-VI // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>
8. Про кредитні спілки: Закон України від 20.12.2001 р. № 2908-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>
9. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20кооперацію>
10. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
11. Про благодійництво та благодійні організації: Закон України від 16.09.1997 р. № 531/97-ВР // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/531/97-вр/rgipIII43200779398812>
12. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-XII // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>
13. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>
14. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/987-12>
15. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18.11.2003 р. № 1255-IV // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1255-15>
1. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>
16. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.02.2010 р. № 2210-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>
17. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18.11.2003 р. № 1255-IV // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1255-15>
18. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/742-15>
19. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/973-15>
20. Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 29.12.1992 р. № 14 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-92>
21. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 24.10.2008 р. № 13 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08>
22. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.:

Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

23. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, ІР. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.

24. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / ВІ. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.

25. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Підручник. / За заг. ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 516 с.

26. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. - 232 с.

2S. Цивільне право України. У двох частинах. Ч. 1. Навчальний посібник / За заг. ред. В.А. Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 400 с.

Допоміжна:

1. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарева О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. Запоріжжя, 2016. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/1234567S9/10201/Tsyvilne%20pravo%20Ukrainy%20Navch%20posib%20Kroit%20Kukhariev%20Tkalych%202016.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

2. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567S90/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%D0%A6%D0%BS%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%SC%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%9F%D0%S6%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%9S%D0%9A%D0%A2%D0%9E%D0%9C%201.pdf>

3. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. - Харків : Право, 2017. - 808 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/1234567S9/6469/Suchasni%20problemy%20tsyvilnoho%20prava%20ta%20protsesunavch%20posib017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

4. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. - Ч. 1. - 295 с. URL: [https://er.dduvs.in.ua/bitstream/1234567S9/5075/1/%D0%A6%D0%BS%D0%B2.%20%D0%BF%D1%S0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%D1%S2%D0%B0%D0%BF%D1%S0%D0%BE%D1%S6%D0%B5%D1%S1.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%S2%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%D1%96%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%82\(^1%83%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf](https://er.dduvs.in.ua/bitstream/1234567S9/5075/1/%D0%A6%D0%BS%D0%B2.%20%D0%BF%D1%S0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%D1%S2%D0%B0%D0%BF%D1%S0%D0%BE%D1%S6%D0%B5%D1%S1.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%S2%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%D1%96%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%82(^1%83%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf)

План проведення заняття:

I. У вступній частині заняття здійснюється повідомлення теми, мети заняття та навчальних питань; мотивація навчальної діяльності; огляд та активізація раніше вивченого матеріалу.

II. Під час основної частини заняття здійснюється встановлення зв'язку між темами та розділами раніше вивченого матеріалу; систематизація вивчених знань та розв'язання відповідно сформульованих ситуаційних завдань

1. Поняття, ознаки та види юридичних осіб.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на такі його аспекти, як: 1) юридичні особи приватного та публічного права; 2) участь юридичних осіб публічного права у цивільних правовідносинах; 3) органи внутрішніх справ як юридичні особи публічного права. 4) організаційно- правові форми юридичних осіб. 5) товариства та установи. 6) підприємницькі та непідприємницькі товариства. Слід звернути увагу, що юридична особа є самостійним суб'єктом цивільних правовідносин, існуючи незалежно від фізичних осіб, які її утворили. Хоча це колективне утворення і визнається суб'єктом правовідносин, однак ж юридична особа воно може бути носієм лише тих прав та обов'язків, які не пов'язані з природними властивостями людей. При розгляді поняття юридичної особи слід звернути увагу на її ознаки (організаційна єдність, участь у цивільному обороті від свого імені, відокремлене майно, самостійна майнова відповідальність за власними зобов'язаннями, здатність бути позивачем і відповідачем у суді). При вивченні витання види юридичних осіб слід мати на увазі, що: залежно від порядку створення розрізняють юридичні особи приватного та публічного права; залежно від основної мети діяльності юридичні особи поділяються на комерційні та некомерційні; залежно від організаційних ознак юридичні особи поділяються на прості та складні; залежно від порядку управління юридичні особи бувають унітарні і корпоративні; залежно від особливостей правового становища юридичні особи поділяються на національні та іноземні; залежно від виду правосуб'єктності доцільно виділити: юридичні особи із загальною правосуб'єктністю.

2. Цивільна дієздатність та правоздатність юридичних осіб, її зміст та види.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на момент виникнення цивільної правоздатності види та обсяг. При цьому слід виходити з того, що цивільна правоздатність юридичної особи - це її здатність мати цивільні права і обов'язки, яка виникає з моменту створення юридичної особи і припиняється з дня внесення запису до Єдиного державного реєстру запису про припинення її діяльності. Відповідно до ст. 91 ЦК юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки, як і особа фізична, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині. Дієздатність юридичної особи - це її здатність набувати власними діями цивільні права і брати на себе

цивільні обов'язки. Відповідно до ст. 92 ЦК України юридична, особа набуває цивільних прав та бере на себе цивільні обов'язки через свої органи, які діють відповідно до закону або установчих документів.

3. Філії та представництва юридичної особи.

При вивченні та розкритті цього питання слід мати на увазі, що юридичні особи мають право створювати відокремлені (структурні) підрозділи, а саме філії і представництва. Відокремлені підрозділи юридичної особи не підлягають державній реєстрації, хоча дані про них включаються до Єдиного державного реєстру.

4. Відповідальність юридичних осіб.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на поняття, умови та порядок цивільно-правовою відповідальністю юридичної особи. Слід мати на увазі, що під цивільно-правовою відповідальністю юридичної особи слід розуміти її обов'язок у разі невиконання або неналежного виконання зобов'язання (чи іншого, що охороняється цивільним законом права та інтересу) зазнавати несприятливих майнових санкцій, що передбачені правовими нормами. При цьому відповідно до ч.1 ст.96 ЦК України юридична особа самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями. При розгляді даного питання слід звернути увагу на те, при визначенні умов цивільно-правової відповідальності юридичних осіб вирішального значення слід надавати виду діяльності, при провадженні якої було вчинено цивільне правопорушення, за яке відповідає юридична особа-боржник.

5. Створення та припинення юридичної особи.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на такі його аспекти, як: 1) створення юридичних осіб в залежності від організаційно - правових форм та цілей діяльності; 2) реорганізація юридичної особи шляхом злиття, приєднання, поділ та перетворення; 3) підстави та порядок ліквідації юридичної особи; 4) правові наслідки припинення юридичної особи. При розкритті цього питання слід мати на увазі, що для того щоб юридична особа з'явилася як така, її засновникам необхідно вчинити низку передбачених законом юридичних дій. Ці дії не є рівнозначними для різних юридичних осіб. Так, одні юридичні особи створюються самою державою і досить лише рішення засновника, та лише воно здатне легалізувати підприємство, оскільки має нормативну силу. Інші юридичні особи засновуються приватними особами. Залежно від цього виділяють різний порядок створення юридичних осіб. Відповідно юридичні особи створюються у порядку, встановленому законом. Залежно від характеру участі державних органів та їх засновників, традиційно вирізняють такі способи утворення юридичної особи: о розпорядчий; о нормативно-явочний; о дозвільний; о договірний. При цьому важливо звернути увагу на те, що юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації. Юридична особа вважається такою, що припинила своє існування, після внесення про це запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Причини для припинення юридичної особи можуть бути різноманітними: досягнення мети діяльності; закінчення строку, на який вона була створена; припинення державної реєстрації через заняття

забороненими видами діяльності; майнова неспроможність тощо. Юридична особа припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам- правонаступникам (злиття, приєднання, поділу) або в результаті ліквідації (ст. 104 ЦК).

6. Поняття та види підприємницьких товариств.

Важливо відзначити, що господарські товариства є найбільш поширеною і універсальною організаційно-правовою формою юридичної особи і разом з виробничими кооперативами становлять групу підприємницьких товариств. В основі інституту господарського товариства лежить відомий ще римському приватному праву договір товариства (*societas*). Господарське товариство є засобом концентрації коштів з метою отримання прибутку. Інтереси контрагентів, на відміну від інших договорів, не протилежні, а спільні. При розкритті цього питання слід мати на увазі, що підприємницькі товариства - це юридичні особи, що здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та його наступного розподілу між учасниками. Вони можуть бути створені лише як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи (ст. 84 ЦК). Важливу увагу слід звернути і на види підприємницьких товариств такі як,

7. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних правовідносинах.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на такі його аспекти, як: 1) українська держава як суб'єкт цивільного права, особливості його правового становища; 2) Автономна Республіка Крим, адміністративно-територіальні утворення у відносинах, що регулюються цивільним законодавством; 3) органи та представники, через яких діють держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади у цивільних відносинах; 4) відповідальність за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад. При розкритті даного питання слід звернути увагу на те, що відповідно до ч. 2 ст. 2 ЦК учасниками цивільних відносин можуть бути як суб'єкти приватного так і суб'єкти публічного права. До суб'єктів публічного права, зокрема, належать держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші соціально- публічні утворення. Оскільки держава та інші соціально-публічні утворення є складними організаціями, що виконують різні функції (як у галузі публічного, так і у галузі приватного права), а держава є носієм політичної влади і суверенітету, у цивільному праві України вони традиційно не визнаються юридичними особами, а кваліфікуються як особливий вид суб'єктів цивільного права.

8. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

до теми № 5. Юридичні особи. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах.

Теми рефератів:

1. Поняття, ознаки та значення юридичних осіб.
2. Вчення про юридичні особи.
3. Види юридичних осіб.
4. Способи створення юридичної особи.
5. Цивільна правоздатність та дієздатність юридичної особи.
6. Філії та представництва юридичної особи.
7. Відповідальність юридичних осіб.
8. Індивідуалізація юридичної особи.
9. Припинення юридичної особи.
10. Поняття та види підприємницьких товариств.
11. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних правовідносинах.
12. Відповідальність за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад.

Ситуаційні завдання

Завдання №1

Горик вирішив особисто створити товариство з обмеженою відповідальністю: підготував його статут, сплатив реєстраційний збір й звернувся до державного реєстратора з проханням про реєстрацію. Державний реєстратор відмовив Горіку у прийнятті документів з таких причин:

1. Одна особа не може бути засновником ТОВ, має бути щонайменше дві особи, одна з яких - юридична.
2. Крім статуту, має бути подано засновницький договір.
3. Немає документа з банку про формування статутного фонду.
4. Немає заяви з проханням про держреєстрацію ТОВ.

Чи вірною є відмова у прийнятті документів за переліченими підставами? Проаналізуйте ситуацію згідно із законом.

Завдання №2

Шандиба, що був приватним підприємцем, подав заяву до господарського суду про ініціювання процедури банкрутства АТ «Прогрес». Свої вимоги Шандиба підкріпив фінансовими документами про несплату йому з боку АТ «Прогрес» 150 тис. гривень протягом п'яти місяців за договором на поставку лісу-кругляку. Свої зобов'язання Шандиба виконав своєчасно, про що надав акт приймання-передання товару, підписаний сторонами.

Суддя відмовився ініціювати процедуру банкрутства й не прийняв заяву

через такі причини:

1. Недостатньою є сума боргу.
2. Фізична особа не може ініціювати процедуру банкрутства.

Проаналізуйте ситуацію. Чи вірними є доводи суду? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №3

Проскурін подав позовну заяву до суду з вимогами до ТОВ «Аксона» про виплату йому заборгованості в якості авторської винагороди у сумі 3000 грн.

Суддя заяву прийняв, але пояснив заявникові таке: оскільки ТОВ «Аксона» ліквідується через банкрутство, активів підприємства може не залишитись для задоволення вимог Проскуріна, адже активів залишилося на суму 50 000 грн, а боргів - на суму 68 000 грн. Через це перш за все будуть задоволені вимоги перед бюджетом (податки, збори тощо) на суму 48 000 грн, потім - всі інші.

Чи вірна відповідь судді? Проаналізуйте умови черговості задоволення вимог кредиторів при банкрутстві юридичної особи. Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №4

Зареєстрована політична партія «Партія любителів пива» вирішила внести до свого статуту додаткові положення про створення фірмової пивоварні, яка б входила до складу самої партії і за рахунок якої можна було б поповнювати партійний бюджет. Окрім цього, як було встановлено правоохоронними органами, партія одержала організаційну та фінансову допомогу від аналогічних партій Німеччини і Чехії та частину анонімних пожертвувань. На чергових зборах партії було прийнято також рішення про заснування свого ілюстрованого журналу, де мали б рекламуватися пиво і сигарети, а також розміщуватися реклама інших замовників.

Чи правомірні такі дії керівництва партії любителів пива? Які особливості об'єднань громадян як юридичних осіб? Яким чином повинні вноситися зміни до статуту об'єднань громадян?

Завдання №5

Рішенням ректора інституту один з його корпусів був переданий в оренду з умовою наступного викупу комерційним банком «Аваль». Останній провів капітальний ремонт корпусу і почав здавати його приміщення в суборенду, а факультет підвищення кваліфікації був переміщений з цього корпусу у малопридатне для виконання своїх завдань приміщення. Міністерство освіти і науки України видало наказ про перевищення повноважень ректором, а Фонд державного майна України пред'явив вимогу про розірвання укладеного договору. Водночас Українська православна церква заявила претензії на корпус як такий, що раніше належав чоловічому монастирю церкви і вимагала передання корпусу церкві.

Яке рішення повинен прийняти господарський суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №6

Територіальна громада м. Львова уклала з польською фірмою «Квант» контракт на постачання машини для укладки асфальтового покриття «Broadway» вартістю 2 млн. євро.

Польська фірма виконала свої зобов'язання, але територіальна громада не змогла розрахуватися своєчасно через брак коштів. З свого боку керівництво територіальної громади запевнило, що за її борги розрахується держава.

Проаналізуйте ситуацію. В якому розмірі держава відповідає за борги територіальних громад?

Завдання №7

Державний навчальний заклад третього рівня акредитації у зв'язку з проведенням серії фізичних експериментів для навчальних цілей допустив перевитрати електроенергії на суму 1 млн. 300 тис. грн. за поточний рік. Компенсувати витрати планувалося з додаткових коштів, які мали надійти до ВНЗ з набором студентів-контрактників із держав Близького Сходу. Але через напружений економічний і політичний стан у державах, з яких планувалося здійснити набір студентів, їх кількість значно скоротилася.

Керівництво ВНЗ на вимоги ВАТ «Харківобленерго» сплатити борг відповіло в усній формі, що держава як власник ВНЗ покриє усі борги з державного бюджету. Коли ВАТ «Харківобленерго» попередило про можливість припинення через три дні електропостачання та вимагало гарантій сплати боргу, ректорат написав офіційну відповідь, де підтвердив свої попередні усні гарантії сплати боргу за рахунок держави.

Проаналізуйте ситуацію з юридичної точки зору й визначте відповідальність держави в цьому випадку.

Завдання №8

Керівництво Чорноморського пароплавства вирішило передати в оренду теплохід «Леонід Собінов» українсько-грецькій компанії «Фрейд лайн шіпінг ЛТД» з наступним переходом до неї права власності на це судно. Окрім того, це ж керівництво взяло в оренду підрозділ продовольчого забезпечення флоту і потім перетворило його на акціонерне товариство закритого типу. Прокуратура підготувала подання про визнання таких дій незаконними.

Проаналізуйте вказану ситуацію. Чи правильно зробила прокуратура?

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

Тема № 6 «Об'єкти цивільних прав»

Практичне заняття за темою: об'єкти цивільних прав.

Навчальна *мета* заняття є: закріпити знання слухачів щодо поняття об'єктів цивільних прав, видів об'єктів цивільних прав, їх особливостей.

Кількість годин: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття і види об'єктів цивільних прав. Оборотоzdатність об'єктів цивільних прав.
2. Речі. Майно.
3. Гроші (грошові кошти). Валютні цінності. Цінні папери.
- 4 Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав, їх поняття та види.

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
2. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.
3. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.
4. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Підручник. / За заг. ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 516 с.
5. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. - 232 с.
6. Цивільне право України. У двох частинах. Ч. 1. Навчальний посібник / За заг. ред. В.А. Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 400 с.

Допоміжна:

1. Шемет У.Р., Косяченко К.Е. Об'єкти цивільних прав: особливості та парадокси їх визначення. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки, 2019. URL: [http://www.iuris.vernadskviournals.in.Ua/iournals/2019/6 2019Z13.pdf](http://www.iuris.vernadskviournals.in.Ua/iournals/2019/6%2019Z13.pdf)
2. Сліпченко С.О. Послуга як об'єкт цивільних прав. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп.учасників наук. -практ. конф., присвяч.

96-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (Харків, 21 травня 2021 р.). URL:
<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10565/Posluha%20yak%20oBi%20Slipchenko%202021.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

3. Сліпченко, С. О. Місце об'єктів особистих немайнових правовідносин у системі об'єктів цивільного права/ Право і суспільство. 2013. № 6-2. URL:
http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1848/misce_pb_yeIiyosobistih_nemaynovih_pra.pdf?sequence=2&isAllowed=y

4. Сліпченко, С. О. Ім'я фізичної особи та його місце в системі об'єктів цивільного права. Форум права, 2014. № 3. ЦКБ:
<https://core.ac.uk/download/pdf/187223653.pdf>

5. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарева О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. Запоріжжя, 2016. ШІВ:
<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10201/Tsyvilne%20pravo%20Ukrainy%201%20Navch%20posib%20Kroiior%20Kukhariev%20Tkalych%202016.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

6. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. ШІВ:
<http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D0%B1%D0%96%D0%BB%D0%8C%D0%BP%D0%B5%D0%BE%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%D0%A2%D0%9E%D0%9C%201.pdf>

7. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. - Харків : Право, 2017. - 808 с. ЦКБ:
<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6469/Suchasni%20problemy%20tsyvilnoho%20prava%20ta%20protsesu%20navch%20posib%202017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

8. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. Ч. 1. 295 с. URL:
<https://er.dduvs.m.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%D1%82%D0%B0%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%96%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf>

План проведення заняття:

I. У вступній частині заняття здійснюється повідомлення теми, мети заняття та навчальних питань; мотивація навчальної діяльності; огляд та активізація раніше вивченого матеріалу.

II. Під час основної частини заняття здійснюється встановлення зв'язку між темами та розділами раніше вивченого матеріалу; систематизація вивчених знань та розв'язання відповідно сформульованих ситуаційних завдань

1. Поняття та види об'єктів цивільних прав.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на обсяг поняття об'єктів цивільних прав та їх види. Набути знань з приводу об'єктів цивільних прав, які залучені до цивільного обігу і ті, які не можуть бути залучені до цивільного обігу. Слід мати на увазі, що об'єктами цивільних прав є все те, з приводу чого виникають цивільні правовідносини, тобто це матеріальні та нематеріальні блага, на які спрямовані цивільні права та обов'язки. До об'єктів цивільних прав стаття 177 ЦК відносить речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформацію, а також інші матеріальні та нематеріальні блага. При цьому кожний об'єкт цивільних прав характеризується спеціальним правовим режимом, який виявляє статику та динаміку його існування.

2. Речі. Майно.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на такі основні аспекти: 1) Речі як об'єкти цивільних прав, їх класифікація; 2) Поняття та правове значення речей як об'єктів цивільних прав; 3) Майно та тварини як особливі об'єкти цивільних прав; 4) Нерухомі та рухомі речі; 5) Речі подільні та неподільні; 6) Споживні та неспоживні. 7) Речі, визначені родовими та індивідуальними ознаками. 8) Головна річ та приналежність. 9) Складові частини речі. 10) Складні речі. 11) Продукція, плоди та доходи. Слід мати на увазі, що відповідно до ст. 179 ЦК речами визнаються предмети матеріального світу, щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки. До предметів матеріального світу належать об'єкти, створені природою та об'єкти, створені в результаті діяльності людини. При цьому правове значення речей полягає перш за все в тому, що речі є невід'ємною складовою частиною правовідносин, які входять до предмета цивільно-правового регулювання, а саме, майнових правовідносин. Щодо класифікації речей, то вона має практичне значення і визначає можливі права та обов'язки їхніх володільців, порядок їх набуття та припинення. Важливо також зазначити і те, що термін «майно» є одним з ключових у цивільно-правовій термінології. Згідно зі ст. 190 ЦК майном як особливим об'єктом вважається річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Термін «майно» має збірний характер і є загальним по відношенню до терміна «річ», «майнових прав» тощо.

3. Гроші (грошові кошти). Валютні цінності. Цінні папери.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на такі основні аспекти: грошей (грошових коштів); валютні цінності; цінні папери; поняття та особливості грошей, валютних цінностей як об'єктів цивільних прав;

поняття та види цінних паперів; окремі види цінних паперів: облігація, вексель, акція, ощадний сертифікат тощо; передача прав на цінні папери. Слід мати на увазі, що гроші належать до об'єктів цивільних прав у силу їх приналежності до матеріально виражених речей. Головна особливість грошей як об'єкта цивільних прав полягає у тому, що вони, будучи загальним еквівалентом, можуть замінити собою майже будь-який об'єкт майнових відносин, що має сплатний характер. Важливо і те, що грошовою одиницею України відповідно до Конституції є гривня. Щодо цінних паперів, то відповідно до ст. 194 ЦК, є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, який засвідчує грошове або майнове право і визначає взаємовідносини між особою, яка його випустила, та власником і передбачає виконання зобов'язань у відповідності з умовами його випуску, а також можливість передачі прав, що слідують з цього документа, іншим особам. Цінні папери визнаються документами, тобто різновидом речей, на які передбачається виникнення права власності та інших речових прав, що в свою чергу дозволяє віднести цінні папери до об'єктів цивільних прав, а також до предметів певних правочинів. Також цінні папери закріплюють правовий зв'язок між особою, що їх випустила, та особою, яка їх придбала, отже - зобов'язальне правовідношення.

4. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав, їх поняття та види.

Дане питання розкрити скрізь розуміння нематеріальних благ. Результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти права інтелектуальної власності створюють цивільні права та обов'язки відповідно до книги четвертої цього Кодексу та інших законів.

5. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темві реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ до теми № 6 «Об'єкти цивільних прав».

Теми рефератів:

1. Поняття і види об'єктів цивільних прав.
2. Вчення про об'єкти цивільних прав.
3. Оборотоzdатність об'єктів цивільних прав.
4. Речі як об'єкти цивільних прав.
5. Класифікація речей та її правове значення.
6. Оборотоzdатність речей в цивільному праві.
7. Майно як особливий об'єкт цивільних прав.
8. Гроші (грошові кошти). Валютні цінності.
9. Цінні папери.
10. Поняття та особливості робіт та послуг як об'єктів цивільних прав, їх поняття та види.
11. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав, їх поняття та види.

Ситуаційні завдання.

Завдання №1

Брезін по телефону домовився із Семеновим про купівлю антикварної рушниці, яку він напередодні оглянув і перерахував за неї переказом гроші. Коли Брезін прийшов її забирати, Семенов вийняв рушницю з футляра і передав покупцеві. На вимогу передати і футляр Семенов відповів, що футляр він замовляв окремо від рушниці, що підтверджено квитанцією, і може його також продати за додаткову суму. Вважаючи, що рушниця і футляр є предметом одного договору, Брезін подав позовну заяву до суду з вимогами до Семенова.

Підготуйте письмову консультацію.

Завдання №2

У вересні фермерське господарство купило у агрофірми 6 стіжків сіна загальною вагою 20 тонн і розрахувалося за нього. Однак через погодні умови сіно не було вивезено і залишилося на зберігання у продавця. При цьому зберігання було оформлено відповідним договором. У березні наступного року внаслідок повені сіно змило водою річки, що вийшла з берегів. Фермерське господарство вимагало передати йому інше сіно чи повернути гроші з урахуванням інфляції та необхідності доставки сіна з іншого району, але йому було відмовлено. Фермер звернувся з позовом до суду. В свою чергу агрофірма пред'явила зустрічний позов про відшкодування витрат, пов'язаних зі зберіганням сіна.

На яке питання теми розраховане завдання? Як має бути вирішена справа, якщо куплене сіно не було відокремлене від стогів сіна агрофірми? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №3

Під час продажу приватного підприємства між продавцем Семеновим та покупцем Масенко виник спір відносно визначення складу майна, яке має перейти покупцеві. Масенко наполягав на тому, щоб до нього перейшла продукція, яка була вироблена підприємством, але ще не реалізована, а також право на торговельну марку. Водночас він був проти того, щоб до нього перейшли борги підприємства перед іншими кредиторами та обов'язки щодо виплат в соціальні фонди. Семенов проти цього заперечував.

Як повинна бути вирішена справа? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №4

Кореспондент однієї з газет Міщенко в опублікованій статті охарактеризував проведення слідчим поліції про крадіжку вантажу Міщенка в аеропорту як некваліфіковане і упереджене. Слідчий зауважив, що справа розглянута в суді, підсудні за вироком суду позбавлені волі, а заходи щодо розшуку майна потерпілого результату не дали. Розглянувши скаргу засуджених, апеляційний суд вирок залишив у силі. Слідчий подав позовну

заяву до суду з вимогами до газети і кореспондента про захист його професійної честі і відшкодування йому заподіяної моральної шкоди.

Яке рішення повинен винести суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №5

До колекції художніх картин Певцова входила картина, яка в передбаченому законом порядку була визнана пам'ятником історії та культури і занесена до державного реєстру. У процесі розслідування кримінальної справи, порушеної за фактом крадіжки з будинку власника, слідчий встановив, що Певцов насправді продав її за 20000 доларів США громадянину Польщі Рибальському, а потім інсценував крадіжку. Прокурор пред'явив позов про визнання договору недійсним і конфіскацію картини в доход держави.

Яке рішення має бути винесено у справі? Як вирішиться справа, якщо картина буде виявлена на кордоні і вилучена при встановленні фактичних обставин справи. Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №6

Решетняков отримав у спадщину мисливську рушницю, ювелірні прикраси із золота і срібла, а також злиток платини. Ще до отримання свідоцтва про права власності він продав рушницю Левченку, який користувався нею без реєстрації. Прикраси та злиток платини він продав підприємцю Агаяну, який використав їх для виробництва своєї ювелірної продукції. Інші спадкоємці вимагали визнати за ними право на частину спадку і розірвання укладених правочинів.

Який правовий режим вказаного майна? Яке рішення повинен винести суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №7

Крищенко звернулася до суду з позовом до свого чоловіка про поділ майна. Позивачка наполягала на розподілі майна в натурі і виділенні їй частки спільної власності, а саме: половини технічної бібліотеки, яку чоловік, працюючи науковим співробітником НДІ, почав збирати ще до реєстрації шлюбу; однієї шафи з меблевого гарнітуру та трьох столових сервізів.

Як повинен вирішити справу суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

Тема № 7 Правочини.

Практичне заняття: Правочини

Навчальна *мета* заняття: детальний розгляд поняття правочину, видів та умов дійсності правочинів, нотаріального посвідчення правочину, наслідків недійсності правочину, формування вмінь і навичок практичного застосування чинних норм права, які регулюють відносини щодо укладення правочинів, їх чинності та визнання правочинів недійсними шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих ситуаційних завдань.

Кількість годин: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття, ознаки та значення правочинів.
2. Види правочинів.
3. Чинності правочинів.
4. Недійсність правочину.

Література

Основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>
4. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV в ред. Закону України від 11.02.2010 р. №1878-VI // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>
5. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом М-ва юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
6. Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування: наказ М-ва юстиції України від 11.11.2011 р. № 3306/5 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11>
7. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 06.11.2009 р. № 9 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>
8. Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин: постанова Пленум Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 № 5 // Закон і бізнес. 2012. № 18.

9. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Вид-во Ліра-К, 2018. 736 с.
10. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.
11. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.
12. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Підручник. / За заг. ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 516 с.
13. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. - 232 с.
14. Цивільне право України. У двох частинах. Ч. 1. Навчальний посібник / За заг. ред. В.А. Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 400 с.
15. Бахаєва А. С. Воля та волевиявлення як умови дійсності правочину // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2011. - № 2 (77). - 183-189.
16. Бахаєва А. С. Юридична природа недійсного правочину // Право і безпека. - 2015. - № 4 (59). - С. 115-120.
11. Блажівська, Н. Проблеми визнання електронних правочинів недійсними // Вісник прокуратури. - 2015. - № 9. - С. 109-119.
18. Борисова, Ю. До проблеми входження "електронної" форми правочину в традиційну класифікацію форм правочину // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки : наук. вид. - 2011. - № 88. - С. 93-95
19. Волинець Т.В. Правове регулювання вчинення електронних правочинів // Європейські перспективи. - 2016. - № 1. - С. 152-156.
20. Демченко, І.О. Актуальні питання визнання недійсними правочинів, укладених із дефектами волі // Юридична наука та правоохоронна діяльність. - Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції ад'юнктів, курсантів, студентів та слухачів (18 трав. 2012 р.). - Вип. 13. - С. 174-111.
21. Дзера, О. Цивільно-правова конфіскація в контексті змін ст. 228 ЦК України // Право України. - 2011. - № 5. - С. 69-16.
22. Дяченко, С.В. Судова практика розгляду спорів про невідповідність правочинів вимогам законодавства. Форум права : електрон. наук. фахове вид. 2011. № 3.
23. Зайцев О. Л. Поняття та ознаки правочинів // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2006. Випуск 32. С. 288-292.
24. Зайцев О. Л. Правочини з вадами волі // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2001. Випуск 36. С.364-369.
25. Косінова, К. Проблеми, пов'язані з недійсністю правочинів // Право України. - 2014. № 8. С. 253-258.

26. Коструба А. Правові механізми поновлення прав суб'єктів дефектних правочинів // Право України. - 2014. - № 9. - С. 171-178.

27. Кот О. Теоретичні та практичні проблеми визнання недійсними правочинів, які порушують публічний порядок // Право України. - 2012. - № 9. С.95-101.

28. Красицька, Л.В. Проблемні питання застосування частини другої статті 220 Цивільного кодексу України // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності : Зб. наук. праць / Донец. юрид. ін-т Луган. держ. ун-ту внутр. справ. - 2008. - № 4. - С. 334-344.

29. Крат, В.І. Недійсність правочинів, вчинених під впливом обману // Часопис Київського університету права : укр. наук.-теорет. часопис. 2012. № 3. С. 189-192.

30. Кузнецова, Н. С. Правові наслідки порушення вимоги про відповідність змісту правочину ЦК України та іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам// Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2012. - № 6. - С. 51-56.

31. Михайлів, М.О. Форма правочину та правові наслідки її недотримання // Держава і право : зб. наук. праць. Юрид. і політ. науки / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. - 2011. - № 51. - С. 32-37.

32. Пастернак, В.М. Форма правочину - невід'ємна частина його дієвості // Часопис Київського університету права : укр. наук.-теорет. часопис. - 2013. - № 2. - С. 215-218.

33. Погребняк, О. С. До питання про конвалідацію нікчемних правочинів // Наше право/ Our law. - 2015. - № 3. - С. 140 - 144.

34. Сібільов, М.М. Загальна характеристика нікчемних правочинів (договорів) // Проблеми законності : респ. міжвід. наук. зб.: зб. наук. праць / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. - Вип. 55. - С.40-46.

35. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р.Шишка. Вид. 5-те, перероб. Харків : Право, 2018. 232 с..

Допоміжна:

1. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. Запоріжжя, 2016. URL:

<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10201/Tsyvilne%20pravo%20Ukrainy%201%20Navch%20posib%20Kroit%20Kukhariev%20Tkalych%202016.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

2. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL:

<http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%20%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20P0%9E%P0%86%P0%94%P0%A0%P0%A3%P0%A7%P0%9P%P0%98%P0%9A%20P0%A2%P0%9E%P0%9C%201>

3. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. - Харків : Право, 2017. - 808 с. ЦКБ: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6469/Suchasni%20problemy%20tsyvilnoho%20prava%20ta%20protsesu%20navch%20posib%2017%20!7^!^edie%20pse=1&isAllowed=v>

4. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. - Ч. 1. - 295 с. ЦКБ: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0%BE%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%B0%82%D0%B0%20%D0%B0%80%D0%BE%D0%B0%86%D0%B5%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D0%B0%82%D0%BE%D0%B0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%B0%96%D0%B0%81%D0%B0%82%D0%B0%9C%D0%B0%90%D0%B0%9A%D0%B0%95%D0%A2.pdf>

План проведення заняття:

I. У вступній частині заняття здійснюється повідомлення теми, мети заняття та навчальних питань; мотивація навчальної діяльності; огляд та активізація раніше вивченого матеріалу.

II. Під час основної частини заняття здійснюється встановлення зв'язку між темами та розділами раніше вивченого матеріалу; систематизація вивчених знань та розв'язання відповідно сформульованих ситуаційних завдань.

1. Поняття, ознаки та значення правочинів.

При розкритті навчального питання необхідно мати на увазі, що правочин є найпоширенішим юридичним фактом (юридичною дією) завдяки якій реалізується абстрактна цивільна правоздатність, шляхом набуття конкретних цивільних суб'єктивних прав та обов'язків. Ознаками правочинів, які відрізняють його від інших юридичних фактів є те, що правочин - це правомірна дія; зміст правочину не може суперечити моральним засадам суспільства; правочин - це завжди вольовий акт; правочини - це завжди дії, вчинені фізичними, юридичними особами і державою як суб'єктами цивільного права; правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

Правочином визнається дія фізичних чи юридичних осіб, спрямована на встановлення, зміну та припинення цивільних прав і обов'язків, що не суперечать нормам права, звичаям ділового обороту та моральним засадам суспільства.

2. Види правочинів.

При розкритті навчального питання необхідно мати на увазі, що поділ правочинів на певні види має теоретичне і практичне значення: характеризує правочин через його вторинні ознаки; зумовлює правове становище його учасників; є підставою для упорядкування цивільно-правових інститутів. Слід

мати на увазі, що залежно від ознак, які передбачаються законодавством, правочини поділяються (класифікуються) на певні види чи групи: односторонні, двосторонні та багатосторонні; оплатні та безоплатні; умовні правочини; консенсуальні та реальні; каузальні та абстрактні; еквівалентні та алеаторні;

3. Чинність правочинів.

При розкритті навчального питання необхідно мати на увазі, що умови чинності правочинів зафіксовані у ст. 203 ЦК України. Укладаючи правочини особи повинні чітко і ясно виражати свою волю, спрямовану на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків. Способи волевиявлення можуть бути згруповані за трьома ознаками: 1) волевиявлення може набирати форми мовчання; 2) непряме волевиявлення, в якому особа, яка бажає укласти правочин, вчиняє такі дії, із змісту яких виразно бачитиметься намір укласти правочин (конклюдентні дії); 3) безпосереднє волевиявлення, яке здійснюється в усній або письмовій формі. Передбачені законом способи вираження волі при здійсненні правочину одночасно є видами форм правочину. Правочини можуть укладатися усно або в письмовій формі.

4. Недійсність правочину.

Визнання правочину недійсним визнано способом захисту цивільних прав. *Недійсним правочином визнається такий, який, хоча й спрямований на настання певних наслідків, але в силу невідповідності вимогам чинного законодавства їх не спричиняє.* Недійсність правочину означає, що дії фізичних і юридичних осіб, хоча й спрямовані на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків, але не створюють цих юридичних наслідків через невідповідність вчинених дій вимогам юридичного факту, передбаченого законодавством. Залежно від того, які умов правочину будуть визнані неналежними (дефектними), недійсні правочини поділяються на такі групи: 1) правочини з вадами суб'єктного складу; 2) правочини з вадами волі; 3) правочини з вадами змісту; 4) правочини з вадами форми. Названі види недійсних правочинів поділяються на дві великі групи: нікчемні (абсолютно недійсні) та оспорювані (відносно недійсні).

Головним наслідком визнання правочину недійсним є те, що укладені правочини не створюють для сторін юридичних наслідків, пов'язаних з виникненням прав і обов'язків, на встановлення яких вони були спрямовані. Наслідки визнання правочину недійсним поділяються на основні (головні), додаткові (субсидіарні) та спеціальні (особливі). Незалежно від вини кожної сторони в правочині основний наслідок полягає у тому, що недійсний правочин, який був виконаний сторонами, визнається недійсним, і сторони повертаються у первісне становище, яке існувало до моменту укладання правочину, що отримало назву - двостороння реституція, тобто обов'язку для сторін повернути один одному усе виконане по недійсному правочину.

5. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ **до теми № 7 «Правочини».**

Теми рефератів:

1. Поняття, ознаки та значення правочинів.
2. Види правочинів.
3. Чинність правочину.
4. Тлумачення змісту правочину.
5. Недійсність правочину.

Ситуаційні завдання

Завдання № 1

У ході досудового слідства було встановлено, що група підлітків, які скоїли ряд крадіжок, реалізувала частину вкрадених речей, а саме: колеса від мотоцикла – Гусейнову, двигун – Остапчуку, а інші деталі подарували одному з членів злочинної групи - Дубову. Вкрадена мисливська рушниця і набої продані Семенову, магнітола обмінена на ящик горілки з Пересадою. Викликані як свідки Остапчук і Гусейнов пояснили, що не знали походження речей. Дубов заявив, що в крадіжці мотоцикла участі не брав, а передані йому деталі використав при ремонті свого мотоцикла. Семенов заявив, що його влаштувала невисока ціна, а особа, яка укладала з ним правочин, зовні виглядала як доросла, та в нього є дозвіл на зберігання мисливської зброї. Пересада заявив, що походження речей, які він придбав, мало його цікавить, головне, щоб правочин був йому вигідний і горілку йому ніхто не поверне.

Дайте цивільно-правову оцінку наведених правочинів. Які правові наслідки укладених правочинів?

Завдання №2

Видова розмістила оголошення в газеті «Кур'єр» про продаж норкової шуби. Семенко купила норкову шубу у Видової за 40000 гривень. Через тиждень Семенко показала шубу працівникові магазину хутра «Снігова королева» Морозенку, який розповів, що раніше Видова намагалась здати її на комісію, але у магазині шубу не прийняли, оскільки в неї було виявлено декілька прихованих дефектів.

Чи є підстави визнання правочину недійсним? Дайте розгорнуту відповідь.

Завдання №3

Шістнадцятирічний Кузьменко на зароблені ним за літо на птахофабриці гроші купив 10 пляшок горілки в сільському магазині і привіз їх до м. Ужгород, де був затриманий при спробі їх продати. Окрім того, він купив у Овчаренка фотоапарат. Кузьменко купляв фотоапарат разом зі знайомим фотографом, у якого він з рук впав і став непридатним для користування. Акції ЗАТ «Наша ряба», які отримав під час роботи на птахофабриці, Кузьменко продав.

Дізнавшись про укладені сином правочини, батько подав позов про визнання їх недійсними. Представник магазину заявив, що факту купівлі-продажу горілки не пам'ятає, і за діючими правилами торгівлі неповнолітнім спиртні напої не продаються. Овчаренко вважає, що Кузьменко може за свої гроші самостійно купувати все, що він забажає, а те, що фотоапарат потребує дорогого ремонту, то це клопоти не його, а власника. Представник ЗАТ «Наша ряба» заявив, що акції повинні бути вилучені у покупця і повернені батькам Кузьменка.

Як необхідно вирішити цю справу?

Завдання №4

Ходорковський подарував Петренку телефон, який коштував значну суму. Через кілька днів Ходорковський звернувся з позовною заявою до суду з вимогою визнати цей правочин недійсним. У позовній заяві він вказував, що Петренко змусив його подарувати телефон, оскільки погрожував розповісти нареченій Ходорковського про те, що останній знаходиться на обліку в психіатричній лікарні. Оскільки Ходорковський посварився з нареченою і шлюб реєструвати не буде, розголошення такої інформації йому вже не завадить.

Яке рішення повинен винести суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №5

Борисов пред'явив позов до Гуцалова про визнання за ним права власності на житловий будинок і земельну ділянку. Він вказав, що за попередньою домовленістю сплатив за будинок і присадибну земельну ділянку Г уцалову 115 000 доларів США, чим повністю з продавцем розрахувався. Проте останній від нотаріального оформлення договору відмовився і вимагає додатково оплатити плодові дерева і кущі та супутникову телевізійну антену на будинку в сумі 4000 доларів США.

Як необхідно вирішити справу? Які особливості правочинів із житловими будинками, земельними ділянками і багаторічними насадженнями?

Завдання №6

Федотова, на утриманні якої після загибелі чоловіка знаходилось двоє малолітніх дітей, продала Хватченку трикімнатну приватизовану квартиру. Правочин укладався за ініціативою Хватченка, котрий знав про тяжкий матеріальний стан Федотової. На одержані від продажу гроші вона придбала двокімнатну квартиру. Через два роки Федотова дізналася, що на час продажу ціна на квартиру була вдвічі вищою, ніж їй запропонував Хватченко. У судовому засіданні було виявлено, що Хватченко знав про дійсну вартість житла, оскільки працював в агенції з продажу нерухомості. Останній позов не визнав, посиляючись на пропуск строку позовної давності. Суд відмовив Федотовій у задоволенні позову.

Прокоментуйте рішення суду і дайте його юридичну оцінку. Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №7

Щеглов, вирішивши розлучитись з дружиною, продав автомашину за ринковою ціною. При розгляді позову про розірвання шлюбу і поділ майна дружина Щеглова пред'явила зустрічний позов про визнання договору про продаж автомобіля недійсним і переведення на неї прав покупця, оскільки було порушено право переважної купівлі-продажу. Крім цього, вона стверджувала, що чоловік збирається без її згоди продати гараж, меблі і квартиру та наполягала накласти на майно арешт до виконання рішення суду.

Яке рішення повинен винести суд? Дайте розгорнутий висновок у справі. Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №8

Після смерті Назаренка на його майно претендували доньки Світлана і Ганна. Ганна вимагала від Світлани, щоб та відмовилася від спадщини на її користь, погрожуючи у випадку відмови розповісти її чоловіку компрометуючі подробиці дозаміжнього життя. Під таким впливом Світлана від спадщини відмовилась, та коли Ганна одержала свідоцтво про спадщину і почала вимагати, щоб сім'я Світлани, що проживала в будинку померлого, виселилась з нього, остання своє рішення змінила і звернулася до суду з позовом про визнання відмови недійсною.

Як необхідно вирішити справу?

Завдання №9

Малолітні Єршов і Косенко за колядки одержали 500 гривень, на які купили в магазині смарт годинник і два набори ручок. Дізнавшись про покупки, батько Косенка звернувся до продавця з вимогою забрати назад годинник і ручки, а гроші повернути. Продавець відмовив і пояснив, що, по-перше, годинник продавався не новий, але працюючий, і він відповідно зробив знижку, а повертається вже ушкоджений і не працюючий; по-друге, на видному місці вивішено оголошення «Куплені товари обміну і поверненню не підлягають», по-третє, він не власник товару, а лише продавець і повноважень про прийом товару назад не має. Косенко подав позов до суду про визнання правочинів недійсними.

Як потрібно вирішити цей спір?

Завдання №10

Власова за нотаріально посвідченим договором подарувала Несторову частину житлового будинку. Через два роки вона пред'явила позов до Несторова про визнання цього договору недійсним. Свою вимогу вона мотивувала тим, що два роки тому виконком письмово повідомив її про необхідність проведення капітального ремонту фасаду будинку і території, що прилягає до будинку. Зробити ремонт будинку через фінансові проблеми і нестачу коштів та будівельних матеріалів вона була не в змозі. За дарунок

Несторов в усній формі зобов'язувався це зробити. Але кілька місяців назад вона отримала велику спадщину і готова компенсувати Несторову його витрати.

Яке рішення повинен винести суд ? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №11

ТОВ «Воля» придбало у фабрики велику партію тютюнових виробів з метою їх подальшої реалізації. У ході перевірки податковим органом діяльності ТОВ було виявлено, що у ТОВ немає ліцензії на торгівлю тютюновими виробами. У зв'язку з цим податковий орган оголосив правочин нікчемним та вимагав вилучення всього отриманого в дохід держави. Тютюнова фабрика заявила, що з її боку ніяких порушень не було, а в статуті ТОВ передбачено такий вид діяльності, як торгівля тютюновими виробами.

Як повинна бути вирішена справа?

Завдання №12

Дорошенко страждав хронічною душевною хворобою, яку стороннім важко було помітити. Тітка хворого була призначена його опікуном, але за характером роботи часто змушена була відлучатися з дому. Повернувшись з відрядження, вона дізналася, що Дорошенко за її відсутності продав Адерміну спальний гарнітур. Вона пред'явила позов про повернення гарнітура. Адермін проти позову заперечував, вказуючи на те, що він не знав, що Дорошенко знаходиться під опікою, повністю сплатив йому всю ціну гарнітура, витратив кошти на перевезення меблів і не повинен зазнавати збитків від того, що тітка залишила племінника без нагляду.

Яке рішення повинен винести суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

Тема № 8. Представництво

Практичне заняття: Представництво

Навчальна *мета* заняття: детальний розгляд поняття представництва, його видів, передоручення, вчинення правочинів представником, припинення представництва, формування вмінь і навичок практичного застосування чинних норм права, які регулюють відносини представництва шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих ситуаційних завдань.

Кількість годин: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття та значення представництва.
2. Підстави виникнення представництва та його види.
3. Вчинення правочинів представником.
4. Представництво за довіреністю.
5. Припинення представництва.

Література.

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>
4. Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування: наказ М-ва юстиції України від 11.11.2011 р. № 3306/5 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11>
5. Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених: постанова Каб. Міністрів України від 15.06.1994 р. № 419 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/419-94-п>
6. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України / Затверджено Наказом Мініюсту України від 22 лютого 2012. № 296 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
7. Верес, І. Поняття комерційного представництва // Підприємництво, господарство і право - 2012. - № 7. - С. 11-14.
8. Гелецька, І.О. До питання про правову природу договірного представництва // Часопис Київського університету права - 2008. - № 2. - С.131- 135.
9. Кметик, Х.В. Сутність та особливості договірного представництва // Форум права : електрон. наук. фахове вид. - 2017. - № 5. - С. 175-180.
10. Косінова, Д. Деякі аспекти інституту представництва в сучасному цивільному праві // Право України - 2014. - № 9. - С. 201-206

11. Луцик, Т.В. Представництво і суміжні правові інститути // Проблеми цивільного права та процесу : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О.А. Пушкіна (25 трав. 2013 р.). - С. 281-285

12. Полтавський, О.В. Підстави відповідальності в представництві // Актуальні проблеми правового забезпечення господарської діяльності в Україні : матеріали круглого столу (м. Харків, 12 берез. 2015 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Фак. права та мас. комунікацій, Каф. прав. забезп. госп. діяльності. - С. 156-159

13. Серая, А. Поняття і правова природа довіреності // Підприємництво, господарство і право. - 2016. - № 12. - С.53-57.

14. Спасибо-Фатєєва, І.В. Цивільно-правові наслідки дій представника з перевищенням наданих йому повноважень // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2010. - № 8. - С. 120-131.

15. Цюра, В.В. Закон як підстава виникнення відносин представництва // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2017. - № 8. - С.40-46.

16. Цюра, В.В. Правові наслідки неналежного здійснення повноважень в межах недоговорного представництва // Бюлетень Міністерства юстиції України - 2016. - № 8. - С.33-38.

17. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видав-во Ліра-К, 2018. 736 с.

18. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.

19. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.

20. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Підручник. / За заг. ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 516 с.

21. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. - 232 с.

22. Цивільне право України. У двох частинах. Ч. 1. Навчальний посібник / За заг. ред. В.А. Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 400 с.

Допоміжна:

1. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. Запоріжжя, 2016. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10201/Tsvvilne%20pravo%20Ukrainv%201%20Navch%20posib%20Krokov%20Kukhariev%20Tkalych%202016.pdf?sequence=1&isAllowed=v>

2. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.

URL: <http://dspace.univ.kyiv.ua/bitstream/handle/1234567890/452/1/%P0%9A%P0%A3 %P0%D7%00%95%00%D0%20%00%D6%00%B8%00%B2%01%96%Э0%BБ%01%8C%00%B0%00%B5%20%00%BP%00%A0%00%B0%00%B2%00%BE%20%P0%9P%P0%86%P0%94%P0%A0%P0%A3%P0%A7%P0%9P%P0%98%P0%9A%20%00%A2%00%9Б%00%9C%201.pdf>

3. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с. URL: <http://dspace.univ.kyiv.ua/bitstream/handle/123456789/6469/Suchasni%20problemv%20tsvvi%20prava%20ta%20protsesunavch%20posib2017.pdf7sequence=1&isAllowed=y>

4. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. Ч. 1. 295 с. URL : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%P0%BP%P1%80%P0%B0%P0%B2%P0%BE%20%P1%82%P0%B0%20%P0%BP%P1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81.%20%D0%BP%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%96%D1%81%D0%BP%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%D2.pdf>

План проведення заняття:

I. У вступній частині заняття здійснюється повідомлення теми, мети заняття та навчальних питань; мотивація навчальної діяльності; огляд та активізація раніше вивченого матеріалу.

II. Під час основної частини заняття здійснюється встановлення зв'язку між темами та розділами раніше вивченого матеріалу; систематизація вивчених знань та розв'язання відповідно сформульованих ситуаційних завдань.

1. Поняття та значення представництва.

Представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє. За своєю правовою природою представництво - різновид правочину, що учиняється на користь іншої особи в межах, зазначених законом чи особою яку представляють.

При представництві прийнято розрізняти його структуру - побудову правових зв'язків між його суб'єктами. Виділяють внутрішню і зовнішню гілки правовідносин представництва. Внутрішня представлена зв'язками між представником та представляємим. Зовнішня гілка представницьких правовідносин складається між представником та третьою особою.

Значення інституту представництва полягає в тому, що звертаючись до послуг представника, фізичні та юридичні особи завжди мають можливість у повній мірі реалізувати свою дієздатність.

2. Підстави виникнення представництва та його види.

В залежності від підстав виникнення повноважень представника

прийнято розрізняти такі види представництва: 1) представництво, яке виникає на підставі закону; 2) представництво, яке виникає на підставі адміністративного акту; 3) представництво, на основі рішення суду; 4) представництво, яке виникає на підставі укладення договору.

Доцільним особливо виділити процесуальне представництво. За вимогами до представника виділити просте представництво та кваліфіковане. Кваліфіковане представництво вимагає спеціального правового статусу представника

3. Вчинення правочинів представником.

ЦК встановлює певні межі для вчинення повноважень представника. Представник може бути уповноважений на вчинення лише тих правочинів, право на вчинення яких має особа, яку він представляє. Представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє. Окрім того, представник не може вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, представником якої він одночасно є, за винятком комерційного представництва, а також щодо інших осіб, встановлених законом. За загальним правилом представник повинен вчиняти правочин лише у межах наданих йому повноважень. Вихід за межі цих повноважень, як правило, не створює цивільно-правових наслідків для особи, яку представляють.

4. Представництво за довіреністю.

Легальне визначення довіреності встановлює ч. 3 ст. 244 ЦК. Нею є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Довіреність має подвійне значення: документ, на якому засновуються повноваження представника і який повинен відповідати певним вимогам, та правочин - дія дієздатної особи, що спрямована на передачу частини своїх повноважень на вчинення представником зазначених у довіреності правочинів із третіми особами на користь особи, яка видала цю довіреність.

В довіреності повинно бути вказано місце її видачі, назва, ім'я особи, яка її видала, ім'я представника та дані про документ, який посвідчує його особу, зміст представництва, строк його чинності, при необхідності загальні відомості про третю особу. Повинна бути вказана дата видачі довіреності та підпис особи, яка її видала.

За змістом і обсягом повноважень, якими наділений представник, прийнято виділяти три види довіреності: разову, спеціальну, генеральну.

За можливостями відкликати видану довіреність: відкличні і безвідкличні.

За формою - просту письмову та кваліфіковану (нотаріально посвідчену).

За правовим становищем осіб, якими видані довіреності, та вимогами щодо їх верифікації - довіреності фізичних осіб та довіреності юридичних осіб.

5. Припинення представництва.

Чинне законодавство передбачає припинення представництва за довіреністю. Між тим припиняється й представництво, яке засноване на законі та на адміністративному акті. Представництво за законом припиняється у разі

набуття предсталаємим повної дієздатності. Представництво, що засноване на адміністративному акті припиняється у разі його відміни, припинення строку дії та скасування. При скасуванні адміністративного акту як незаконного може виникнути ситуація щодо правових наслідків такого представництва. Представництво може бути припинене в разі втрати статусу професійного представника, наприклад відсторонення адвоката від адвокатської діяльності.

6. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ до теми № 8 «Представництво».

Теми рефератів:

1. Поняття, підстави виникнення та види представництва.
2. Вчинення правочинів представником.
3. Довіреність.
4. Припинення представництва.

Ситуаційні завдання

Завдання №1

Винник зареєструвався як фізична особа-підприємець. Через деякий час він видав довіреність на здійснення підприємницької діяльності від свого імені Чкалову. До складу повноважень представника були включені всі можливі правочини та інші дії, у яких виникне необхідність під час здійснення підприємницької діяльності (укладання договорів, надання звітів, представництво інтересів в органах державної влади, розпорядження розрахунковими рахунками, отримання готівки в банку, сплата податків та інші). Через деякий час органами державної податкової інспекції були виявлені порушення підприємцем податкового законодавства - приховування прибутку від оподаткування. Постало питання: хто є суб'єктом відповідальності в такому випадку?

Чи мав право Винник видавати довіреність Чкалову з переліком вказаних повноважень? Що мав пояснити нотаріус при посвідченні такої довіреності? Вчинення яких дій не допускається через представника?

Завдання №2

Петров вирішив придбати легковий автомобіль на автомобільному ринку міста Харкова. З метою уникнути зайвих витрат при оформленні договору купівлі-продажу власник автомобіля Вербенко вирішив передачу автомобіля оформити за допомогою довіреності. Вербенко видав Петрову довіреність для здійснення широкого кола повноважень щодо автомобіля. При цьому Петров передав Вербенко визначену суму грошей (вартість авто). Через деякий час

Вербенко пред'явив позов до Петрова про повернення авто із чужого незаконного володіння.

Яке рішення в такому випадку повинен винести суд? Які підстави припинення представництва за довіреністю? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №3

Петренко уклала з продавцем магазину «Весна» договір купівлі-продажу взуття. Через декілька днів вона виявила суттєві недоліки товару та звернулася до магазину з вимогою замінити товар або повернути гроші. У день звернення в магазині працював інший продавець, який відмовився задовольнити вимоги покупця, мотивуючи тим, що договір купівлі-продажу укладався не ним, а його колегою, отже, вирішувати питання про заміну товару чи повернення грошей повинен продавець, який укладав цей правочин.

Чи правомірною була відмова продавця Петренко? Для кого створюються юридичні наслідки правочинів, що вчинені представником? У чому сутність представництва, заснованого на адміністративному розпорядженні власника підприємства?

Завдання №4

Гавор 3 квітня 2016 року видав Зуєву довіреність строком на 3 місяці на продаж одержаного ним у спадщину житлового будинку за 100 тис. грн. У зв'язку з хворобою Зуєв передоручив у червні цього ж року виконання доручення Малишку, про що у листі та електронному SMS-повідомленні сповістив Гавора, але відповіді не одержав. Оскільки за обумовлену суму будинок ніхто не купив, Малишко знизив суму до 80 тис. грн. і продав його 30 липня, а гроші поштою переслав Гавору. Останній подав позов до суду з вимогами до Зуєва про повернення 20 тис. грн. і витрат по пересиланню грошей, мотивуючи це тим, що пересилати гроші він не просив.

Яке рішення повинен винести суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №5

Іванов, як опікун малолітнього Гусєва, від його імені продав належний тому на праві приватної власності легковий автомобіль своєму сусідові. На вчинення такого правочину було отримано письмовий дозвіл за підписом представника місцевого виконкому.

Чи є підстави для визнання правочину купівлі-продажу автомобіля недійсним? В якому порядку повинні вчинятися дії від імені малолітніх, спрямовані на відчуження належних останнім майнових прав? Чи змінилася б відповідь на перше запитання, якщо такий правочин укладав би батько малолітнього?

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів;

виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

Тема № 9. Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність

Практичне заняття: Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність

Навчальна *мета* заняття: детальний розгляд поняття строку і терміну у цивільному праві, строків і термінів реалізації та захисту цивільних прав, позовної давності, її сутності та значення, формування вмінь і навичок практичного застосування чинних норм права, які регулюють відносини щодо встановлення та обчислення строків, застосування позовної давності шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих ситуаційних завдань.

Кількість годин: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття строку і терміну, їх види.
2. Загальні правила обчислювання строків.
3. Поняття, сутність та види позовної давності.
4. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.
5. Обчислення та перебіг позовної давності.

Література:

Основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
3. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.
4. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.
5. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Підручник. / За заг. ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 516 с.
6. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. - 232 с.
7. Цивільне право України. У двох частинах. Ч. 1. Навчальний посібник / За заг. ред. В.А. Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 400 с.

Допоміжна:

1. Подвірна О.В. Строки та терміни у цивільному праві: темпоральний аспект. Юридичний науковий електронний журнал, 2020. № 17. URL: <http://www.lsej.org.ua/82020/17.pdf>
2. Маріц Д.О. Загальна характеристика строків (термінів) та їх класифікація. Актуальні проблеми держави і права, 2007. URL: <http://www.apdp.in.ua/v33/17.pdf>
3. Верховний суд. Огляд практики застосування Верховним Судом норм про позовну давність у справах про банкрутство. Рішення, внесені до ЄДРСР, за жовтень 2018 року - травень 2020 року. URL: <https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new folder for uploads/supreme/Oglya d KGS.pdf>
4. Гуйван П. Д. Закінчення перебігу та припинення позовної давності: принципова відмінність. Часопис Київського університету права, 2019. № 1. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/205/190>
5. Бреус Б.В. Генеза інституту позовної давності. Юридичний науковий електронний журнал, 2019. № 6. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/22.pdf
6. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарева О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. Запоріжжя, 2016. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10201/Tsyvilne%20pravo%20Ukrainy%201%20Navch%20posib%20Kroit%20Kukhariev%20Tkalych%202016.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
7. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%201.pdf>
8. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. - Харків : Право, 2017. - 808 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6469/Suchasni%20problemy%20tsyvilnoho%20prava%20ta%20protsesu%20navch%20posib%202017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
9. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. Ч. 1. 295 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%B0%B4%B0%BE%20%B1%96%B1%81%B0%BE%B0%B8%B1%82%B1%83____%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf

План проведення заняття:

I. У вступній частині заняття здійснюється повідомлення теми, мети заняття та навчальних питань; мотивація навчальної діяльності; огляд та активізація раніше вивченого матеріалу.

II. Під час основної частини заняття здійснюється встановлення зв'язку між темами та розділами раніше вивченого матеріалу; систематизація вивчених знань та розв'язання відповідно сформульованих ситуаційних завдань.

1. Поняття строку і терміну, їх види.

Цивільні правовідносини виникають, розвиваються у часі, який впливає на його елементи: правове становище суб'єктів, споживчі властивості товару як об'єкта правовідносин. Строк є юридичним фактом і його настання чи припинення само по собі тягне певні правові наслідки: виникнення, зміну та припинення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.

Строком є певний період у часі, зі сплином якого пов'язана певна дія чи подія, яка має юридичне значення. Термін - певний момент у часі з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення.

Значення строків у цивільному праві полягає у тому що вони: детермінують правові властивості фізичної особи як суб'єкта права, тобто впливають на вид та зміст дієздатності; визначають період існування цивільних прав; дисциплінують учасників цивільних правовідносин; мають організуюче значення для учасників правовідносин; визначають межі існування права на захист; вносять чіткість в роботу судів.

Строки поділяються на: визначені законом, договором, судом, адміністративним актом; визначені та невизначені; правоутворюючі, правозмінюючі та правоприпиняючі; імперативні та диспозитивні; строки здійснення цивільних прав, строки виконання юридичних обов'язків, строки захисту цивільних прав⁴ гарантійні строки; строки служби; строки зберігання.

2. Загальні правила обчислювання строків.

Відповідно до ст. 252 ЦК строк визначається роками, місяцями, тижнями, днями або годинами. Термін визначається календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати. Перебіг строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано її початок. Другий момент при обчисленні строків - визначення закінчення перебігу строку. Своє закріплення це віднайшло у ст. 254 ЦК.

3. Поняття, сутність та види позовної давності.

Строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу називається позовною давністю. Іншими словами, позовна давність - це строк, після збігу якого погашається можливість примусового здійснення порушеного цивільного права за допомогою цивільного позову. Причому під захистом цивільного права або інтересу, розуміється не сам процес як форма, в якій відбувається розгляд

питання про захист, а саме реальний результат цієї форми - задоволення вимог позивача, які він пред'являє до боржника.

Сучасне цивільне законодавство розрізняє два види строків позовної давності: загальний та спеціальні. Їх відмінність ґрунтується на відмінності предмету спору. Загальний строк позовної давності встановлюється тривалістю у три роки і поширюється на всі цивільні правовідносини, за винятком тих, на які поширюються строки спеціальної позовної давності.

4. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

За загальним правилом, позовна давність поширюється на всі цивільні правовідносини. В той же час об'єктивна природа деяких суб'єктивних прав або особлива зацікавленість держави в забезпеченні підвищеної охорони деяких прав виключає можливість застосування до них позовної давності. Такі випадки передбачені ст. 268 ЦК України. Наведений перелік не є вичерпним. Законом можуть бути встановлені також інші вимоги, на які не поширюється позовна давність.

5. Обчислення та перебіг позовної давності.

Перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила. Слід мати на увазі, що для захисту деяких суб'єктивних прав початок перебігу позовної давності має певну специфіку.

Ті чи інші відрізки (періоди) часу при наявності вказаних у законі обставин можуть зараховуватися або не зараховуватися в строки позовної давності. І в такому випадку мова може йти або про зупинення, або про переривання строків позовної давності.

Сутність зупинення перебігу позовної давності полягає у тому, що термін, під час якого виникає і діє обставина, що перешкоджає захисту порушеного права, не зараховується в установленний законом строк позовної давності. Перелік таких обставин міститься у ст. 263 ЦК України.

Переривання перебігу позовної давності полягає у вчиненні особою передбачених законом дій, які переривають перебіг позовної давності і одночасно виступають підставою обчислення позовної давності спочатку. Час, який минув до переривання позовної давності до нового давнісного строку не зараховується. Перебіг позовної давності переривається у випадках, встановлених ст. 264 ЦК України.

Крім зупинення та переривання позовна давність може бути *відновлена*. Якщо суд визнає поважними причини пропущеної позовної давності, порушене право підлягає захисту (п. 5 ст. 267 ЦК).

Сплив позовної давності позбавляє уповноважену особу можливості захистити своє порушене право у суді.

6. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ
до теми № 9 «Строки та терміни у цивільному праві.
Позовна давність».

Теми рефератів:

1. Поняття строку і терміну, їх значення та види.
2. Обчислення строків.
3. Поняття, сутність та значення позовної давності.
4. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.
5. Види позовної давності
6. Обчислення та перебіг позовної давності.
7. Зупинення та переривання перебігу строків позовної давності.
8. Наслідки спливу позовної давності.

Ситуаційні завдання

Завдання № 1

Від'їжджаючи в лютому 2018 р. у тривале закордонне відрядження, Михайлов передав своєму сусідові Золотову на зберігання деякі домашні речі: телевізор, холодильник, ліжко, шафу та інше. Відносини сторін при цьому були врегульовані договором зберігання, укладеним на 2 роки. Повернувшись у квітні 2023 р. з відрядження, Михайлов попросив Золотова повернути передані йому речі, але отримав відмову. Золотов пояснив, що Михайлов пропустив строк позовної давності на витребування речей, який закінчився, на думку Золотова, в лютому 2023 року.

Який засіб захисту порушених прав доцільно застосувати? Яке рішення повинен винести суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 2

11 березня 2018 року був вбитий Сазонов, на утриманні якого були дружина та малолітній син. Дружина звернулась до слідчих органів із заявою про визнання її потерпілою. Слідчий відмовив їй на тій підставі, що справа припинена до виявлення підозрюваного. 4 червня 2020 року слідство по справі було відновлено, а 23 вересня цього ж року громадянка Сазонова звернулася з вимогою до Петрова, який був притягнений до кримінальної відповідальності за вбивство Сазонова, про відшкодування шкоди, починаючи з березня 2018 року. Суд, посилаючись на пропуск позовної давності, виніс рішення про вирахування платежів з дати подачі позову (23 вересня 2020 року). В поданні прокурора щодо рішення суду ставилося питання про відміну його як такого, що суперечить законодавству України.

Як визначаються строки давності при залишенні без розгляду позову, заявленого в кримінальній справі?

Завдання № 3

ГУНП в Полтавській області уклало з будівельним управлінням договір на будівництво бази відпочинку. Після здачі бази 20 грудня 2020 року в процесі експлуатації споруд було виявлено ряд недоліків у будівництві. 12 лютого 2021 року УМВСУ звернулось з претензією про стягнення неустойки та проведення ремонту будівель за рахунок будівельного управління. Оскільки відповідь на заявлену претензію не надійшла, УМВСУ 20 січня 2022 року подало позов до господарського суду Полтавської області. Господарський суд у позові відмовив на підставі пропуску строків позовної давності.

Чи обґрунтована відповідь господарського суду? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 4

Гавриленко у січні 2019 р. виїхав у тривалу експедицію до Анголи. У лютому цього ж року з його квартири були викрадені різні речі, в тому числі відеокамера. Про крадіжку він дізнався лише у червні 2019 р., коли повернувся додому. На цей час ні речі, ні злочинці знайдені не були. У лютому 2022 р. у комісійному магазині він побачив свою відеокамеру, яку здав на комісію Онищенко, який помер наприкінці березня 2022 р. У серпні 2023 р. Гавриленко звернувся до суду з позовом до жінки померлого про витребування відеокамери, яку та встигла забрати з магазину. Однак у задоволенні позову було відмовлено, оскільки за заявою відповідачки про застосування позовної давності суд зробив висновок, що позовна давність пропущена. У скарзі до апеляційного суду позивач наголошував на тому, що суд неправильно обчислив позовну давність, визначивши початок її перебігу від дня крадіжки речей. На думку позивача, цей строк слід обчислювати від дня, коли знайдено відеокамеру і стало можливим визначити відповідача.

Як має бути вирішена ця справа? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 5

Циганков, будучи власником 1/3 частини земельної ділянки, вирішив продати її, письмово попередивши про свій намір інших співвласників – Корольову та Петровську 20 січня 2021 р. Не дочекавшись відповіді останніх, Циганков 28 лютого 2021 р. уклав договір купівлі-продажу з Онушковим. Петровська 4 березня подала позов до суду, при цьому послалась на те, що строк пропущено нею з поважних причин – у зв'язку з перебуванням під вартою, просила суд з цих причин поновити пропущений строк.

На яке питання розраховане завдання? Чи підлягають вимоги Петровської задоволенню? Чи існує можливість договірною скорочення строків позовної давності?

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення

підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

Тема № 10. Особисті немайнові права фізичної особи.

Практичне заняття: Особисті немайнові права фізичної особи

Навчальна *мета* заняття: детальний розгляд поняття особистих немайнових прав фізичної особи, їх видів та захист цих прав, формування вмінь і навичок практичного застосування чинних норм права, які регулюють відносини щодо здійснення особистих немайнових прав та їх захисту шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих ситуаційних завдань

Кількість годин: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття та види особистих немайнових прав.
2. Здійснення та захист особистих немайнових прав.
3. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи.
4. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

Література:

Основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>
4. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13>
5. Порядок розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові фізичної особи): затв. постановою Каб. Міністрів України від 11.07.2007 р. № 915 // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/915-2007-%D0%BF>
6. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 31.03.1995 р. № 4 // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>
7. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 27.02.2009 р. № 1 // URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09

8. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
9. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
10. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.
11. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / В. І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.
12. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Підручник. / За заг. ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 516 с.
13. Цивільне право України. У двох частинах. Ч. 1. Навчальний посібник / За заг. ред. В.А. Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 400 с.
14. Бородіна, Г.С. Питання запровадження "права на смерть". // Актуальні питання сучасної науки і права : зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. конф. студентів (м. Суми, 15 квіт. 2016 р.) / редкол.: С.С. Лукаш (голова) та ін.; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ.; Асоц. правників України. - Суми : ВД "Ельдорадо", 2016. - С.67-69.
15. Доценко, Е.М. Содержание права на личную жизнь физического лица. // Современное состояние исследования неимущественных правоотношений в науке гражданского права : сб. тез. науч. докл. и сообщ. Круглого стола (27 янв. 2012 г.) / под науч. ред. В.А. Кройтора, С.А. Слипченко; Харьк. нац. ун-т внутр. дел, Всеукр. обществ. орг. "Асоц. юристов Украины". - Х. : ХНУВД, 2012. - С. 108-110.
16. Дроздова, О. Репродуктивні права: міжнародно-правовий аспект. // Право України. - 2016. - № 5. - С. 183-189.
17. Круглова, О.О. Обов'язкова вакцинація: порушення особистих немайнових прав фізичної особи. // Форум права. - 2011. - № 1. - С. 537-541.
18. Кулініч, О. О. Застосування вибачення як способу захисту прав при неправомірному використанні фотографічного твору: огляд судової практики. // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 4. - С. 238 - 242.
19. Майданик, Р. Право фізичної особи на життя: поняття, елементи, виникнення і припинення / Р. Майданик. // Публічне право. - 2016. - № 3. - С. 9 - 20.
20. Мікуліна, М.М. Щодо інформаційної приватності фізичної особи. // Держава і право. - 2013. - № 60. - С. 214-218.
21. Наumenко, К.С. Поняття та види форм цивільно-правового захисту особистих немайнових прав фізичної особи, що забезпечують її соціальне буття. // Форум права. - 2014. - № 2. - С. 296-300.
22. Наumenко, К.С. Самозахист як одна із форм цивільно-правового захисту особистих немайнових прав фізичної особи, що забезпечують її соціальне буття. // Наше право/ Our law. - 2014. - № 8. - С. 179-183.

23. Радкевич, О. П. Особливості порушення немайнових прав особи в Інтернеті. // Південноукраїнський правничий часопис. - 2011. - № 1. - С. 128 - 130.
24. Сасіна, А.І. Репродуктивні права фізичних осіб в Україні. // Актуальні питання сучасної науки і права : зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. конф. студентів (м. Суми, 15 квіт. 2016 р.) / редкол.: С.С. Лукаш (голова) та ін.; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ.; Асоц. правників України. - Суми : ВД "Ельдорадо", 2016. - С.84-86.
25. Синегубов, О. В. Здійснення особистого немайного права дитини на життя на кожному етапі її розвитку. // Право і безпека. - 2013. - № 1 (48). - С.195-200.
26. Синегубов, О.В. Цивільно-правовий захист честі, гідності та ділової репутації працівників міліції : монографія / О.В. Синегубов. - Х. : Формат- Плюс, 2010. - 200 с.
27. Сідей, О.В. Поняття здоров'я як особистого немайнового блага фізичної особи. // Наше право/ Our law. - 2016. - № 1. - С. 58-61.
28. Слипченко, С.А. Оборотоспособность объектов личных неимущественных прав, обеспечивающих социальное бытие физического лица : монография / С.А. Слипченко. - Х. : ФОП Мічуріна Н.О., 2011. - 336 с.
29. Слипченко, С.О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : монографія / С.О. Слипченко. - Харків : Діса плюс, 2013. - 550 с.
30. Сокурено, О.А. Щодо проблем визначення змісту особистих немайнових прав // Прикарпатський юридичний вісник. - 2015. - № 3 (9). - С. 65-69.
31. Стефанчук, Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості, здійснення та захисту) : монографія / Р.О. Стефанчук; [відп. ред. Я.М. Шевченко]; НАН України, Ін -т держави і права ім. В.М.Корецького. - К. : КНТ, 2008. - 626 с.
32. Христина, М. Спеціальні способи захисту честі, гідності та ділової репутації. // Підприємництво, господарство і право. - 2012. - № 5. - С. 73-76.
33. Шалиганова, А. Зміст права фізичної особи на індивідуальність. // Підприємництво, господарство і право. - 2012. - № 12. - С. 49-52.
34. Шалиганова, А. С. Щодо правової природи та змісту права на гендерну ідентичність. // Право і безпека. - 2011. - № 3 (40). - С.274-279.
35. Шаповал, Л. Чи є право палити особистим немайновим правом людини?. // Підприємництво, господарство і право. - 2011. - № 3. - С. 8 - 10.
36. Шевченко, О. Право на свободу вибору в освіті як особисте немайнове право фізичної особи (євроінтеграційний контекст). // Підприємництво, господарство і право. - 2014. - № 7. - С. 21-24.
37. Шевченко, О. Право на свободу віросповідання як особисте немайнове право фізичної особи: перспективи вдосконалення національного законодавства. // Підприємництво, господарство і право. - 2010. - № 7. - С.98- 100.

38. Шинкарук, О.В. Правова охорона немайнових прав юридичних осіб. // Часопис Київського університету права. - 2015. - № 2. - С. 188-192.

39. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

40. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.

41. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.

42. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Підручник. / За заг. ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 516 с.

43. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. - 232 с.

44. Цивільне право України. У двох частинах. Ч. 1. Навчальний посібник / За заг. ред. В.А. Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 400 с.

Допоміжна:

1. Тіхонова М. А. Кривородько М. А. Сучасні проблеми реалізації права на трансплантацію від померлого донора в Україні. Теорія і практика правознавства. -ТОМ 1. № 17 (2020). URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10250/Suchasni%20problemy%20realizatsii%20prava%20na%20transplantatsiiu%20vid%20pomerlogo_20Tikhonova_Kryvorodko_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

2. Сліпченко, С. О. Місце об'єктів особистих немайнових правовідносин у системі об'єктів цивільного права / С. О. Сліпченко // Право і суспільство. - 2013. - № 6-2. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1848/misce_pbyeIiyosobistih_nemavnovih_pra.pdf?sequence=2&isAllowed=v

3. Сліпченко, С. О. Ім'я фізичної особи та його місце в системі об'єктів цивільного права. Форум права, 2014. № 3. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187223653.pdf>

4. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарева О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. Запоріжжя, 2016. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10201/Tsvviline%20pravo%20Ukraini%20Navch%20posib%20Kroi%20r%20Kukhariev%20Tkalych%202016.pdf?sequence=1&isAllowed=v>

5. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%P0%95%P0%A0%20%P0%A6%P0%B8%P0%B2%P1%96%P0%BB%P1%>

6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. - Харків : Право, 2017. - 808 с. ЦКБ: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6469/Suchasni%20problemy%20svilnoho%20prava%20ta%20protsesu%20navch%20posib%2017^edniepse=1&isAllowed=v>

План проведення заняття:

II. Під час основної частини заняття здійснюється встановлення зв'язку між темами та розділами раніше вивченого матеріалу; систематизація вивчених знань та розв'язання відповідно сформульованих ситуаційних завдань.

В суб'єктивному сенсі особисті немайнові права - це суб'єктивні права, що виникають з приводу нематеріальних благ не мають економічного змісту, є тісно пов'язаними з особистістю уповноваженої особи, та спрямовані на розвиток її індивідуальності і є такими, що мають специфічні підстави виникнення та припинення.

2. Здійснення та захист особистих немайнових прав.

Здійснення суб'єктивного немайнового права відбувається шляхом вчинення юридичних або фактичних дій, що охоплюються можливістю певної поведінки. Фізична особа здійснює особисті немайнові права самостійно. В інтересах малолітніх осіб, неповнолітніх, а також повнолітніх громадян, які за віком або станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої особисті немайнові права, їх права здійснюють батьки (всиновлювачі), опікуни, піклувальники. Фізичні особи мають право вимагати від посадових осіб здійснення відповідних дій, спрямованих на забезпечення здійснення особистих немайнових прав.

Захист особистих немайнових прав - це юридично закріплена можливість уповноваженої особи застосовувати заходи правоохоронного характеру з метою відновлення порушеного немайнового права та припинення дій, що його порушують. Захист особистих немайнових прав може здійснюватися як у способи, що передбачені, так і ті, що не передбачені Цивільним кодексом України, відповідно до змісту такого права, способу його порушення та наслідків, спричинених його порушенням.

3. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи.

Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи покликані забезпечити фізичне існування людини, як біосоціальної істоти. До цієї групи прав належать - право на життя, право на усунення загрози життю та здоров'ю, право на охорону здоров'я, право на медичну допомогу, право на медичну інформацію про стан свого здоров'я, право на таємницю про стан свого здоров'я, право на свободу, право на особисту недоторканність, право на донорство, право на сім'ю, право на безпечне для життя та здоров'я навколишнє середовище, та ін.

4. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи представляють собою правові форми суспільних відносин, які виникають з приводу відповідних немайнових благ та юридично забезпечують соціальне існування індивіда. Ці блага є явищем суспільного життя людини, тобто такими, що дозволяють їй бути членом суспільства та існують у сфері духовного спілкування. До даної групи особистих немайнових прав належать - право на ім'я, право на повагу честі та гідності, право на недоторканність ділової репутації, право на особисте життя та його таємницю, право на інформацію, право на особисті папери, право на таємницю кореспонденції, право особи, що зображено на фотографіях або в інших художніх творах, право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, право на місце проживання, право на недоторканність житла, право обирати види діяльності, право на свободу пересування, право на свободу об'єднань та мирні зібрання, та ін.

5. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

до теми № 10 «Особисті немайнові права фізичної особи».

Теми рефератів:

1. Поняття та види особистих немайнових прав. Зміст особистого немайнового права.
2. Здійснення особистих немайнових прав.
3. Захист особистих немайнових прав.

4. Право на життя.
5. Право на охорону здоров'я.
6. Право на свободу.
7. Право на особисту недоторканість.
8. Право на сім'ю.
9. Право на опіку або піклування. Патронат.
10. Право на ім'я.
11. Право на повагу до гідності та честі.
12. Право на недоторканість ділової репутації.
13. Право на індивідуальність.
14. Право на особисте життя та його таємницю.
15. Право на інформацію.
16. Право на особисті папери.
17. Право на таємницю кореспонденції.
18. Захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле-, та відеозйомок.
19. Право на місце проживання.
20. Право на недоторканість житла.
21. Право на вибір роду занять.
22. Право на свободу пересування.
23. Право на свободу об'єднання.
24. Право на мирні зібрання.

Ситуаційні завдання

Завдання № 1

Макарова пред'явила позов до Грибкової про відшкодування моральної шкоди за втручання в особисте життя. В описовій частині позовної заяви позивачка вказала, що була заручена зі студентом-іноземцем Аль-Герімджаном, але він відмовився укласти з нею шлюб після того, як Грибкова, яка працювала охоронцем у під'їзді, розповіла про обставини особистого життя Макарової (пізні повернення додому на автомобілях престижних марок, гучні та часті гулянки протягом усієї ночі, попереднє розірвання шлюбу, неохайність і таке інше).

З'ясуйте, чи відбулося втручання в особисте життя? Яким чином захистити особисті немайнові права?

Завдання № 2

Після проведених спільних перевірок приватного підприємства «Колос» працівниками поліції і податкової інспекції адміністрацією ПП «Колос» на дверях було вивішено оголошення: «Корупціонерам: заступнику начальника Київського РВВС Кондратову А.П. і податковому інспектору Ряхіну П.Р. вхід на територію приватного підприємства ЗАБОРОНЕНИЙ!».

Проаналізуйте ситуацію та надайте консультацію Кондратову А.П. та Ряхіну П.Р.

Завдання № 3

У серпні 2018 р. позивач звернувся до суду з зазначеним позовом, вказуючи на те, що 05.05.2018 р., у мережі Інтернет, на веб-сайті, власником якого є фізична особа Петров і якому належить доменне ім'я, серед невизначеного кола осіб було поширено статтю відповідача під назвою: "ІНФОРМАЦІЯ_2». У поширеній статті викладена інформація наступного змісту «ІНФОРМАЦІЯ_3". У поширеній статті не наведено жодного доказу на підтвердження достовірності викладеної в ній інформації Позивач вважає, що поширена інформація є неточною, негативною та недостовірною, яка порочить честь, гідність позивача, принижує його ділову репутацію в громадській думці та думці окремих громадян з точки зору додержання законів дискредитують позивача.

Проаналізуйте ситуацію та надайте консультацію. Які можливі рішення може винести суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 4

Позивач звернувся до суду з позовом, в якому просить: визнати недостовірною, та такою, що ображає, принижує його честь, гідність, ділову репутацію інформацію, опубліковану в газеті «Факти» ІНФОРМАЦІЯ_1 в статті під назвою «ІНФОРМАЦІЯ_2», з підзаголовком «ІНФОРМАЦІЯ_3»: 1) інформацію про те, що ОСОБА_2 втік з лікарні ;2) інформацію про те, що ОСОБА_2 попався на хабарі в 100 тис. доларів; 3) інформацію про те, що рік назад судді принесли хабар в 100 тис. доларів в обмін на його чесне слово, що рішення суду по справі про поділ 250 га землі буде прийнято в користь «несуна»; 4) інформацію про те, що суддя взяв гроші, а судових рішень приготував два; 5) інформацію про те, що ОСОБА_2 поморочив голови учасникам процесу, а в результаті виніс протилежне рішення, не дотримавшись своєї обіцянки; 6) інформацію про те, що ОСОБА_2 під час прес-конференції стверджував, що працівники прокуратури його били; 7) інформацію про те, що перед тим, як втекти, в лікарні ОСОБА_2 залишив записку, в якій визнав себе винним у тому, що брав хабарі; стягнути з відповідача ОСОБА_5 . на його користь одну гривню заподіяної моральної шкоди та заборонити відповідачам поширювати відносно нього недостовірну інформацію. Свої вимоги обґрунтовує тим, що поширеною недостовірною інформацією порушено його особисті немайнові права, такі як право на повагу до гідності і честі, право на презумпцію невинуватості, оскільки в ній в категоричній формі стверджується про вчинення ним злочину, а саме одержання хабаря в особливо великому розмірі, хоча вирок по справі не винесений. Відповідач ОСОБА_5 розповсюдив недостовірну інформацію з метою його дискредитації, створення негативного враження в очах громадськості ..

Проаналізуйте ситуацію та надайте консультацію. Які можливі рішення може винести суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

ТЕМА № 11. «Право власності та інші речові права».

Практичне заняття: Право власності та інші речові права.

Навчальна мета заняття: з'ясування основних положень права власності та інших речових прав.

Кількість годин: 4 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття права власності та його зміст.
2. Право власності Українського народу. Право приватної власності. Право державної власності. Право комунальної власності.
3. Підстави набуття права власності.
4. Момент виникнення права власності у набувача.
5. Здійснення права власності.
6. Припинення права власності.
7. Поняття, види права спільної власності.
8. Поняття та види захисту права власності.
9. Право володіння чужим майном як речове право.
10. Право користування чужим майном як речове право.

Література:

Основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. Земельний кодекс України: Закон від 25.10.2001 № 2768-III // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
4. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
5. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.
6. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.
7. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Підручник. / За заг. ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 516 с.
8. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. - 232 с.

9. Цивільне право України. У двох частинах. Ч. 1. Навчальний посібник / За заг. ред. В.А. Кройтора. Харків: вид-во Харківського національного університету внутрішніх справ., 2013. 400 с.

Допоміжна:

1. Цалин Р. Підстави набуття та припинення права власності на відходи в Україні. Jurnalul juridic national: teorie ,i practica. Национальный юридический журнал: теория и практика. National law journal: teory and practice, 2015. № 2. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/2/part_2/24.pdf

2. Спасибо І. Можливість набуття права власності на об'єкти самочинного та незавершеного будівництва. Вісник № 3 (70). URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3924/1/Spasibo_101.pdf

3. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарева О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. Запоріжжя, 2016. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10201/Tsyvilne%20pravo%20Ukrainy%201%20Navch%20posib%20Kroit%20or%20Kukhariev%20Tkalych%202016.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%201.pdf>

5. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. - Харків : Право, 2017. - 808 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6469/Suchasni%20problemy%20tsyvilnoho%20prava%20ta%20protsesu%20navch%20posib%202017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

6. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. - Ч. 1. - 295 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%96%D1%81%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83__%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf

План проведення заняття:

I. Вступ до заняття проводиться шляхом ознайомлення із навчальними питаннями та нормативними актами, які підлягають застосуванню при вирішенні практичних завдань

II. Порядок проведення основної частини заняття

1. Поняття права власності та його зміст.

При розкритті навчального питання необхідно мати на увазі, що поняття права власності визначається в об'єктивному та суб'єктивному розумінні. Під правом власності розуміється право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Особливим видом права власності є право довірчої власності, яке виникає внаслідок закону або договору управління майном. Власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном, що складає зміст права власності. Власник здійснює своє право власності через наступні провочинності: 1. Власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. 2. Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону. При здійсненні своїх прав та виконанні обов'язків власник зобов'язаний дотримуватися моральних засад суспільства. 3. Усім власникам забезпечуються рівні умови здійснення своїх прав. 4. Власність зобов'язує. 5. Власник не може використовувати право власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі. 6. Держава не втручається у здійснення власником права власності. 7. Діяльність власника може бути обмежена чи припинена або власника може бути зобов'язано допустити до користування його майном інших осіб лише у випадках і в порядку, встановлених законом. 8. Особливості здійснення права власності на культурні цінності встановлюються законом. Право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні. Особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом. Власник зобов'язаний утримувати майно, що йому належить, якщо інше не встановлено договором або законом. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна несе його власник, якщо інше не встановлено договором або законом.

2. Право власності Українського народу. Право приватної власності. Право державної власності. Право комунальної власності.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, встановлених Конституцією України. Суб'єктами права приватної власності є фізичні та юридичні особи. Фізичні та юридичні особи можуть бути власниками будь-якого майна, за винятком окремих видів

майно, які відповідно до закону не можуть їм належати. державній власності є майно, у тому числі грошові кошти, яке належить державі Україна. Від імені та в інтересах держави Україна право власності здійснюють відповідно органи державної влади. У комунальній власності є майно, у тому числі грошові кошти, яке належить територіальній громаді. Управління майном, що є у комунальній власності, здійснюють безпосередньо територіальна громада та утворені нею органи місцевого самоврядування.

3. Підстави набуття права власності.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом.

4. Момент виникнення права власності у набувача.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що для встановлення змісту та обсягу майнових прав, форми та способу захисту порушених прав важливо правильно визначити момент виникнення у особи права власності. З цим пов'язані й інші правові та неправові наслідки: ризик випадкової загибелі або її випадкового псування тощо. Необхідно розмежувати момент виникнення у набувача права власності за первинними підставами та за похідними.

5. Здійснення права власності.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що особа здійснює своє право на майно: а) відповідно до закону; б) за своєю волею; в) незалежно від волі іншої особи; г) на власний розсуд; д) шляхом реалізації правомочностей власника володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном; е) вчиняючи щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону, зокрема; є) використовуючи своє майно для підприємницької діяльності. Власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону. При здійсненні своїх прав та виконанні обов'язків власник зобов'язаний дотримуватися моральних засад суспільства. Власність зобов'язує. Власник не може використовувати право власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі. Держава не втручається у здійснення власником права власності. Власник зобов'язаний утримувати майно, що йому належить, якщо інше не встановлено договором або законом. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна несе його власник, якщо інше не встановлено договором або законом.

6. Припинення права власності.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що право власності припиняється у разі: 1) відчуження власником свого майна; 2) відмови власника від права власності; 3) припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі; 4)

знищення майна; 5) викупу пам'яток культурної спадщини; 6) примусового відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності відповідно до закону; 8) звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника; 9) реквізиції; 10) конфіскації; 11) припинення юридичної особи чи смерті власника. Право власності може бути припинене в інших випадках, встановлених законом.

7. Поняття, види права спільної власності.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що майно, що є у власності двох або більше осіб (співвласників), належить їм на праві спільної власності (спільне майно). Майно може належати особам на праві спільної часткової або на праві спільної сумісної власності. Спільна власність вважається частковою, якщо договором або законом не встановлена спільна сумісна власність на майно.

8. Поняття та види захисту права власності.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що держава забезпечує рівний захист прав усіх суб'єктів права власності. Власник, який має підстави передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою, може звернутися до суду з вимогою про заборону вчинення нею дій, які можуть порушити його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню. Власник, права якого порушені, має право на відшкодування завданої йому майнової та моральної шкоди. Власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним. Власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпоряджання своїм майном. Власник майна може пред'явити позов про визнання його права власності, якщо це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, який засвідчує його право власності.

9. Право володіння чужим майном як речове право.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що згідно з традиційними поглядами володіння - це фактичне панування над річчю, яке не залежить від права на дану річ і від способу його набуття та поєднане з наміром володіти. Річ може юридично належати одній особі на праві власності, а фактично знаходитися у іншої на праві володіння. Володіння припиняється після втрати майна, чого не можна сказати про припинення права власності, яке потребує сукупності певних юридичних фактів, а лише втрата речі не може його припинити.

10. Право користування чужим майном як речове право.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що з визнанням де іге права приватної власності на землю і збільшенням питомої ваги в цивільному обороті правочинів із земельними ділянками, виникла потреба на законодавчому рівні врегулювати ці нові правовідносини із складним комплексним характером, об'єктом яких виступає земля. До таких відносин належать і ті, що пов'язані з виникненням,

здійсненням та припиненням сервітутів. Їх гостра необхідність відчувається тоді, коли існують сусідні ділянки і при цьому одна з них за своїм знаходженням та конфігурацією була призначена в певній мірі слугувати іншим, без чого їх використання або неможливе, або дуже ускладнене. Часто виникають суперечки про визначення меж земельних ділянок, про те, які дерева можуть бути посаджені на межі двох ділянок або якої висоти будівлі можуть бути споруджені, щоб не закривати світло чи красивий краєвид сусідам, про право проходу через сусідню ділянку тощо. У сучасному цивільному обороті існує багато прикладів застосування сервітутів: право проходу, право проїзду на велосипеді, право проїзду на транспортному засобі, право прогону худоби, право прокладання та експлуатації ліній електропередачі, зв'язку, трубопроводів, водопроводу тощо. Призначенням сервітутів є і забезпечення публічних інтересів шляхом законного і обґрунтованого обмеження прав землевласників.

11. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

до теми № 11 «Право власності та інші речові права».

Теми рефератів:

1. Поняття та ознаки речового права.
2. Захист речових прав.
3. Поняття права власності та його зміст.
4. Право власності Українського народу.
5. Право приватної власності.
6. Право державної власності.
7. Право комунальної власності.
8. Підстави набуття права власності.
9. Момент виникнення права власності у набувача.
10. Здійснення права власності.
11. Право власності на землю (земельну ділянку).
12. Право власності на житло.
13. Припинення права власності.
14. Поняття та види права спільної власності.
15. Здійснення права спільної власності.
16. Поняття та види захисту права власності.
17. Речово-правові способи захисту права власності.
18. Зобов'язально-правові та інші способи захисту права власності
19. Право володіння чужим майном як речове право.
20. Право користування чужим майном як речове право

Ситуаційні завдання

Завдання № 1

Попов на підставі домовленості з родичем Єгоровим передав останньому у користування за довіреністю автомобіль строком на один рік. Через рік Попов оформив на ім'я Єгорова нову довіреність, а потім продовжив її ще на три роки. Таким чином, автомобіль знаходився у Єгорова протягом п'яти років. Через п'ять років Попов пред'явив позов до Єгорова про повернення автомобіля, вказуючи, що повернути його в добровільному порядку відповідач відмовляється. Єгоров позову не визнав і пояснив, що автомобіль фактично належить йому, а не Попову. За словами відповідача вони домовилися про його купівлю-продаж, а оскільки коштів на переоформлення автомобіля у Єгорова не вистачало, вирішили, що Єгоров до накопичення необхідної суми буде користуватися автомобілем за довіреністю, а Попов не буде висувати жодних претензій з цього приводу. Також Єгоров стверджував, що він передав Попову як оплату за авто 97300 грн. На підтвердження того, що він сплатив Попову 37 300 грн, Єгоров представив у суді розписку, у якій стверджувалось, що Єгоров повернув Попову позичені 97 300 грн. Єгоров просив визнати за ним право власності на автомобіль.

Чи можна визнати Єгорова власником автомобіля чи автомобіль підлягає поверненню Попову? З якого моменту виникає право власності у набувача за договором? Яка із сторін несе ризик випадкової загибелі речі? Яке рішення повинен винести суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 2

Степанова за письмовим правочином подарувала своєму онуку Володимирі автомобіль. Оскільки він ще не досягнув повноліття, автомобіль зберігався в її господарстві й інколи використовувався її синами. Старший син Степанової, Петро, на цьому автомобілі потрапив в аварію, в якій загинув, а автомобіль був пошкоджений. Після аварії пошкоджений автомобіль зберігався на штраф-майданчику. За цей час з нього була демонтована коробка передач та масляний фільтр. Володимир, як власник автомобіля, звернувся до спадкоємців Петра з вимогою відновити автомобіль або купити йому новий. Дружина загиблого відмовилася від цього, вказавши, що автомобіль не був переданий, то домовленість між Степаном і Володимиром не дійсна. Крім того, вона вказала, що, наскільки їй відомо, для передачі права власності на автомобіль існує спеціальний порядок. ГУНП також висунуло вимогу до спадкоємців Петра про відшкодування витрат, пов'язаних зі зберіганням пошкодженого автомобіля на штраф-майданчику. В свою чергу, з боку Володимира був пред'явлений позов до УДАІ про повернення зниклих запчастин автомобіля.

Проаналізуйте дану ситуацію і дайте відповідь, коли і за яких підстав виникає та припиняється право власності? Хто несе ризик випадкового знищення та пошкодження майна?

Завдання № 3

За договором купівлі-продажу мале підприємство «Агва» придбало у ТОВ «Вікторія» партію товару. При укладенні договору було передбачено, що

покупець повинен забрати товар 1 липня, а він прибув за ним тільки 3 липня і з'ясував, що під час грози 2 липня в склад попала блискавка, і товар згорів. Покупець пред'явив позов до продавця про надання йому тієї ж кількості і якості товару та відшкодування збитків.

Як має бути вирішена справа? Які наслідки настануть у тому випадку, якщо товар було відібрано та розміщено у окремому складі?

Завдання № 4

У 2020 р. Коваленко успадкувала після смерті батька третину двоповерхового будинку в м. Люботин та вирішила її продати. Оскільки бажаючих купити частку не знайшлося, справа з продажем затягнулася. Тим часом інші спадкоємці, які проживали в цьому будинку, подали до суду позов про стягнення з Коваленко частини витрат, які вони понесли у зв'язку з утриманням будинку. Свою вимогу вони мотивували тим, що Коваленко не сплачує комунальних платежів, які нараховуються за користування будинком. Коваленко проти позову заперечувала, вказуючи на те, що раз вона в успадкованому будинку не проживає, то і не повинна платити за ті послуги, які не отримувала. Відповідачка вказала, що в неї є інше житло, в якому вона мешкає, і за обслуговування якого вона вчасно сплачує комунальні платежі.

Яким чином повинна бути вирішена суперечка? Чи може бути накладене стягнення на житловий будинок (або його частину) за несплату комунальних платежів, якщо власники даного будинку відмовляються їх сплатити?

Завдання № 5

До поліції із заявою звернувся Комаров. У заяві вказувалося, що його сусід Бакулін висипав на проїжджу частину дороги будівельний матеріал (цеглу, пісок, гравій). Внаслідок цього Комаров не може виїхати технікою з двору і своєчасно обробити посіви буряка. При розгляді заяви було встановлено, що у Бакуліна після того, як він привіз будматеріали, стався інфаркт, і він знаходиться в лікарні. Поліцейські завантажили будматеріали в автомобіль і вивіз їх у балку край села, звідки цегла пропала. Після виписки з лікарні Бакулін подав позов до поліції про повернення йому втраченого матеріалу.

Зробіть юридичний аналіз описаної ситуації. Яким чином можуть бути захищені інтереси Комарова? Як буде вирішена справа, якщо він подасть ще і позов про відшкодування збитків, що виникли внаслідок несвоєчасної обробки посівних площ? Яким чином можна захистити право власності Бакуліна? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеною ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 6

До суду звернувся Петренко з вимогою про визнання права власності на квартиру. Позивач мотивував свою вимогу положеннями Цивільного кодексу, згідно з яким громадянин може стати законним власником нерухомості, якщо він сумлінно користувався нею більше 15 років. В 2003 році його направили організувати засідку у квартирі, власник якої був викрадений і вбитий «чорними ріелтерами», і поліція очікувала появи злочинців у квартирі.

За словами колишнього міліціонера, тому що наказ про засідку не був відмінний, йому довелося переселитися у квартиру. Згодом до нього приєдналася його дружина, у них народився син. Тим часом убивці власника квартири були знайдені, засуджені й до теперішнього часу вже вийшли на волю.

Представники позивача затверджують, що Петренко володів квартирою «сумлінно, відкрите й безупинно» після того, як довідався про смерть власника квартири. Позивач також затверджує, що все це час справно платив комунальні платежі.

Чи підлягає вимога Петренка задоволенню? Зробіть мотивований висновок про підстави виникнення права власності на спірну квартиру. Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 7

До стада фермерського господарства Стецька пристала бездоглядна корова. Через місяць вона отелилася, а через 6 місяців фермер Стецько вирішив її продати. Під час продажу з'явився власник корови Петренко, який наполягав на поверненні корови і теляти. Фермер Стецько проти цього заперечував, вважаючи що через 6 місяців він став власником і корови, і теляти.

Як повинна бути вирішена справа? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 8

Андрій, Віктор і Світлана після смерті батька в рівних частинах успадкували його будинок, двокімнатну квартиру, дачу, гараж, автомобіль, антикварні меблі, 60 акцій АТ «Перлина» і грошовий вклад розміром 30 тис. грн в банку «Грант». Квартиру через місяць вони здали в оренду, а ще через шість місяців Віктор продав свою частку будинку та всі антикварні меблі Іванову. Світлана та Андрій з цим не погодились та звернулись за консультацією до юриста.

Дайте правову характеристику відносин, що виникли. Чи може Віктор виділити свою частку в натурі? Назвіть відмінності ідеальної та реальної часток? Як необхідно ділити прибуток від зданої в оренду квартири?

Завдання № 9

Подружжя Кирилових під час перебування у шлюбі придбало квартиру, меблі, автомобіль, гараж, холодильник та телевізор. При розірванні шлюбу чоловік вимагав розділити майно та залишити йому квартиру, автомобіль та гараж, інше залишити відповідачці, оскільки він повністю утримував і дітей, і дружину, яка після одруження ніде не працювала.

Яким чином повинна бути вирішена справа? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 10

Повністю виплативши свій пай за кооперативну квартиру, Яценко вирішив її продати і звернувся до правління кооперативу по довідку про

належність йому квартири на праві приватної власності. У видачі довідки Яценку було відмовлено з тієї підстави, що згідно зі статутом кооперативу житловий будинок належить кооперативу на праві власності і розпоряджатися квартирою може тільки він.

Чи законні дії правління? В якому порядку Яценко може їх оскаржити?

Завдання № 11

До вступу в шлюб Дмитро на праві власності мав будинок із трьох кімнат. Після реєстрації шлюбу він з дружиною проживав у цьому будинку, в якому за три роки: замінили дах, прибудували кухню та веранду, замінили підлогу, вікна та двері. При розірванні шлюбу Дмитро вимагав виключити будинок із майна, що підлягає поділу, оскільки він належить йому на праві приватної власності. Дружина наполягала на розподілі будинку, зауваживши, що перебудова проводилась і за її кошти, а вартість будинку після проведення ремонтних робіт зросла вдвічі.

Як необхідно вирішити спір?

Завдання № 12

Під час перебування в шлюбі подружжя Сіренків придбало автомобіль. У 2020 році в нотаріальній конторі був посвідчений договір дарування автомобіля дружині, а у липні 2021 року шлюб був розірваний. Чоловік продовжував користуватися автомобілем і після розірвання шлюбу, при цьому машина не була перереєстрована в сервісному центрі. Дружина Сіренка подала позовну заяву до суду про повернення автомобіля. Відповідач проти позову заперечував, вважаючи, що право власності на автомобіль у позивачки не виникло, оскільки автомобіль їй не передавався і є спільною власністю. Позивачка стверджувала, що оскільки договір був нотаріально посвідчений, то у неї виникло право власності на автомобіль.

Як має бути вирішений спір? Які види права власності можуть виникнути у подружжя?

Завдання № 13

Брат та сестра Бусигіни пред'явили позов до свого вітчима Семенова про право на спадщину половини житлового будинку, що належав їхній померлій матері. Попереднє звернення до нотаріуса щодо спадщини результатів не дало. Нотаріус пояснив, що будинок зареєстрований на Семенова і без його згоди отримати спадщину Бусигіним не можна. Семенов такої згоди не дав. Більше того, Семенов пред'явив зустрічний позов, в якому просив суд визнати будинок його приватною власністю, оскільки під час придбання будинку його дружина, мати Бусигіних, не працювала вже кілька років, а займалась вихованням своїх неповнолітніх дітей і самостійних доходів не мала. До того ж на момент смерті мати Бусигіних вже не була дружиною Семенова, бо вони розірвали шлюб за три місяці до цього, а дітей Бусигіних він не всиновлював.

Як захистити майнові інтереси спадкоємців? Яким має бути рішення суду? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеною ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 14

За рішенням органу місцевого самоврядування земельна ділянка, яка належала на праві власності Овчаренку, підлягала вилученню для суспільних потреб. Овчаренку та його сім'ї в якості компенсації була запропонована квартира з оплатою вартості будинку та плодово-ягідних насаджень. Овчаренко з цією пропозицією не погодився і наполягав на будівництві нового житлового будинку на рівноцінній земельній ділянці. Представник органу місцевого самоврядування стверджував, що не має можливості побудувати новий будинок, оскільки відсутні будматеріали та кошти, а також, бракує вільних земельних ділянок для забудови. Представник органу місцевого самоврядування також повідомив: якщо Овчаренко не погодиться на пропозицію, то його будинок буде відключений від мережі енерго - та водопостачання. Овчаренко подав позовну заяву до суду.

Яке рішення повинен винести суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 15

Водій Костін і заступник начальника Київського ГУНП м. Харкова Бурлаков звернулися із заявами на продаж їм списаної автомашини ГАЗ-53. Автомобіль був проданий по залишковій балансовій вартості Бурлакову, який заплатив гроші і в гаражі РВВС відремонтував його. Після ремонту машини він за довіреністю передавав її своєму братові Андрію, який потрапив на ній у дорожньо-транспортну пригоду. Дізнавшись про продаж машини, прокурор пред'явив позов у місцевий суд про визнання договору купівлі-продажу автомобіля недійсним, оскільки він був проданий у робочому стані, і окрім того, переважним правом придбання автомашини повинен був скористатися Костін, який 15 років її експлуатував і підтримував у справному стані.

Яке рішення необхідно прийняти по справі? Чи порушені в даному випадку майнові інтереси держави? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 16

При проведенні маневрових робіт на ділянці під'їзних шляхів заводу «Південмаш» трапилася аварія, в результаті якої згорів тепловоз цього заводу. При розслідуванні справи про порушення правил техніки безпеки було встановлено, що причиною аварії стало грубе порушення правил безпеки руху працівниками відділення залізниці. Завод в якості способу розрахунків вимагав від відділення залізниці передати йому один з недавно придбаних залізницею тепловозів аналогічної марки, а від запропонованої грошової компенсації відмовився, посиляючись на те, що в результаті аварії завод не може забезпечити нормальну виробничу діяльність. Після відмови залізниці в задоволенні претензії завод звернувся з позовом до господарського суду.

До якого виду майна належить тепловоз і який його правовий режим? Як має проводитись відшкодування шкоди машинобудівному заводу?

Завдання № 17

На будмайданчику будівельної організації відбулася крадіжка

будівельних матеріалів (цегла, цемент, дошки, вікна, двері, шифер). Досудовим слідством було встановлено, що крадіжку скоїли працівники організації, які частково використали будівельні матеріали при будівництві і ремонті власних будинків, а частину матеріалів продали. Будівельна організація звільнила працівників і вимагала повернення вкрадених матеріалів.

Як повинна бути вирішена справа? Чи можливо повернути речі, якщо їх не встигли використати?

Завдання № 18

При розслідуванні кримінальної справи за фактом скоєння ДТП Шевчук, власник та керуючий приватного підприємства «Шевчук і К°», був притягнутий до кримінальної відповідальності в якості обвинуваченого. Для забезпечення цивільного позову слідчий наклав арешт на особисте майно Шевчука і майно підприємства. Останній подав позов до суду про звільнення майна підприємства з-під арешту, оскільки його вину у вчиненні інкримінованого злочину може встановити тільки суд, а в результаті арешту майна наносяться значні збитки, а саме: стало неможливим відправляти контрагентам готову продукцію, виплачувати заробітну плату, купувати необхідні для виробництва матеріали і здійснювати ряд інших господарських операцій.

Що входить у коло об'єктів права приватної власності і який її правовий режим? Чи підлягають задоволенню позовні вимоги Шевчука? Які особливості позову про звільнення майна з-під арешту?

Завдання № 19

Іванов знайшов на смітнику пакет з документами (паспортом, свідоцтвом про одруження, посвідченням водія і технічним паспортом на ім'я Дорошенка). Зателефонувавши вказаній в документах особі, він став вимагати оплати за повернення документів. Дорошенко відмовився платити і звернувся із заявою в поліцію про вимагання з боку Іванова.

Як треба вирішити справу?

Завдання № 20

Автомобіль, який знаходився на стоянці, несподівано вибухнув, внаслідок чого було знищено два автомобілі, які знаходились поруч, і ушкоджено ще чотири. Власники знищених і ушкоджених автомобілів звернулися до керівництва автостоянки як до титульного володільця з вимогою відшкодувати завдані збитки. Адміністрація відмовилась відшкодувати завдані збитки, оскільки не вважала себе винною у їх заподіянні.

Проаналізуйте умови завдання. Дайте визначення титульного володіння. До кого пред'являти позов, якщо автомобіль, що вибухнув, належав подружжю, яке видало довіреність особі, що поставила автомобіль на стоянку?

Завдання № 21

Спадкоємець померлого Науменка вирішив продати будинок, залишений йому у спадок. З цією метою він письмово попередив тітку Науменка, яка мешкала в будинку, про необхідність звільнити приміщення. Остання відмовилась, мотивуючи це тим, що вона є відказоотримувачем за заповітом.

Спадкоємець звернувся за консультацією до нотаріуса щодо роз'яснення можливості продати будинок.

Дайте розгорнуту консультацію. Визначте підстави припинення особистих сервітутів.

Завдання № 22

Сільська рада с. Олешнів надала підприємцю Каштанову земельну ділянку в центрі села у довічне користування для будівництва магазину з хлібопекарнею. Після виділення земельної ділянки підприємець збудував замість магазину лазню з баром. Сільрада стала вимагати розірвання договору і зносу будівлі. Підприємець відповів, що він має відповідні дозволи на торгівлю спиртними напоями і не збирається зносити споруду та повертати земельну ділянку.

Як повинен бути вирішений спір? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

ТЕМА № 12. «Загальні положення про право інтелектуальної власності».

Практичне заняття: Загальні положення про право інтелектуальної власності.

Навчальна мета заняття: з'ясування основних положень про право інтелектуальної власності.

Кількість годин: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття та зміст права інтелектуальної власності.
2. Система виключних прав на нематеріальні об'єкти.
3. Об'єкти авторського права.
4. Зміст суб'єктивного авторського права.
5. Суміжні права.
6. Патентне право.
7. Право на комерційне найменування.

Література:

Основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
3. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних: Закон України від 23.07.2000 р. № 1587- III // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1587-14>
4. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: постанова Каб. Міністрів України від 27.12.2001 № 1756 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-п>
5. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав: постанова Каб. Міністрів України від 18.01.2003 р. № 72 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-п>.
6. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-III в ред. Закону України від 01.07.2000 р. № 3687-XII // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>
7. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 р. № 3688-XII // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>
8. Про охорону прав на знаки для товарів та послуг: Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-XII // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>

9. Про охорону прав на зазначення походження товарів: Закон України від 21.01.2000 р. № 752-IV // URL : [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про охорону прав на зазначення походження товарів](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про_охорону_прав_на_зазначення_походження_товарів)

10. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V // URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16 124](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16_124)

11. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993 р. № 3116-XII в ред. Закону України від 17.01.2002 р. № 2986-III // URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/209/95- %D0%B2%D1%80](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/209/95-%D0%B2%D1%80)

12. Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем: Закон України від 05.11.1997 р. № 621/97 // URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/62 1/97-%D0 %B2%D1 %80](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/62_1/97-%D0%B2%D1%80)

13. Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15.12.1993 р. № 3691-XII в ред. Закону України від 21.12.1999 р. № 1328-XIV // URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3691 -12](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3691_12)

14. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 04.06.2010 р. № 5 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>

15. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постанова Пленуму Вищ. госп. суду України від 17.10.2012 №12 // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>

16. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

17. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.

18. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.

19. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Підручник. / За заг. ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 516 с.

20. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р.Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. - 232 с.

21. Цивільне право України. У двох частинах. Ч. 1. Навчальний посібник / За заг. ред. В.А. Кройтора. Харків: вид-во Харківськ. нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 400 с.

Допоміжна:

1. Піхурець О.В. Тіхонова М.А. Проблеми існуючої моделі охорони комп'ютерних програм в Україні. Теорія і практика правознавства. - 2019. - Вип. 1 (15). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/169639>

2. Піхурець О.В. Євко В. Ю. Права на результати інтелектуальної,

творчої діяльності в контексті власності подружжя. Порівняльно-аналітичне право, 2019. № 5. URL:

<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9203/Prava%20na%20ге2икагy%20i^e!ек!иа1poi%20diialnosti%20v%20konteksti%20vlasnosti%20Уеу^Рi^ш^2019.pdf?sequence=1&isAllowed=v>

3. Піхурець О.В. Окремі питання здійснення права на доменне ім'я / О. В. Піхурець // Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна, Харків, 25 трав. 2018 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обласний осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». - Харків : ХНУВС, 2017. - С.

182-186.

URL:

<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4719/Okremi%20pytannia%20zdiisnennia%20prava%20na%20domenne%20imiaPikhurets2018.pdf?sequence=1&isAllowed=v>

4. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарева О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. Запоріжжя, 2016. URL:

<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10201/Tsvivilne%20pravo%20Ukrainv1Navch%20posibKroiiorKukharievTkalvch2016.pdf?sequence=1&isAllowed=v>

5. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL:

<http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%P0%95%P0%A0%20%P0%A6%P0%B8%P0%B2%P1%96%P0%BB%P1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%201.pdf>

6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. - Харків : Право, 2017. - 808 с. ЦКБ:

<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6469/Suchasni%20problemv%20tsvivilnoho%20prava%20ta%20protsesunavch%20posib2017.pdf?sequence=1&isAllowed=v>

7. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. - Ч. 1. - 295 с. ЦКБ:

https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%96%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83_%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf

План проведення заняття:

I. Вступ до заняття проводиться шляхом ознайомлення із навчальними питаннями та нормативними актами, які підлягають застосуванню при вирішенні практичних завдань

II. Порядок проведення основної частини заняття

1. Поняття та зміст права інтелектуальної власності.

При розгляді питання поняття права інтелектуальної власності потрібно запам'ятати, що під правом інтелектуальної власності розуміється право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений ЦК та іншим законом. З'ясування змісту права інтелектуальної власності варто почати з доктринальних підходів щодо визначення та змісту права інтелектуальної власності. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності. Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом. Потрібно запам'ятати, що право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать одне від одного. Перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ. Перехід права власності на річ не означає переходу права на об'єкт права інтелектуальної власності.

2. Система виключних прав на нематеріальні об'єкти.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що основними інститутами права інтелектуальної власності є: авторське право, суміжні права, право промислової власності, право на комерційну інформацію тощо.

3. Об'єкти авторського права.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що об'єктами авторського права є твори, а саме: 1) літературні та художні твори, зокрема: романи, поеми, статті та інші письмові твори; лекції, промови, проповіді та інші усні твори; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори; музичні твори (з текстом або без тексту); аудіовізуальні твори; твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; фотографічні твори; твори ужиткового мистецтва; ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки; переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів; збірники творів, якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; 2) комп'ютерні програми; 3) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; 4) інші твори.

4. Зміст суб'єктивного авторського права.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що автору належать особисті немайнові права і майнові права.

5. Суміжні права.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на

те, що об'єктами суміжних прав без виконання будь-яких формальностей щодо цих об'єктів та незалежно від їх призначення, змісту, цінності тощо, а також способу чи форми їх вираження є: а) виконання; б) фонограми; в) відеограми; г) програми (передачі) організацій мовлення.

6. Патентне право.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що патентне право - підгалузь цивільного права, що регулює правовідносини, пов'язані зі створенням та використанням (виготовлення, застосування, продаж, інше введення в цивільний оборот) об'єктів інтелектуальної власності, що охороняються патентом. До об'єктів патентного права відносяться винаходи, корисні моделі, промислові зразки. Винахід вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо він, відповідно до закону, є новим, має винахідницький рівень і придатний для промислового використання. Об'єктом винаходу може бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології.

7. Право на комерційне найменування.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що корисна модель вважається придатною для набуття права інтелектуальної власності на неї, якщо вона, відповідно до закону, є новою і придатною для промислового використання. Об'єктом корисної моделі може бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології.

8. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

до теми № 12 «Загальні положення про право інтелектуальної власності».

Теми рефератів:

1. Поняття права інтелектуальної власності.
2. Система виключних прав на нематеріальні об'єкти.
3. Зміст права інтелектуальної власності.
4. Здійснення права інтелектуальної власності, яке належить кільком особам.
5. Захист права інтелектуальної власності.
6. Об'єкти авторського права.
7. Зміст суб'єктивного авторського права.
8. Обмеження авторського права.
9. Суміжні права.

10. Об'єкти патентного права.
11. Зміст суб'єктивного патентного права.

12. Право на комерційне найменування.
13. Право на торговельну марку.

Завдання № 1

Художник Івашко намалював картину, яку згодом продав Петренку. Приватний підприємець Петренко виготовив 2 тисячі репродукцій з картини Івашка для продажу.

Слід визначити, картина є об'єктом права інтелектуальної власності чи права власності. Кому із сторін належить право на картину і яке саме? Розкрийте зміст права інтелектуальної власності на картину.

Завдання № 2

Сидоров отримав патент на виготовлення одноразових рукавичок. Іванов, який є суб'єктом підприємницької діяльності, виготовляв одноразові рукавички у спосіб, виключні майнові права на який належать Сидорову. При цьому з Сидоровим підприємець Іванов договору на використання виключних майнових прав не укладав і відповідно дозволу на виготовлення рукавичок не отримував.

Визначте способи захисту права інтелектуальної власності. Чи може бути застосовано разове грошове стягнення як спосіб захисту права інтелектуальної власності за даних обставин?

Завдання № 3

Професор кафедри кримінального права Кац отримав завдання від Академії внутрішніх справ у порядку виконання трудових обов'язків розробити проект Кримінального кодексу до березня 2019 року. Проект був розроблений і представлений керівництву Академії в червні 2019 року, однак схвалений не був.

У вересні 2019 року Кац опублікував проект Кримінального кодексу під власним іменем. Після виходу проекту Кримінального кодексу друком керівництво Академії висловило професору Кацу претензію про те, що він не міг публікувати проект кодексу під власним іменем без дозволу Академії внутрішніх справ. Кац заперечив претензію і вказав, що авторське право на проект належить йому і ніякого дозволу він отримувати не повинен.

Чи є проект Кримінального кодексу об'єктом авторського права? Кому належить право авторства на проект Кримінального кодексу? Чи мав право Кац опублікувати проект Кримінального кодексу без згоди керівництва Академії внутрішніх справ?

Завдання № 4

При виданні збірки гуморесок С. Руданського внаслідок помилки було змінено першу букву прізвища автора на букву «М», а також з різних прижиттєвих видань автора фактично створено нову збірку, чим, як вказали в позові нащадки відомого гумориста та спілка письменників, було спотворено і саме авторство, і порушений творчий задум автора.

Позивачі вимагали: вилучення з реалізації всіх примірників збірки; вилучення отриманої винагороди (комерційного доходу); компенсації завданої моральної шкоди.

Заперечуючи проти позову, упорядники збірки заявили, що авторське право вже припинило строк своєї дії, а помилка в прізвищі сталась не з їх вини, а з вини видавництва. Крім того, весь виданий тираж був проданий підприємцям, які значну його частину вже реалізували.

Визначте зміст права авторства. Які відносини виникли в наведеній ситуації? Яке рішення повинен винести суд по даній справі? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 5

Іваненко пред'явила позов до Червоного про захист її авторських прав на курсову роботу. В процесі розгляду справи в суді встановлено згідно з висновком експертизи тотожність обох курсових робіт, які викладачем при перевірці були повернуті на повторне виконання як такі, що не мають самостійного характеру і є плагіатом. Курсова робота позивачки Іваненко надійшла з Львівської області поштою в деканат факультету 10 жовтня 2019 р., а на перевірку була надана 16 жовтня цього ж року. Курсова робота Червоного, жителя Харкова, подана в деканат факультету 15 жовтня і надійшла на кафедру 17 жовтня. Цього ж дня обидві роботи були передані на перевірку та рецензування. Відповідач стверджував, що роботу він писав із навчального посібника, про що стверджувала і позивачка.

Суддя призначив експертизу, яка дала висновок, що першоджерелом обох робіт є навчальний посібник, хоча в роботах є незначні тотожні відхилення від тексту першоджерела.

Визначте, що в даному випадку є об'єктом авторського права? В яких випадках і цілях дозволяється вільне використання об'єкта авторських прав? Чи є курсова робота об'єктом авторського права? Яке рішення має винести суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 6

Леоненко пред'явив позов, в якому заперечував авторство його керівника Трухіна на винахід «Спосіб автоматичного регулювання процесу ректифікації етилового спирту» і стверджував, що останній не вніс у винахід творчого внеску, а був включений через те, що допоміг розробити креслення, підготувати та оформити заявку, інші документи та їх копії.

При розгляді справи у суді було встановлено, що у довідці про творчу участь співавтора вказаний конкретний внесок відповідача – функціональна схема реалізації способу регулювання процесу ректифікації, в тому числі нові додаткові вузли, що підтвердив і експерт. При цьому в заявці, яку підписав Леоненко, Трухін вказаний як співавтор. Останній, заперечуючи позов, вказав, що позивач став оспорювати його співавторство після того, як ним була висловлена негативна оцінка дисертаційного дослідження позивача.

Хто вважається співавтором винаходу? Які права співавторів винаходу? Як здійснюються права з патенту, що належать співавторам?

Завдання № 7

За дорученням директора машинобудівного заводу група конструкторів та художник-дизайнер розробили нову модель пральної машини та надіслали замовнику письмове повідомлення про створення винаходу та промислового зразка. До повідомлення був доданий опис, креслення, фотографії та інші матеріали, які в достатньому обсязі розкривають сутність розробки. Через півроку завод її освоїв і надіслав у продаж.

Оскільки замовник не подав заявки на отримання патентів, автори звернулись до адміністрації з проханням дати дозвіл на подання заявки від свого імені на винахід та промисловий зразок. У задоволенні прохання було відмовлено на тій підставі, що умовами трудових договорів не передбачалось право на подання заявок на винахід та промисловий зразок, які створені при виконанні трудових обов'язків. Тоді співавтори розробки на свій ризик звернулись до Укрпатенту із заявкою на отримання патенту, де вказали, що тільки інженери-конструктори є співавторами винаходу та промислового зразка.

В яких випадках винаходи та промислові зразки є службовими? Чи мав право замовник заборонити співавторам патентування розробок? Що визнається промисловим зразком? Які його відмінності від винаходу? Яким чином дизайнер може захистити свої права?

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

ТЕМА № 13. «Загальні положення про зобов'язання».

Практичне заняття: Загальні положення про зобов'язання.

Навчальна *мета* заняття: закріпити знання про поняття зобов'язання та підстави його виникнення, з'ясувати сторони у зобов'язанні, та визначити порядок заміни сторін у зобов'язанні, значну увагу слід надати множинності сторін у зобов'язаннях, поняття виконання зобов'язання, суб'єкти виконання зобов'язання, з'ясувати предмет та спосіб виконання зобов'язання, слід звернути увагу на зворотну (регресну) вимогу боржника, котрий виконав зобов'язання за себе та інших боржників, поняття способів забезпечення виконання зобов'язання, обтяження рухомого майна, та визначитися з новелами способів забезпечення, слід також знати про правові наслідки невиконання зобов'язання, забезпеченого заставою. Вивчаючи цю тему, необхідно мати поняття про обтяження рухомого майна, публічні та приватні обтяження. Також закріпити знання студентів та слухачів про поняття припинення зобов'язання, способи припинення зобов'язання, визначитися з окремими способами припинення зобов'язання, необхідно звернути увагу на припинення зобов'язань смертю фізичної особи та ліквідацією юридичної особи, хто у цих випадках повинен виконувати зобов'язання.

Кількість годин: 4 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття зобов'язального права і його місце в системі галузі цивільного права.
2. Суб'єкти зобов'язань.
3. Виконання зобов'язання.
4. Способи забезпечення належного виконання зобов'язань: неустойка, завдаток, порука, гарантія, застава, притримання.
5. Припинення зобов'язань.
6. Цивільно-правова відповідальність: поняття, умови, види.
7. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.

Література:

Основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 2 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. Вид. 5-те, перероб. Харків : Право, 2018. 222 с.
3. Цивільне право України. Особлива частина : підручник. Київ : Ліра- К, 2016. 1022 с.

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. - Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с
5. Цивільне право Частина 2: підручник За ред. Є.О.Мічуріна та В.А.Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 814с.

Допоміжна:

1. Панченко О. Розвиток інституту цивільно-правової відповідальності поліцейських в Україні. Підприємництво, господарство і право, 2021. № 1. URL: <http://pgp-iournal.kiev.ua/archive/2021/1/6.pdf>
2. Кудрявцев В. Відмежування непойменованих способів забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором від інших цивільно-правових конструкцій. Підприємництво, господарство і право, 2017. № 3. URL: <http://pgp-iournal.kiev.ua/archive/2017/3/8.pdf>
3. Парасюк В.М. Теоретичне обґрунтування сутності підстави цивільно-правової відповідальності. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції, 2020. № 1. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2020/13.pdf
4. Резніченко С. В., Церковна О. В. Підстави звільнення працівника ОВС від цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди : моногр. / Одеса : ОДУВС, 2014. 176 с. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/376/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BP%D0%BE%D0%B3%P1%80%D0%B0%P1%84%P1%96%P1%8E%20%D0%A0%D0%B5%D0%B7%D0%BP%D1%96%P1%87%D0%B5%D0%BP%D0%BA%D0%BE%20%D0%A1.%P0%92.%20%D0%A6%D0%B5%P1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BP%D0%B0%20%D0%9E.%P0%92.%20%D0%9E%P1%96%D0%B4%P1%81%P1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B8%20%D0%B7%D0%B2%P1%96%D0%BB%P1%8C%D0%BP%D0%B5%D0%BP%D0%BP%P1%8E%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%9E%D0%92%D0%A1%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%20%D1%86%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%B2%P1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B8.pdf>
5. Цивільне право. Конспект лекцій для студентів спеціальності 081 - «Право» денної та заочної форм навчання, Терещук Галина Андріївна. - Луцьк: ЛНТУ, 2017. 267 с. URL: https://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/civilne_pravo_lekciyi.pdf
6. Цивільне право України (у запитаннях та відповідях) : Навчальний посібник : Практикум / За ред. В. К. Матвійчука, І. С. Тімуша. - К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2013. 348 с. URL: <https://www.nam.kiev.ua/files/publications/978-966-8406-62-1-pos.pdf>

7. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. - Львів: «Новий Світ-2000», 2014. - 428 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/2/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%20%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%202. .pdf>

8. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова - 2-ге вид. доповн. і переробл. - Т. 2. - К.: Алерта, 2019. 346 с. URL: <https://jurkniga.ua/wa-data/public/shop/products/91/20/12091/attachments/%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.%20%D0%A2%D0%BE%D0%BC%202.%20%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%83%202%20%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%85.%20%D0%92%D0%B8.pdf>

9. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. - Ч. 1. - 295 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%96%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83_%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf

План проведення заняття:

I. Вступ до заняття проводиться шляхом ознайомлення із навчальними питаннями та нормативними актами, які підлягають застосуванню при вирішенні практичних завдань

II. Порядок проведення основної частини заняття

1. Поняття зобов'язального права і його місце в системі галузі цивільного права.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

2. Суб'єкти зобов'язань.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно

звернути на те, що сторонами у зобов'язанні є боржник і кредитор. У зобов'язанні на стороні боржника або кредитора можуть бути одна або одночасно кілька осіб. Якщо кожна із сторін у зобов'язанні має одночасно і права, і обов'язки, вона вважається боржником у тому, що вона зобов'язана вчинити на користь другої сторони, і одночасно кредитором у тому, що вона має право вимагати від неї.

3. Виконання зобов'язання.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог ЦК, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог - відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

4. Способи забезпечення належного виконання зобов'язань: неустойка, завдаток, порука, гарантія, застава, притримання.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що виконання зобов'язання може забезпечуватися неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням, завдатком. Договором або законом можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання. Неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання. Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання. Пенєю є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання. За договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Порукою може забезпечуватися виконання зобов'язання частково або у повному обсязі. Поручителем може бути одна особа або кілька осіб. За гарантією банк, інша фінансова установа, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку. Гарант відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Завдатком є грошова сума або рухоме майно, що видається кредиторіві боржником у рахунок належних з нього за договором платежів, на підтвердження зобов'язання і на забезпечення його виконання. Якщо не буде встановлено, що сума, сплачена в рахунок належних з боржника платежів, є завдатком, вона вважається авансом. В силу застави кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави). Кредитор, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі або відшкодування кредиторіві пов'язаних з нею витрат та інших збитків має право притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання. Притриманням речі можуть забезпечуватись інші вимоги кредитора, якщо інше

не встановлено договором або законом. Кредитор має право притримати річ у себе також у разі, якщо права на неї, які виникли після передачі речі у володіння кредитора, набула третя особа. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження притриманої речі несе кредитор, якщо інше не встановлено законом.

5. Припинення зобов'язань.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що зобов'язання припиняється частково або у повному обсязі на підставах, встановлених договором або законом. Припинення зобов'язання на вимогу однієї із сторін допускається лише у випадках, встановлених договором або законом. Особливості припинення зобов'язань за договорами купівлі-продажу цінних паперів, укладених на фондовій біржі, встановлюються законодавством. Законом можуть бути встановлені випадки, коли припинення зобов'язань на певних підставах не допускається.

6. Цивільно-правова відповідальність: поняття, умови, види.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання).

У разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема: 1) припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору; 2) зміна умов зобов'язання; 3) сплата неустойки; 4) відшкодування збитків та моральної шкоди.

7. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили. Не вважається випадком, зокрема, недодержання своїх обов'язків контрагентом боржника, відсутність на ринку товарів, потрібних для виконання зобов'язання, відсутність у боржника необхідних коштів.

8. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

до теми № 13 «Загальні положення про зобов'язання».

Теми рефератів:

1. Поняття зобов'язального права і його місце в системі галузі цивільного права.
2. Зобов'язальне правовідношення (зобов'язання).
3. Суб'єкти зобов'язань. Треті особи у зобов'язанні.
4. Зміна осіб у зобов'язанні.
5. Виконання зобов'язання.
6. Способи забезпечення належного виконання зобов'язань.
7. Неустойка.
8. Завдаток.
9. Поручка.
10. Гарантія.
11. Застава.
12. Притримання.
13. Припинення зобов'язань.
14. Правові наслідки порушення зобов'язань.
15. Цивільно-правова відповідальність: поняття, умови, види.
16. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.

Ситуаційні завдання

Завдання № 1

Громадянин Польщі Кашик передав управління своїм автомобілем «УОГУО» своєму знайомому Сизову (громадянину України), який не мав посвідчення водія, а сам пересів на пасажирське місце. При виїзді з головної на другорядну дорогу Сизов не впорався з керуванням і зіткнувся з автомобілем «КамАЗ» під управлінням Демченка, який знаходився в стані легкого алкогольного сп'яніння.

Внаслідок ДТП були пошкоджені обидва автомобілі. Крім того, водій Сизов отримав тілесні ушкодження середньої тяжкості.

Кашик пред'явив позов про відшкодування шкоди до АТП, якому належав автомобіль «КамАЗ». АТП позов не визнало і вказало, що оскільки Демченко був у нетверезому стані, то він і повинен відповідати.

В адміністративних матеріалах ДАІ, наданих суду, було відзначено, що зіткнення відбулося з вини обох водіїв.

Які зобов'язальні правовідносини виникли між учасниками ДТП і що є підставою їх виникнення?

Завдання № 2

Сіренко отримав кредит для закінчення будівництва житлового будинку в сумі 525 000 грн строком на 3 роки. При укладенні кредитного договору був

оформлений договір поруки, згідно з яким двоюрідний брат позичальника Тюрін зобов'язувався повертати платежі за кредитним договором у випадку невиконання позичальником свого зобов'язання. Через півтора року після укладення договору Сіренко помер і неповернена банку сума склала 212 000 грн. Банк звернувся до суду про стягнення з громадянина Тюріна зазначеної суми. Тюрін проти позову заперечував, мотивуючи це тим, що смерть Сіренка припиняє зобов'язання з кредитного договору і відповідно припиняється договір поруки. Більше того, Тюрін заявив, що зазначена сума повинна бути стягнена з дружини і сина позичальника, які є підприємцями і, крім того, спадкоємцями Сіренка. Суд задовольнив позов банку, посилаючись на те, що згідно з цивільним законодавством у випадку невиконання зобов'язання, забезпеченого порукою, поручитель відповідає у тому ж обсязі, що і боржник.

Проаналізуйте позиції сторін. Чи правомірне рішення суду? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 3

Чекаленко пред'явила позов до Сичової про стягнення з неї 22500 грн. У позовній заяві Чекаленко посилялася на те, що вона хотіла купити квартиру Сичової, та передала останній завдаток у сумі 22500 грн. Про отримання зазначеної суми Сичова видала розписку, де вказала, що вказана сума отримана нею як завдаток за договором купівлі-продажу квартири. Через кілька днів Чекаленко зателефонувала Сичовій і сказала, що відмовляється від договору і вимагала повернення зазначеної суми. Сичова повернути гроші відмовилась, посилаючись на норми ЦК про завдаток. Суд відмовив в задоволенні позовних вимог Чекаленко.

Дайте визначення завдатку. Чим завдаток відрізняється від авансу? Чи може в даному випадку мова йти про завдаток? Чи вірне рішення виніс суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 4

Опанасенко пред'явила позов до Миколенко про стягнення 92827 грн за невиконання грошового зобов'язання. Позивачка зазначила, що відповідач за договором позики одержав від неї 114 650 грн. і зобов'язувався повернути борг протягом двох років, проте зробив це лише через шість років. Посилаючись на те, що відповідач прострочив виконання грошового зобов'язання, він має сплатити за час прострочення 3% річних з простроченої суми, а саме 92827 грн.

Проаналізуйте підстави виникнення зобов'язання, його характер та зміст.

Завдання № 5

Туров уклав з Черненко договір підряду на виконання робіт по ремонту та фарбуванню свого автомобіля. Але у зв'язку з хворобою Туров не зміг виконати зобов'язання особисто, тому і попросив зробити це свого сина, який також мав необхідні знання та досвід для виконання обумовленої договором

роботи. Проти цього заперечував Черненко. Він наполягав на розірванні укладеного договору та вимагав повернути передані за ремонт і фарбування гроші, а після відмови в цьому Турова подав до суду позов з вказаними вимогами.

Яке рішення має прийняти суд? Поясніть на цьому прикладі порядок покладання виконання зобов'язання третьою особою. Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 6

Водій АТП Білан порушив правила дорожнього руху, що призвело до зіткнення автомашини АТП з автомашиною Зоріна. Оскільки аварія сталася з вини Білана, то він погодився добровільно відремонтувати пошкоджений автомобіль Зоріна в гаражі автобази. Для цього він домовився з працівниками автобази Павловим і Василенком, що вони відремонтують машину Зоріна. Однак коли ремонт було закінчено, Білан відмовився сплатити обумовлену суму, посилаючись на те, що за шкоду повинна відповідати автобаза, як власник джерела підвищеної небезпеки. Павлов і Василенко пред'явили до суду позовну заяву про стягнення з Білана вартості ремонтних робіт, посилаючись на те, що всі роботи виконувались ними в неробочий час і з використанням власних матеріалів.

Проаналізуйте зобов'язання, що виникли в наведеній ситуації, та їх підстави. Яке рішення повинен прийняти суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 7

Ващенко 5 листопада 2017 р. пред'явила позов до Зайченка про стягнення 313 000 грн. Позивачка зазначала, що 2 листопада 2014 р. відповідач позичив у неї вказану суму, видавши про це розписку, в якій строк повернення боргу не було обумовлено. Посилаючись на те, що відповідач відмовився повернути борг, позивачка просила суд задовольнити її вимоги. Суд відмовив у позові, виходячи з того, що позивачка без поважних причин пропустила трирічний строк позовної давності.

Чи правильне рішення виніс суд? Як має бути вирішена справа в апеляційному порядку? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

ТЕМА № 14. «Загальні положення про договір».

Практичне заняття: Загальні положення про договір.

Навчальна *мета* заняття: закріпити знання слухачів про поняття зобов'язання та підстави його виникнення, з'ясувати сторони у зобов'язанні, та визначити порядок заміни сторін у зобов'язанні, значну увагу слід надати множинності сторін у зобов'язаннях, поняття виконання зобов'язання, суб'єкти виконання зобов'язання, з'ясувати предмет та спосіб виконання зобов'язання, слід звернути увагу на зворотну (регресну) вимогу боржника, котрий виконав зобов'язання за себе та інших боржників, поняття способів забезпечення виконання зобов'язання, обтяження рухомого майна, та визначитися з новелами способів забезпечення, слід також знати про правові наслідки невиконання зобов'язання, забезпеченого заставою. Вивчаючи цю тему, необхідно мати поняття про обтяження рухомого майна, публічні та приватні обтяження. Також закріпити знання студентів та слухачів про поняття припинення зобов'язання, способи припинення зобов'язання, визначитися з окремими способами припинення зобов'язання, необхідно звернути увагу на припинення зобов'язань смертю фізичної особи та ліквідацією юридичної особи, хто у цих випадках повинен виконувати зобов'язання.

Кількість годин: 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Цивільно-правовий договір, порядок його укладення.
2. Підстави для зміни або розірвання договору.

Література:

Основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 2 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. - 222 с.
3. Цивільне право України. Особлива частина : підручник. Київ : Ліра- К, 2016. 1022 с.
4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. - Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с
5. Цивільне право Частина 2: підручник За ред. Є.О.Мічуріна та В.А.Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 814с.

Допоміжна:

1. Грін О.О. Договори в цивільному праві України: Навчальний посібник: Альб. схем. О.О. Грін. - Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2012. 219 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8941/1/%D0%94%D0%BE%D0%B3%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B8%20%D0%B2%20%D1%86%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%96%20%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%B1%D0%BE%D0%BC%20%D1%81%D1%85%D0%B5%D0%BC.pdf>
2. Цивільне право. Конспект лекцій для студентів спеціальності 081 - «Право» денної та заочної форм навчання, Терещук Галина Андріївна. - Луцьк: ЛНТУ, 2017. 267 с. URL: https://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/civilne_pravo_lekciyi.pdf
3. Цивільне право України (у запитаннях та відповідях) : Навчальний посібник : Практикум / За ред. В. К. Матвійчука, І. С. Тімуша. - К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2013. - 348 с. URL: <https://www.nam.kiev.ua/files/publications/978-966-8406-62-1-pos.pdf>
4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. - Львів: «Новий Світ-2000», 2014. - 428 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/2/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%20%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%202. .pdf>
5. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова - 2-ге вид. доповн. і переробл. - Т. 2. - К.: Алерта, 2019. 346 с. URL: <https://jurkniga.ua/wa-data/public/shop/products/91/20/12091/attachments/%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.%20%D0%A2%D0%BE%D0%BC%202.%20%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%83%202%20%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%85.%20%D0%92%D0%B8.pdf>
6. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. - Ч. 1. - 295 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%96%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83_%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf

План проведення заняття:

I. Вступ до заняття проводиться шляхом ознайомлення із навчальними питаннями та нормативними актами, які підлягають застосуванню при вирішенні практичних завдань

II. Порядок проведення основної частини заняття

1. Цивільно-правовий договір, порядок його укладення.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Договір є одностороннім, якщо одна сторона бере на себе обов'язок перед другою стороною вчинити певні дії або утриматися від них, а друга сторона наділяється лише правом вимоги, без виникнення зустрічного обов'язку щодо першої сторони. Договір є двостороннім, якщо правами та обов'язками наділені обидві сторони договору. До договорів, що укладаються більш як двома сторонами (багатосторонні договори), застосовуються загальні положення про договір, якщо це не суперечить багатосторонньому характеру цих договорів. Договір є відплатним, якщо інше не встановлено договором, законом або не впливає із суті договору. Сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог ЦК, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості. У договорах за участю фізичної особи - споживача враховуються вимоги законодавства про захист прав споживачів. Зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства. Сторони мають право укласти договір, в якому містяться елементи різних договорів (змішаний договір). До відносин сторін у змішаному договорі застосовуються у відповідних частинах положення актів цивільного законодавства про договори, елементи яких містяться у змішаному договорі, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті змішаного договору. Договір є обов'язковим для виконання сторонами. Строком договору є час, протягом якого сторони можуть здійснити свої права і виконати свої обов'язки відповідно до договору. Договір набирає чинності з моменту його укладення. Ціна в договорі встановлюється за домовленістю сторін. У випадках, встановлених законом, застосовуються ціни (тарифи, ставки тощо), які встановлюються або регулюються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування. Зміна ціни після укладення договору допускається лише у випадках і на умовах, встановлених договором або законом. Публічним є договір, в якому одна сторона - підприємець взяла на себе обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до неї звернеться (роздрібна торгівля, перевезення транспортом загального користування, послуги зв'язку, медичне, готельне, банківське обслуговування тощо). Договором приєднання є договір, умови якого встановлені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах, який може бути укладений лише шляхом приєднання другої сторони до запропонованого договору в цілому. Друга сторона не може запропонувати

свої умови договору. Попереднім є договір, сторони якого зобов'язуються протягом певного строку (у певний термін) укласти договір в майбутньому (основний договір) на умовах, встановлених попереднім договором. Законом може бути встановлено обмеження щодо строку (терміну), в який має бути укладений основний договір на підставі попереднього договору. Істотні умови основного договору, що не встановлені попереднім договором, погоджуються у порядку, встановленому сторонами у попередньому договорі, якщо такий порядок не встановлений актами цивільного законодавства. Попередній договір укладається у формі, встановленій для основного договору, а якщо форма основного договору не встановлена - у письмовій формі. Договором на користь третьої особи є договір, в якому боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок на користь третьої особи, яка встановлена або не встановлена у договорі. Договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди. Договір укладається шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір (оферти) і прийняття пропозиції (акцепту) другою стороною.

2. Підстави для зміни або розірвання договору.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на те, що у разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору, договір може бути змінений або розірваний за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання. Зміна обставин є істотною, якщо вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах. У разі зміни договору зобов'язання сторін змінюються відповідно до змінених умов щодо предмета, місця, строків виконання тощо. У разі розірвання договору зобов'язання сторін припиняються.

3. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

до теми № 14 «Загальні положення про договір».

Теми рефератів:

1. Цивільно-правовий договір.
2. Зміст цивільно-правового договору і класифікація його умов.
3. Порядок укладення договорів.
4. Підстави для зміни або розірвання договору.

Ситуаційні завдання

Завдання № 1

Марченко продав Гузенко будинок. Частину грошей Гузенко сплатив на момент укладення договору, а частину мав віддати через три місяці. Договір було посвідчено нотаріусом та зареєстровано у реєстрі прав власності на нерухоме майно.

Однак коли Гузенко намагався вселитись у будинок, Марченко заперечив йому в цьому на тій підставі, що договір стає дійсним лише після сплати повної вартості будинку. А поки що Гузенко може в'їхати в будинок за умови укладення договору оренди на тримісячний строк. Гузенко погодився на це, але наполягав на тому, щоб сума орендної плати увійшла у суму, яку він мав сплатити Марченко за договором купівлі-продажу будинку. Марченко з ним не погодився.

Гузенко подав позовну заяву до суду, де просив зарахувати суму оренди будинку до суми, що має бути сплачена ним Марченку за договором купівлі-продажу.

Як повинна бути вирішена справа? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 2

Іщенко пред'явив позов до Чепурної про визнання дійсним укладеного в усній формі договору купівлі-продажу. Позивач зазначав, що 14 травня 2017 р. уклав з відповідачкою правочин, за яким купив у неї за 296 500 грн будинок у м. Ужгороді. Вартість його була сплачена відповідачці. У зв'язку з тим, що відповідачка постійно проживала в іншому населеному пункті, а в момент приїзду до м. Ужгорода в неї не було при собі свідоцтва про шлюб, договір не було нотаріально оформлено. Відповідачка обіцяла зробити це під час наступного приїзду до м. Ужгорода, але потім відмовилась.

Як має бути вирішена справа? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 3

Варенко подав до одного з місцевих судів м. Харкова позовну заяву з вимогою до Райкіної про виселення останньої та усіх осіб, що з нею проживають, із квартири, розташованої в місті Харкові. Він зазначав, що є власником цього житла і проживав у ньому зі своєю дружиною. Восени 2017 р. для лікування Варенко з сім'єю тимчасово переїхав до дочки в м. Дніпро, а на час відсутності поселив у квартиру відповідачку. Остання на пропозицію власника після його повернення звільнити житло відповіла відмовою, житло не звільнила.

Райкіна пред'явила зустрічний позов і просила визнати факт укладення договору купівлі-продажу квартири, оскільки Варенко фактично продав житло їй за 723 000 грн, але від нотаріального посвідчення правочину відмовився лише через небажання платити державне мито.

Як має бути вирішена справа? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 4

Знаходячись у відрядженні, Яковлев прочитав у місцевій газеті оголошення про продаж Чередою комплекту крил для автомобіля. Оглянувши крила та інші запасні частини, Яковлев погодився їх купити, але оскільки в нього не вистачало грошей, він попросив почекати його повернення через 7 днів та дав завдаток. Повернувшись із відрядження, Яковлев захворів, про що сповістив Череду і попросив його почекати.

Черета, якому терміново потрібні були гроші, продав крила Докучаєву, а одержаний завдаток надіслав Яковлеву з повідомленням про свою відмову від укладення правочину. Не одержавши переказ та повідомлення, Яковлев приїхав за запасними частинами.

Чи виникло зобов'язання між Яковлевим і Чередою? Який порядок і особливості укладення договорів?

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

Теми №15. Окремі види договорів.

Практичне заняття: Договори про передачу майна у власність. Договори про передачу майна у тимчасове володіння та користування. Договори про виконання робіт. Договори про надання послуг. Договори про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Договір про комерційну концесію. Договір про спільну діяльність. Договір простого товариства.

Навчальна мета заняття: слухач повинен засвоїти питання загальної характеристики договорів про передачу майна у власність. Знати особливості укладення договорів: купівлі-продажу, дарування, ренти, довічного утримання догляду, поставки тощо. Знати зміст та сторони договору.

Закріпити знання щодо договорів з передання майна у користування. З'ясувати сторони, об'єкт, форму і строк у договорі найму та інших зазначених договорів. Слід знати, що договір найму не змінює прав третіх осіб на певну річ, зокрема право застави. Слід також знати, що наймач має право за згодою наймодавця передавати наймані речі у користування іншій особі за договором піднайму.

Визначитися з поняттям договору підряду, субпідряду. З'ясувати сторони у договорі підряду та субпідряду, їх права та обов'язки, правові наслідки неналежного виконання умов договору. З'ясувати поняття договорів побутового підряду, будівельного підряду, підряду на проведення проектних та пошукових робіт та підряду на виконання науково-дослідних або дослідно- конструкторських та технологічних робіт.

Визначитися з поняттями договорів про надання послуг. З'ясувати зміст цих договорів, сторони, їх права та обов'язки, уміти класифікувати договори послуг, давати їм правову характеристику. Закріпити та поглибити свої знання щодо фактичних, юридичних та фінансових послуг.

Визначитися з видами договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Уміти дати характеристику цих договорів. Закріпити та поглибити свої знання щодо ліцензійного договору та самого поняття ліцензії. Необхідно знати у яких випадках потрібна обов'язкова державна реєстрація договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Крім цього визначитися з поняттям договору комерційної концесії та комерційної субконцесії.

Визначитися з видами договорів щодо спільної діяльності. Уміти дати характеристику цих договорів. Закріпити та поглибити свої знання щодо договору про спільну діяльність. Крім цього визначитися з поняттям договору простого товариства.

Кількість годин: 14 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Договір купівлі-продажу. Договір роздрібної купівлі-продажу. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків, різновиди договору купівлі-продажу.

2. Договір поставки. Договір контрактації. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

3. Договір міни. Договір ренти. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків, види.

4. Договір довічного утримання (догляду). Договір дарування. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

5. Договір найму (оренди). Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків, різновиди договору найму (оренди).

6. Договір прокату. Договір найму (оренди) земельної ділянки. Договору найму (оренди) будівлі та житла. Договір найму (оренди) транспортного засобу. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків. Договір позички. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

7. Договір підряду та його види. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків, різновиди договору підряду (договір побутового підряду, договір будівельного підряду, договір підряду на проектні та пошукові роботи).

8. Договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

9. Договір перевезення. Договір транспортного експедирування. Договір зберігання. Договір страхування. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

10. Договір доручення. Договір комісії. Договір управління майном. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання)

сторонами своїх обов'язків.

11. Договір позики, кредитний договір, договір банківського вкладу. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

12. Договір факторингу. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

13. Розрахунки. Загальні положення про розрахунки. Розрахунки із застосуванням платіжних доручень. Розрахунки за акредитивом. Розрахунки за інкасовими дорученнями. Розрахунки із застосуванням розрахункових чеків.

14. Загальні та відмінні риси договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Договір про комерційну концесію. Види таких договорів: ліцензійний договір, договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

15. Загальні положення про спільну діяльність. Договір простого товариства. Поняття, загальна характеристика та форма договору про спільну діяльність. Поняття договору простого товариства, вклади учасників, спільне майно, витрати та збитки учасників, припинення договору простого товариства, відповідальність учасників.

Література:

Основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Повітряний кодекс України від 4 травня 1993 р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>
3. Про залізничний транспорт: Закон України 4 липня 1996 р. N 273/96- ВР // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80>
4. Про заставу: Закон України від 02. жовтня 1992 року // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>
5. Про захист прав споживачів: Закон УРСР від 12.05.1991 р. № 1023- XII // URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3161-15_72
6. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15>
7. Про нафту і газ: Закон України від 12 липня 2001 р. N 2665-III // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2665-14>
8. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18.11.2003 р. № 1255-IV // URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1255-15>

9. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>
10. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>
11. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 р. № 5007-VI // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/507-12>
12. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 16.06.1992 р. № 2482-XII // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2482-12>
13. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10.04.1992 р. № 2269-XII в ред. Закону України від 14.03.1995 р. № 98/96-ВР // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2269-12>
14. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/852-15>
15. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
16. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
17. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-III в ред. Закону України від 01.07.2000 р. № 3687-XII // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>
18. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 р. № 3688-XII // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>
19. Про охорону прав на знаки для товарів та послуг: Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-XII // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>
20. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80>
21. Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні: Закон України від 17.04.1991 р. № 962-XII // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/962-12>
22. Про стандартизацію: Закон України від 17.05.2001 р. № 2408 - III // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>
23. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР в ред. Закону України від 04.10.2001 р. № 2745-III // URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2745-14>
24. Про теплопостачання: Закон України від 2 червня 2005 р. № 2633-IV // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2633-15>
25. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV // URL <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/973-15>
26. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>
27. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх

обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV в ред. Закону України від 11.02.2010 р. №1878-VI // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

28. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності: Закон України від 17.11.2009 р. № 1559-VI // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1559-17>

29. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4765-17>

30. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 09.06.2018 р. № 1875-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>

31. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29.11.2001 р. № 2866-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>

32. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22.11.1996 р. № 543/96-ВР // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/543/96-вр>

33. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України / Затверджено Наказом Мініюсту України від 22 лютого 2012. № 296 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

34. Про затвердження Правил торгівлі антикварними речами : Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 29 грудня 2001 року № 322/795 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0058-02>

35. Порядок продажу на аукціонах майна, що перейшло у власність держави : наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків та торгівлі, міністерства економіки та Фонду державного майна України № 873/172/2453 від 31.12.1998 р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-99>

36. Правила роздрібної торгівлі непродовольчими товарами: Затвердженні наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 11.03.2004 р. №98 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1257-07>

37. Статут автомобільного транспорту Української РСР, затверджений постановою Ради Міністрів Української РСР від 27 червня 1969 року № 401 (п.п. 23, 24, 71, 72, 81, 90). // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-69-%D0%BF>

38. Статут внутрішнього водного транспорту Союзу РСР, затверджений постановою РМ СРСР від 15.10.1955 р. № 1801. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1801400-55>

39. Статут залізниць України: затв. постановою Каб. Міністрів України від 06.04.1998 р. № 457 // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/457-98-п>

40. Правила утримання жилих будинків та прибудинкових територій: затв. наказом Держ. комітету з питань житлово-комунального господарства від 17.05.2005 р. № 76 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0927-05>

41. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 27.03.1992 р. № 6 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>

42. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 31.03.1995 р. № 4 // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>

43. Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 29.12.1992 р. № 14 // URL <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-92>

44. Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 12.04.1996 р. № 5 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-96>

45. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 27.02.2009 р. № 1 // URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09

46. Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин: постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ № 5 від 30.03.2012 р. // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-12>

47. Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин: лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 27.09.2012 № 10-1393/0/4-12 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1393740-12>

48. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 24.10.2008 р. № 13 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08>

49. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

50. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 2 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. - 222 с.

51. Цивільне право України. Особлива частина : підручник. Київ : Ліра-К, 2016. 1022 с.

52. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. - Львів: «Новий Світ-2000», 2014. - 428 с

53. Цивільне право Частина 2: підручник За ред. Є.О.Мічуріна та В.А.Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 814с.

Допоміжна:

1. Грін О.О. Договори в цивільному праві України: Навчальний посібник: Альб. схем. О.О. Грін. Ужгород: Видавництво ФОП Брежа А.Е., 2012. 219 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8941/1/%D0%94%D0%BE%D0%B3>

%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1 %80%D0%B8%20%D0%B2%20%D 1 %86%D0
%B8%D0%B2%D1 %96%D0%BB%D1 %8C%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D 1%8
3%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%96%20%D0%B0%D0%BB%D
1%8C%D0%B 1 %D0%BE%D0%BC%20%D1%81%D 1%85%D0%B5%D0%BC.pdf

2. Цивільне право. Конспект лекцій для студентів спеціальності 081 - «Право» денної та заочної форм навчання, Терещук Галина Андріївна. - Луцьк: ЛНТУ, 2017. 267 с. URL: https://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/civilne_pravo_lekciyi.pdf

3. Цивільне право України (у запитаннях та відповідях) : Навчальний посібник : Практикум / За ред. В. К. Матвійчука, І. С. Тімуша. - К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2013. - 348 с. URL: <https://www.nam.kiev.ua/files/publications/978-966-8406-62-1-pos.pdf>

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/2/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%20%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%202..pdf>

5. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова - 2-ге вид. доповн. і переробл. - Т. 2. - К.: Алерта, 2019. - 346 с. URL: <https://jurkniga.ua/wa-data/public/shop/products/91/20/12091/attachments/%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.%20%D0%A2%D0%BE%D0%BC%202.%20%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%83%202%20%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%85.%20%D0%92%D0%B8.pdf>

6. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. - Ч. 1. - 295 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%96%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf>

План проведення заняття:

I. Вступ до заняття проводиться шляхом ознайомлення із навчальними питаннями та нормативними актами, які підлягають застосуванню при

вирішенні практичних завдань

II. Порядок проведення основної частини заняття

1. Договір купівлі-продажу. Договір роздрібної купівлі-продажу. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків, різновиди договору купівлі-продажу.

Вивчення даних питань пов'язане із необхідністю встановлення спільних та відмінних ознак договорів про передачу майна у власність. Купівля-продаж є основним та найбільш розповсюдженим договором даної групи договірних зобов'язань, а тому першим кроком має стати засвоєння правових властивостей саме цього договору. Встановлення специфіки інших договірних зобов'язань, що опосередковують передання майна у власність, рекомендується здійснювати шляхом їх порівняння з купівлею-продажу. Порівняння слід проводити за такими критеріями: законодавче визначення договору, його правова мета, юридична характеристика, істотні умови договору, статус сторін, форма договору, права та обов'язки учасників, правові наслідки невиконання або неналежного виконання сторонами своїх обов'язків.

2. Договір поставки. Договір контрактації. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на: 1) поняття договору поставки; 2) загальна видова характеристика договору поставки; 3) джерела правового регулювання договору поставки; 4) сторони та суб'єкти поставки; 5) предмет поставки; 6) вимоги до якості, кількості, комплектності предмета поставки; 7) форма договору поставки; 8) строки в договорах поставки; 9) наслідки прострочення та дострокової поставки товару (продукції); 10) порядок реалізації договору поставки; 11) права та обов'язки постачальника; 12) права та обов'язки покупця; 13) правові наслідки порушення договору поставки (наслідки порушення умов щодо якості, кількості, комплектності предмета поставки, щодо строків поставки); 14) неустойка в договорі поставки.

3. Договір міни. Договір ренти. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків, види.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на: 1) поняття договору міни та його видова характеристика; 10) елементи договірної зобов'язання міни; 3) сторони договору міни; 4) предмет договору міни; 5) форма договору міни; 6) права та обов'язки покупця; 7) права та обов'язки продавця за договором міни; 8) відповідальність за порушення зобов'язання за договором міни; 9) поняття договору ренти; загальна видова характеристика договору ренти; 11) елементи договірної зобов'язання ренти; 12) сторони в договорі ренти; 13) предмет договору ренти;

14) поняття та особливості ренти (рентних платежів); 15) форма і розмір ренти; 16) істотні умови договору ренти; 17) права та обов'язки одержувача ренти; 18) права та обов'язки платника ренти; 19) підстави для відмови платника безстрокової ренти від договору; 20) підстави розірвання договору на вимогу одержувача безстрокової ренти; 21) ризик випадкового знищення чи пошкодження майна в договорі ренти.

4. Договір довічного утримання (догляду). Договір дарування. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на: 1) поняття договору дарування; 2) загальна видова характеристика договору дарування; 3) сторони договору дарування; 4) предмет договору дарування; 5) форма договору дарування; 6) правові наслідки порушення форми договору дарування; 7) права та обов'язки сторін у договорі дарування;

8) дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому; 9) встановлення обов'язку обдаровуваного на користь третьої особи; 10) підстави для розірвання договору дарування на вимогу дарувальника; 11) договір про пожертву.

5. Договір найму (оренди). Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків, різновиди договору найму (оренди).

Засвоєння навчального матеріалу з цих питань пов'язане із необхідністю встановлення загальних та відмінних рис договорів про передачу майна у тимчасове володіння та користування. Для досягнення цієї мети рекомендується послідовно розглянути специфічні ознаки всіх договорів даної групи шляхом засвоєння законодавчого понятійного визначення кожного такого договору, його правової мети, юридичної характеристики, істотних умов, статусу сторін, форми договору, прав та обов'язків учасників, правових наслідків невиконання або неналежного виконання сторонами своїх обов'язків.

Поняття договору найму. Загальна видова характеристика договору найму. Види договорів найму (прокату, найму (оренди) земельної ділянки, найму будівлі або іншої капітальної споруди, найму (оренди) транспортного засобу, оренди державного та комунального майна, лізингу). Джерела правового регулювання найму. Елементи договірних зобов'язань найму. Сторони в договорі найму. Предмет договору найму. Строки в договорі найму. Істотні умови договору найму. Права та обов'язки наймача. Переважні права наймача. Права та обов'язки наймодавця. Юридична доля поліпшень майна, що зроблені наймачем. Підстави для розірвання договору найму на вимогу наймача або на наймодавця. Піднайм. Припинення договору найму. Правові наслідки порушення умов договору підраду.

6. Договір прокату. Договір найму (оренди) земельної ділянки. Договору найму (оренди) будівлі та житла. Договір найму (оренди) транспортного засобу. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права

та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків. Договір позички. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на: 1) поняття договору позички; 2) сторони договору позички; 3) предмет позички; 4) форма договору позички; 5) строки в договорі позички; 6) права та обов'язки позичкодавця та користувача; 7) правові наслідки невиконання обов'язку передати річ у користування; 8) правові наслідки неповернення речі після закінчення строку позички; 9) право позичкодавця на відчуження речі; 10) розірвання та припинення договору позички.

7. Договір підряду та його види. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків, різновиди договору підряду (договір побутового підряду, договір будівельного підряду, договір підряду на проектні та пошукові роботи).

Під час вивчення положень цих питань необхідно встановити загальні та відмінні риси договорів про виконання робіт. Для досягнення цієї мети рекомендується послідовно розглянути специфічні ознаки всіх договорів даної групи шляхом засвоєння законодавчого понятійного визначення кожного такого договору, його правової мети, юридичної характеристики, істотних умов, статусу сторін, форми договору, прав та обов'язків учасників, правових наслідків невиконання або неналежного виконання сторонами своїх обов'язків.

8. Договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

Необхідно опанувати знання про загальні та відмінні риси договорів про виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Для досягнення цієї мети рекомендується послідовно розглянути специфічні ознаки всіх договорів даної групи шляхом засвоєння законодавчого понятійного визначення кожного такого договору, його правової мети, юридичної характеристики, істотних умов, статусу сторін, форми договору, прав та обов'язків учасників, правових наслідків невиконання або неналежного виконання сторонами своїх обов'язків.

9. Договір перевезення. Договір транспортного експедирування. Договір зберігання. Договір страхування. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на: 1) поняття та види транспортних договорів; 2) поняття договору перевезення вантажу; 3) поняття договору перевезення пасажирів та багажу; поняття договору чартеру (фрахтування); 5) поняття провізної плати; строки в договорах перевезення вантажу, пасажирів та багажу; 7) права та обов'язки перевізника; 8) права та обов'язки пасажирів, відправника;

9) відповідальність за зобов'язаннями, що впливають із перевезень;

10) страхування вантажів, пасажирів і багажу; 11) відповідальність перевізника за заподіяння смерті або ушкодження здоров'я пасажирів

10. Договір доручення. Договір комісії. Договір управління майном. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на: 1) поняття договору доручення; 2) загальна видова характеристика договору доручення; 3) сторони договору доручення; 4) форма договору доручення; 5) предмет договору доручення; 6) правові наслідки правочинів, вчинених повіреним; 7) зміст договору доручення; 8) істотні умови договору доручення; 9) права та обов'язки довірителя; 10) права та обов'язки повіреного; виконання доручення; 12) припинення договору доручення та його юридичні наслідки; 13) поняття договору комісії; 14) загальна видова характеристика договору комісії; 15) сторони договору комісії; 16) форма договору комісії; 17) істотні умови договору комісії; 18) права та обов'язки комітента; 19) права та обов'язки комісiонера; 20) комісійна плата; 21) правові наслідки відступу комісiонера від вказівок комітента; 22) підстави та порядок відмови комітента та комісiонера від договору комісії; 23) поняття комерційного посередництва; 24) поняття агентського договору; 25) права та обов'язки комерційного агента та принципала за агентським договором; 26) поняття договору управління майном; 27) загальна видова характеристика договору управління майном; 28) сторони договору управління майном; 29) форма договору управління майном; 30) предмет договору управління майном; 31) строки в договорі управління майном; 32) істотні умови договору управління майном; 33) права та обов'язки установника управління; 34) права та обов'язки управителя; 35) вигодонабувач в договорі управління майном; 36) підстави припинення договору управління майном.

11. Договір позики, кредитний договір, договір банківського вкладу. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на: 1) поняття договору позики; 2) загальна видова характеристика договору позики; 3) форма укладення договору позики; 4) оспорювання договору позики; 5) сторони в договорі позики; 6) предмет договору позики; істотні умови договору позики; 8) обов'язки позичальника; 9) проценти за договором позики; 10) правові наслідки порушення договору позичальником; порядок заміни боргу позиковим зобов'язанням; 12) поняття кредитного договору; 13) сторони кредитного договору; 14) форма кредитного договору; 15) предмет кредитного договору; 16) відмова кредитодавця від надання кредиту; 17) відмова позичальника від одержання кредиту.

12. Договір факторингу. Поняття, правова ціль, юридична, характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на: 1) поняття договору факторингу; 2) сторони договору факторингу; 3) предмет договору факторингу; 4) форма договору факторингу; 5) права фактора; 6) права клієнта за договором факторингу; 7) відповідальність клієнта перед фактором; 8) виконання боржником грошової вимоги факторові; відступлення фактором права грошової вимоги третій особі; № 10) захист прав боржника.

13. Розрахунки. Загальні положення про розрахунки. Розрахунки із застосуванням платіжних доручень. Розрахунки за акредитивом. Розрахунки за інкасовими дорученнями. Розрахунки із застосуванням розрахункових чеків.

Під час вивчення положень цього питання основну увагу потрібно звернути на: 1) поняття розрахункових відносин; 2) правове регулювання розрахункових відносин; 3) форми розрахунків; 4) форми безготівкових розрахунків; 5) розрахунки платіжними дорученнями; 6) розрахунки акредитивами; 7) поняття відкличного та безвідкличного акредитиву; розрахунки за інкасовими дорученнями; 9) розрахунки із застосуванням розрахункових чеків.

14. Загальні та відмінні риси договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Договір про комерційну концесію. Види таких договорів: ліцензійний договір, договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови, форма, права та обов'язки сторін, правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.

Під час вивчення навчального питання необхідно звернути увагу на встановлення загальних та відмінних рис договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, порядку їх укладання та виконання. Обсяг прав, які передаються за даними договорами визначається так званою ліцензією. Слід звернути увагу на види ліцензій, які можуть видаватися ліцензіаром: виключна, одинична, невиключна. Виокремленого розгляду потребує вивчення специфіки укладання та виконання договору про комерційну концесію. Необхідно з'ясувати: понятійні ознаки такого договору, його предмет та інші умови, форму укладення, права та обов'язки сторін.

15. Загальні положення про спільну діяльність. Договір простого товариства. Поняття, загальна характеристика та форма договору про спільну діяльність. Поняття договору простого товариства, вклади учасників, спільне майно, витрати та збитки учасників, припинення договору простого товариства, відповідальність учасників.

При вивченні відповідного навчального питань пов'язане із необхідністю послідовного розгляду питань щодо встановлення загальних та відмінних рис договорів про спільну діяльність. Спільна діяльність може здійснюватися на

основі об'єднання вкладів учасників (просте товариство) або без об'єднання вкладів учасників, що є критерієм основного поділу договорів даної групи на види. Слід звернути увагу на здійснення координації спільних дій учасників або ведення їхніх спільних справ, правовий статус виділеного для спільної діяльності майна, порядок покриття витрат та збитків учасників, їх участь у результатах спільних дій.

16. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ **до теми № 15 «Окремі види договорів».**

Теми рефератів:

1. Загальна характеристика договорів про передачу майна у власність. Види таких договорів.
2. Поняття, правова ціль, юридична характеристика договору купівлі- продажу.
3. Істотні умови та форма договору купівлі-продажу.
4. Сторони договору купівлі-продажу, їх права та обов'язки. Правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.
5. Різновиди договору купівлі-продажу.
6. Захист прав споживачів при укладенні договору роздрібної купівлі- продажу.
7. Поняття, правова ціль, юридична характеристика договору поставки.
8. Істотні умови та форма договору поставки.
9. Сторони договору поставки, їх права та обов'язки. Правові наслідки невиконання (неналежного виконання) сторонами своїх обов'язків.
10. Поняття, правова ціль, юридична характеристика та особливості договору контракції.
11. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови та форма договору міни.
12. Особливості договору міни майна на роботи (послуги) як змішаного договору.
13. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови та форма договору дарування.
14. Поняття, правова ціль, юридична характеристика та особливості договору ренти. Забезпечення виплати ренти.
15. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови та форма договору довічного утримання (догляду).
16. Сторони договору довічного утримання (догляду), їх права та обов'язки. Підстави припинення договору довічного утримання (догляду).
17. Поняття, правова ціль, юридична характеристика договору найму (оренди).

18. Істотні умови, форма, права та обов'язки сторін у договорі найму (оренди).
19. Загальна характеристика та особливості договору прокату.
20. Загальна характеристика та особливості договору найму (оренди) земельної ділянки.
21. Загальна характеристика та особливості договору найму будівлі або іншої капітальної споруди.
22. Загальна характеристика та особливості договору найму (оренди) транспортного засобу.
23. Загальна характеристика та особливості договору позички.
24. Загальна характеристика та види договорів підряду.
25. Поняття, правова ціль та юридична характеристика договору підряду.
26. Істотні умови та форма договору підряду.
27. Загальна характеристика та особливості договору побутового підряду.
28. Загальна характеристика та особливості договору будівельного підряду.
29. Загальна характеристика та особливості договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт.
30. Загальна характеристика та особливості договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт.
31. Загальні та відмінні риси договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.
32. Види договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.
33. Поняття, правова ціль, юридична характеристика та форма ліцензійного договору. Права та обов'язки сторін договору.
34. Поняття, правова ціль, юридична характеристика та форма договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. Права та обов'язки сторін договору.
35. Загальна характеристика та особливості договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.
36. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови договору комерційної концесії.
37. Форма договору комерційної концесії, сторони договору, їх права та обов'язки.
38. Поняття, правова ціль, юридична характеристика, істотні умови договору про спільну діяльність.
39. Поняття, правова ціль, юридична характеристика договору простого товариства.
40. Ведення спільних справ учасників простого товариства.
41. Припинення договору простого товариства, відповідальність його учасників.

Ситуаційні завдання

Завдання №1

Степанов домовився з Хоменком про укладення договору купівлі-продажу садиби. Хоменко передав Степанову 228 000 грн - повну суму вартості садиби, про яку домовились сторони. Вони уклали письмовий правочин, Степанов передав Хоменку домову книгу. Через півроку Хоменко дізнався, що договір купівлі-продажу нерухомості має бути укладено в письмовій формі із нотаріальним посвідченням. Він звернувся до Степанова з проханням прийти до нотаріуса і оформити правочин. Останній відмовився від цього, посилаючись на те, що він претензій до покупця не має, а гроші вже частково витратив на власні потреби. Хоменко звернувся з позовом до суду про визнання права власності.

На знання якого питання розраховано завдання? В якій формі має укладатися договір купівлі-продажу нерухомості? Яке рішення має прийняти суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №2

Студент юридичного ВНЗ Мартишкін купив на ринку мобільний телефон за 14000 грн. Продавець завірив, що обміняє телефон, якщо той вийде з ладу протягом дванадцяти днів. На коробці від телефону продавець вказав своє торгове місце, назву товару, суму, дату продажу та розписався. Через чотирнадцять днів Мартишкін прийшов на ринок і сказав, що непридатним до використання є акумулятор телефону, який тримає заряд лише протягом трьох годин. Він пред'явив вимогу про повернення грошей. Продавець відмовив студенту у його вимогах, вказавши, що строк гарантії минув; на батарею гарантія не розповсюджується, а лише на сам телефон; гроші продавець не повертає, може тільки замінити товар.

Студент Мартишкін звернувся до органу захисту прав споживачів із заявою, де просив допомогти йому задовольнити свої вимоги, оскільки акумулятор є частиною телефону. Строк гарантії, на думку Мартишкіна, ще триває, оскільки останні шість днів перед зверненням до продавця, коли вийшов з ладу телефон, він був на студентській конференції в іншому місті, тому своєчасно не пред'явив свої вимоги.

Чи правомірна відмова продавця? Чи мають бути повернені гроші? Як розв'язати ситуацію згідно із законом?

Завдання №3

Власник квартири Якін звернувся до нотаріуса за посвідченням правочину купівлі-продажу житла, за яким квартира переходила б у власність Кожіна.

Нотаріус відмовив у посвідченні договору за таких підстав: по -перше, квартира була отримана Якіним, у 2001 році за договором купівлі-продажу, що зареєстрований на товарній біржі й нотаріально не посвідчений; по-друге, Якін самочинно перепланував квартиру, без дозволу місцевого виконкому, що суперечить житловому законодавству України.

Чи вірні дії нотаріуса? Які документи необхідні для продажу житла?

Завдання №4

Машинобудівний завод «Моторінвест» звернувся до заводу транспортного обладнання з вимогою заплатити штраф за ухиляння від укладення договору поставки обладнання в рамках державного контракту на 2020 рік. Завод транспортного обладнання ще до звернення машинобудівного заводу з вимогою про укладання договору повідомив останній, що не має можливості поставляти технологічне обладнання, оскільки з березня 2020 р. на заводі буде проводитись реконструкція, і після цього він перейде на випуск холодильного обладнання.

Чи мотивовані докази заводу транспортною обладнання? Як необхідно вирішити справу?

Завдання №5

У грудні місяці держадміністрація Малинського району направила машинобудівному заводу проект державного контракту на поставку в березні наступного року для потреб міста 20 одиниць дорожньо-ремонтних комбайнів. Завод відмовився підписати договір і повідомив державного замовника, що в листопаді він уклав договори з покупцями на продаж всіх комбайнів планового виробництва і виконати замовлення зможе тільки через рік. Однак зважаючи на те, що комунальним службам міста вкрай потрібні вказані машини, завод згоден випустити понад план 20 машин, але за умови, що замовник повністю забезпечить його всією необхідною сировиною і комплектуючими деталями і оплатить поставлені машини в іноземній валюті.

Адміністрація міста звернулася до господарського суду з вимогою зобов'язати завод, який є монопольним виробником дорожньо -ремонтних машин, укласти державний контракт.

Яке рішення має прийняти господарський суд? Знайдіть подібні судові

рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №6

Приватне підприємство «Сокіл», м. Хуст, зобов'язалось поставити Кіровоградському облуправлінню компанії «Укрнафтохім» 2120 тонн бензину на загальну суму 3 240 000 грн, яку останнє повинно було попередньо перерахувати ПП «Сокіл» у повному обсязі. Згідно з умовами договору він міг набрати чинності після надання ПП «Сокіл» довідки про наявність бензину, ліцензії та дозволу митних органів на вивіз бензину з Польщі. Перераховані документи ПП управління не надало. Для виконання умов договору поставки Кіровоградське облуправління компанії «Укрнафтохім» взяло банківський кредит в сумі 20750 000 грн і платіжним дорученням перерахувало ПП «Сокіл» 10300 000 грн передоплати. ПП «Сокіл» нафтопродукти управління не надало, а через 35 днів повернуло отриману суму передоплати.

Кіровоградське облуправління компанії «Укрнафтохім» пред'явило в Вищий господарський суд України позов до ПП «Сокіл» на суму 422 880 грн. До суми позову були включені 315 450 грн. штрафу за непоставку нафтопродуктів та 107 430 грн. збитків по сплаті відсотків за користування банківським кредитом.

Яке рішення повинен винести Вищий господарський суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №7

5 жовтня швейна фабрика звернулася до господарського суду з позовом до заводу галантерейних виробів про стягнення 3,5 тис. грн. неустойки за недопоставку в період з 1 серпня 2015 р. по 30 червня 2016 р. гудзиків, а також 10 000 грн. відшкодування заподіяної недопоставкою шкоди. При розгляді спору в суді було встановлено, що згідно з довготерміновим договором завод повинен був щомісяця поставляти фабриці фурнітуру, яка необхідна для пошиття верхнього одягу. Однак завод систематично порушував свої договірні зобов'язання, тому при підписанні специфікації на поточний рік на вимогу фабрики у договір було включено положення, згідно з яким, у випадку порушення строків поставки завод відшкодовує їй заподіяні збитки в твердій сумі 10 000 грн. Факту прострочення і недопоставки товарів кожного місяця завод не заперечував, але стверджував, що фабрика пропустила строк позовної давності. Стосовно завданих збитків завод погодився відшкодувати фабриці тільки фактично понесені збитки у розмірі 7,5 тис. грн., підтверджені наданими фабрикою документами-розрахунками.

Чи можливе встановлення в договорі поставки заздалегідь визначеного розміру відшкодування збитків? Який строк позовної давності передбачений законодавством за позовами про стягнення неустойки? Яке рішення повинен винести суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №8

Луцький завод ізоляторів звернувся до господарського суду з позовною заявою стягнути з ткацької фабрики штраф і провести перерахунок за поставку бязі, що не відповідає якості та умовам договору. Відповідач позову не визнав і пояснив, що хоч бязь і не відповідає вимогам, котрі вказані в договорі, але відповідає вимогам Держстандарту.

Яке рішення має винести господарський суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №9

Між ВАТ «Сокіл» та МПП «Колос» був укладений договір ренти, відповідно до якого ВАТ «Сокіл» отримало від МПП «Колос» нежитлову будівлю. Платник ренти - ВАТ «Сокіл» - за договором сплачував МПП «Колос» безстрокову ренту у сумі 20000 гривень на місяць. За прострочення сплати ренти було встановлено проценти у розмірі 15 відсотків річних.

Згодом одержувач ренти - МПП «Колос» - звернувся до платника ренти ВАТ «Сокіл» з претензією, вимагаючи за прострочення ренти строком у два місяці сплатити проценти. Крім того, одержувач ренти наполягав на переданні отриманого майна у заставу для забезпечення договору ренти та просив застрахувати ризик прострочення платежів платником ренти. Передбачалося також обмежити на три роки право платника ренти на відмову від договору.

У відповіді платник ренти претензію не визнав, вказуючи на такі обставини:

а) сплата процентів неможлива, оскільки працівники фірми були у відпустці і не могли здійснити розрахунки. Крім того, відповідно до Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» сплата процентів не передбачена;

б) застава і страхування не є обов'язковими, тому на це платник ренти не згодний;

в) право платника ренти на відмову від договору не можна обмежити за законом, тому ці договірні умови не можуть бути прийняті.

Не задоволені результатом розгляду претензії, представники одержувача ренти подали до господарського суду позовну заяву.

Яке рішення має прийняти господарський суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №10

Вісімнадцятирічний Іваненко домовився з Єльченком, що передасть йому свій автомобіль за договором довічного утримання, а останній буде довічно надавати йому харчування та забезпечувати одягом. Погодившись з умовами майбутнього договору, сторони звернулися до нотаріуса.

Нотаріус відмовив у посвідченні вказаного договору через такі підстави:

- 1) відчужувачем за договором довічного утримання може бути лише непрацездатна за віком чи станом здоров'я особа, а Іваненко не є таким;
- 2) за договором довічного утримання може відчужуватись лише нерухоме майно;
- 3) через викладені обставини слід укласти договір купівлі-продажу чи ренти.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правий нотаріус?

Завдання №11

Іваненко вселився у трикімнатну квартиру Дощина за договором найму. Договір було укладено на п'ять років і посвідчено нотаріально.

Через шість місяців з дня укладення договору Дощин оголосив про продаж квартири за 450 000 грн. Знайшовся покупець, Якін, який погодився на купівлю квартири й хотів використовувати її для власного проживання. Він же повідомив Іваненка, щоб той після оформлення документів про купівлю квартири звільнив її.

Іваненко квартиру звільняти не збирався. Більше того, він вказав, що сам хоче купити квартиру за вказаною ціною і як наймач має переважне право перед іншими особами на її придбання. Дощин не погодився з цим, оскільки, на його думку, він, як власник, вправі обирати покупця квартири сам.

Як слід вирішити спір? Чи має бути розірваним строковий договір найму зі зміною власника житла?

Завдання №12

Відповідно до правочину між об'єднанням «Верстатозавод», деревообробним комбінатом і банком «Грот», останній зобов'язався придбати та передати в користування ДОК комплект нових деревообробних верстатів на умовах повернення коштів банку і додаткової плати в сумі 13% щорічно від суми правочину протягом 5 років. Два роки ДОК виплачував платежі справно, а потім, після пожежі, перестав, пояснюючи це тим, що верстати стали непридатними, а ризик їх загибелі лежить на власникові. Внаслідок цього і

припинились договірні відносини між сторонами.

Дайте кваліфікацію відносин, що склалися між сторонами. Які особливості цих відносин у наведеному випадку та їх різновиди? Дайте обґрунтований висновок у справі.

Завдання №13

Акціонерне товариство «Яна» орендувало у заводу «Нік» комп'ютери й автомобілі ГАЗ-53 та ЗІЛ-130. За умовою договору орендар повинен був 27 березня 2015 року повернути орендодавцеві комп'ютери й автомобілі.

Орендар на надіслані йому нагадування від 28.03.2015 р. цей обов'язок не виконав. Орендодавець відрядив за місцезнаходженням орендаря (за 100 км) з 10.04.2015 р. робітників і транспорт для прийому майна, яке знаходиться в орендаря, і доставки його в місце свого розташування.

Зразу після отримання майна завод пред'явив позов до АТ «Яна» про стягнення 220 тис. грн, включивши до суми позову: вартість капітального ремонту автомобілів та комп'ютерів; вартість паливо-мастильних матеріалів; вартість зіпсованих комп'ютерних програм; витрати на відрядження і заробітну плату водіїв та вантажників заводу; орендну плату за весь час, коли майно знаходилось у АТ «Яна» після закінчення строку оренди. Відповідач позову не визнав.

Крім того, було вказано, що завод не узгодив з АТ «Яна» своє рішення про те, щоб забрати здане в оренду майно, тому сам повинен нести витрати за свої односторонні дії. Щодо поломок комп'ютерів і машин, то за це АТ «Яна» платити не повинно, оскільки капітальний ремонт повинен виконувати за свій рахунок орендодавець.

Чи обґрунтовані позовні вимоги орендодавця про витребування в орендаря:

- 1) вартості капітального ремонту автомобілів та комп'ютерів ;*
- 2) вартості зіпсованих комп'ютерних програм;*
- 3) вартості ПММ, витрачених на перегонку автомобілів і перевезення комп'ютерів;*
- 4) коштів на відрядження і зарплату водіям і вантажникам;*
- 5) орендної плати за час, коли майно знаходилось в АТ після закінчення строку договору?*

Чи відповідають заперечення орендаря заявленим орендодавцем вимогам? Яке рішення повинен винести господарський суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №14

Горський взяв напрокат фортепіано терміном на один рік, уклавши відповідний правочин з організацією прокату. У зв'язку з виїздом в 3 -місячне відрядження Горський передав фортепіано у тимчасове користування своєму сусідові Хмельову з умовою, що він сплачуватиме вартість прокату за той час, поки фортепіано буде знаходитися в його квартирі. Хмельов поставив фортепіано на вільне місце біля вікна, через що у останнього розсохлась та тріснула задня дека. Після закінчення строку правочину Горський повернув фортепіано організації прокату. Проте після огляду фортепіано наймодавець прийняти його відмовився і запропонував Горському відремонтувати фортепіано за свій рахунок. Горський відмовився виконати цю вимогу, пославшись на те, що винуватцем псування фортепіано є сусід Хмельов.

Чи мав право Горський передавати фортепіано Хмельову? Чи можливо, щоб Хмельов сплачував вартість прокату фортепіано замість Горського і яким чином? За чий рахунок потрібно відремонтувати фортепіано? Чи має право Горський вимагати компенсації збитків від Хмельова?

Завдання №15

Тулін взяв на прокат легковий автомобіль без екіпажу. По дорозі до місця відпочинку на вузькій частині шосе автомобіль під керуванням Туліна зіткнувся із зустрічною автомашиною, внаслідок чого було зім'ято крило і ушкоджено фару. В акті про дорожньо-транспортну подію вказано, що, крім фари і крила, ще пошкоджений двигун.

Тулін не погодився відшкодувати вартість ремонту двигуна, бо пошкодження, вказане в акті, було помічене при передачі автомобіля в прокат, про що усно Тулін заявив працівнику організації прокату і вимагав замінити автомобіль, але змушений був прийняти його, бо не було іншого.

Чи несе наймодавець відповідальність за те майно, яке передав наймачу? Чи обґрунтовані докази Туліна про відшкодування витрат на ремонт?

Завдання №16

Після закінчення вищого навчального закладу подружжя Шульги в липні 2016 року були направлені в Київський ГУНП в Харківській області, де звернулись з проханням про постановку на квартирний облік. В РВ їм відмовили на тій підставі, що РВ не веде квартирної обліку і свого будівництва не здійснює, і порадили звернутись до районної Ради.

Розглянувши заяву, райвиконком у постановці на квартирний облік подружжю відмовив з посиланням на такі підстави: в місті Харкові в приватизованій двокімнатній квартирі житловою площею 38 кв. м. проживають батьки дружини, вона там зареєстрована за місцем проживання і проживає.

Крім того, було вказано, що начебто Харківська міська Рада прийняла рішення, згідно з яким на квартирний облік у місті беруться лише особи, які працюють на підприємствах комунальної власності, а всі інші мають забезпечувати себе житлом на ринкових умовах.

На прийомі у прокурора, куди подружжя Шульги звернулось із скаргою, вони пояснили і надали відповідні докази, що поселитись у квартиру батьків дружини вони не можуть, оскільки батьки, що є єдиними власниками квартири згідно з приватизаційними документами, не дають дозволу на вселення зятя, який проживає і зареєстрований за місцем проживання в гуртожитку інституту. Крім цього, як їм здається, постанова міськради суперечить чинному житловому законодавству України.

Чи є правомірними відмова батьків у поселенні чоловіка доньки в квартиру і відмова райвиконкому в прийнятті на квартирний облік і чи є вихід із становища, що склалось? Яке право на житло мають члени сім'ї власника приватизованого житла згідно з ЦК України? Дайте письмовий висновок.

Завдання №17

Курило була засуджена на два роки позбавлення волі і після оголошення вироку взята під варту. В однокімнатну квартиру, де до того проживала Курило, через місяць за ордером вселилась Жукова, яка потребувала поліпшення житлових умов.

Розглянувши касаційну скаргу на вирок суду, суд вищої інстанції замінив позбавлення волі на виправно-трудові роботи. Курило була звільнена з-під варти. Вона звернулась з позовом про визнання виданого Жуковій ордера недійсним і її виселення.

Яке рішення повинен прийняти суд щодо вказаної цивільної справи? Чи змінилося б рішення, якщо вирок суду щодо кримінальної справи залишився б у силі, а Курило була амністована? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 18

Виконком районної ради пред'явив позов до подружжя Костенків про їх виселення без надання іншого житла. Позивач вказував, що відповідачі заселились в однокімнатну квартиру у 2014 р. для догляду за наймачем Пурич. Вони були зареєстровані за місцем проживання, про що зроблені відмітки в їх паспортах. У січні 2016 р. Пурич померла, але відповідачі квартиру звільнити відмовились.

Подружжя Костенків пред'явили зустрічний позов про визнання за ними права на спірне житло, посиляючись на те, що проживали з Пурич однією сім'єю, вели спільне господарство, здійснювали за нею догляд.

Як повинен вирішити цю справу суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 19

Приватне підприємство «Фрегат» уклало з будівельною фірмою «Стела» договір підряду на ремонтно-будівельні роботи, яким, зокрема, передбачалося відремонтувати приміщення, в якому буде знаходитись офіс замовника. В договорі передбачалася неустойка за прострочення виконання робіт підрядником. Роботи виконувалися з матеріалу підрядника.

У фірмі «Стела» не було спеціалістів-паркетників, тому для облаштування паркету в приміщенні було укладено договір субпідряду з приватним підприємцем Бузикіним. Останній зірвав строк виконання робіт через хворобу. Фірма «Стела» відмовилася сплачувати неустойку на користь ПП «Фрегат» за прострочення виконання робіт, оскільки зрив строків стався не з вини фірми «Стела».

ПП «Фрегат» звернулося з претензією до фірми про розірвання договору підряду та компенсацію збитків, оскільки угода з Бузикіним була укладена підрядником без погодження із замовником.

В якому випадку підрядник може залучати субпідрядника? Хто у вказаних відносинах є генеральним підрядником, а хто - субпідрядником? Розв'яжіть цю ситуацію. Чи є підстави для розірвання договору підряду та стягнення збитків і неустойки?

Завдання № 20

За договором підряду на будівельні роботи з будівництва житлового будинку замовником, громадянином Віславським, та підрядником, ТОВ «Будтех», було підписано твердий кошторис. Робота виконувалася з матеріалу підрядника.

Згодом виявилось, що ціна на будівельні роботи зросла через підвищення вартості матеріалів. Щоб не зірвати строки робіт, підрядник самостійно вніс зміни в кошторис, у результаті чого ціна договору зросла на 15 відсотків.

Замовник зі зміною кошторису не погодився й наполягав на виконанні робіт за попередніми цінами. Підрядник, навпаки, повідомив, що у разі не підписання нового кошторису замовником він звернеться до суду з вимогою про примусове стягнення з останнього різниці у вартості виконаних робіт.

У чому юридична сутність кошторису? В чому різниця між твердим та приблизним кошторисом? Розв'яжіть ситуацію.

Завдання № 21

За договором побутового підряду Грищенко замовив пошиття одягу з власного матеріалу в ательє.

Підрядник видав замовникові корінець документа з назвою «Замовлення на роботи», де вказав строк виконання робіт та ціну - 1150 грн. За несвоєчасне виконання робіт передбачалася неустойка.

Підрядник прострочив виконання робіт на три дні. Неустойку сплачувати відмовився через те, що замовник не прийшов на чергову примірку. Останній не зміг своєчасно прийти на примірку через службове відрядження.

Підрядник при видачі замовлення наполягав, щоб замовник додатково сплатив раніш не обумовлені гроші у розмірі 200 грн, оскільки костюм був запакований та відпрасований.

Чи був належно укладений договір? Розв'яжіть ситуацію згідно з вимогами законодавства.

Завдання №22

До суду звернулась громадянка Петренко, яка пояснила, що 23 липня 2015 року придбала два квитки на поїзд Мелітополь-Харків на себе і свого неповнолітнього онуку. Однак фактично до м. Харків вказаний поїзд прибув 25 липня 2015 року о 10 годині 30 хвилин, тобто із запізненням на 25 годин. Причиною затримки руху поїзда стала надзвичайна ситуація – пожежа та вибухи ракет і боєприпасів на території 275 артилерійської бази Міністерства оборони України поблизу с. Новобогданівки Мелітопольського району Запорізької області. Оскільки під час вимушених зупинок поїзда посадові особи ДП «Придніпровська залізниця» не повідомляли їх як пасажирів про причини затримки руху, не забезпечили водою та продуктами харчування і вони з онуком переживали через невизначеність свого становища, що призвело до нервових розладів, депресивного стану та погіршення самопочуття, позивачі просили стягнути на їхню користь завдану моральну шкоду.

Чи підлягає позов задоволенню, якщо так, то за яких умов? Проаналізуйте ситуацію, що склалася. Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 23

У жовтні 2016 року мати неповнолітньої Костенко звернулась до суду з позовом до ТОВ «Селяночка», в якому просила стягнути на її користь матеріальну шкоду в сумі 5000 грн., заподіяну крадіжкою її майна з ячейки для ручної кладі в приміщенні супермаркету ТОВ «Селяночка» та моральну коду в розмірі 5000 грн., яку обґрунтовує отриманим в результаті крадіжки її

неповнолітньою донькою стресом, необхідністю в святкові дні займатись зміною дверних замків, порушення життєвих планів.

Суд встановив, що неповнолітня Костенко залишила в ячейці для ручної кладі сумку з особистими речами (ключами від квартири, мобільним телефоном, та іншими речами) тому, що в цій сумці знаходились речі, що продаються також в цьому супермаркеті. Рішенням суду першої інстанції позов було задоволено в повному обсязі.

Проаналізуйте правовідносини, що виникли. Підготуйте обґрунтування правової позиції однієї з сторін. Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №24

Мати Коробкова застрахувала життя та здоров'я свого повнолітнього сина Григорія 16 жовтня 2015 р. строком на один рік.

Через три місяці, 16 січня 2016 р., Григорій потрапив у автокатастрофу й пошкодив ноги. Мати повідомила про це страхову компанію через три дні після страхового випадку.

Страхова компанія відмовила у виплаті страхової суми через такі обставини: оформлення страхового випадку було здійснено з порушенням строків, встановлених законом, а саме - 29 січня 2016 р., що сталося через недбалість страхового агента, який за це був звільнений з роботи; водій автомобіля, в якому перебував під час автокатастрофи Григорій, відшкодував останньому шкоду, завдану ушкодженням здоров'я, тому вже немає підстав для сплати страхової суми.

Що таке страхування на користь третьої особи? У чому особливості цього договору? Проаналізуйте ситуацію з точки зору закону й дайте юридичний висновок.

Завдання №24

У грудні 2015 року Сідоров звернувся з позовом до НАСК «Оранта» про стягнення страхової суми в розмірі 125 788 грн. 88 коп.

Зазначав, що з 6 вересня 2014 року до 12 жовтня 2015 року працював на посаді військового прокурора та був звільнений за станом здоров'я. Згідно з висновком МСЕК від 15 вересня 2015 року йому встановлено 25 відсотків втрати професійної працездатності. Відповідач відмовив йому у виплаті страхової суми із застосуванням Порядку та умов державного обов'язкового страхування працівників прокуратури та ч. 4 ст. 50 Закону України «Про прокуратуру», зазначивши, що нарахування страхових платежів повинно здійснюватися йому не як працівнику прокуратури, а відповідно до умов державного обов'язкового особистого страхування військовослужбовців.

Посилаючись на безпідставність такої відмови, позивач просив про задоволення позову.

Дайте оцінку зобов'язанням зі страхування, що виникли. Підготуйте обґрунтовані заперечення позову. Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання №25

Вироком суду Тараненко та Кондратенко були засуджені за крадіжку майна Вірченко. При розгляді кримінальної справи був розглянутий цивільний позов Вірченко.

З засуджених солідарно було стягнуто на користь потерпілої 52 000. грн. Як зазначено в матеріалах справи, у Вірченко 11 січня 2014 р. було вкрадено шубу і запасні деталі до автомобіля, а 3 жовтня 2013 р. вона уклала договір добровільного страхування домашнього майна на суму 37 тис. грн строком на 2 роки. Договір було укладено з оглядом майна страховим агентом та виплатою йому страхового внеску готівкою.

Після винесення вироку Вірченко звернулася до страхової компанії з вимогою про виплату їй страхового відшкодування у зв'язку з настанням страхового випадку, але в цьому їй було відмовлено. Дирекція страхової компанії обґрунтовувала свою позицію тим, що згідно з вироком суду із засуджених стягнуто 52 тис. грн. на користь Вірченко.

Чи відноситься вкрадене майно до об'єктів страхування? Чи настав страховий випадок? Як слід вирішити ситуацію?

Завдання № 26

У жовтні 2016 року до суду звернулась громадянка Журавель, яка зазначала, що 4 грудня 2015 року між нею та ВАТ «Земельний банк» було укладено договір банківського вкладу «Найліпший» та одночасно укладено договір банківського рахунку з його розрахунково-касовим обслуговуванням.

Згідно з умовами договору банківського вкладу «Найліпший» позивачка мала право на поповнення рахунку грошовими внесками та на дострокове отримання суми депозиту з нарахуванням відсотків за весь час зберігання коштів на рахунку.

У період з 4 грудня 2015 року до 2 вересня 2016 року вона внесла на свій рахунок кошти в сумі 390 тис. грн.

Ураховуючи відсотки на внесок, часткове їх отримання та часткове отримання самого внеску, станом на 24 жовтня 2016 року сума коштів на рахунку становила 381 482 грн. 73 коп.

11 жовтня 2016 року вона зверталась до ВАТ «Земельний банк» з письмовими заявами про закриття банківського рахунку та повернення вкладу, однак відповідач відмовив їй у задоволенні заяв.

Вважаючи, що такими діями відповідача порушено її права, просила її позовні вимоги задовольнити та стягнути з відповідача на її користь суму банківського вкладу в розмірі 381 300 грн., пеню в розмірі 0,5% за кожний день прострочення зобов'язання від суми 381 300 грн. за період з 4 жовтня 2016 року

до 26 жовтня 2016 року, 3% річних за користування коштами в сумі 381 300 грн. у розмірі 689 грн. 50 коп., моральну шкоду в сумі 1 700 грн., та судові витрати.

Дайте правовий аналіз правовідносинам, що склалися. Чи підлягають позовні вимоги задоволенню? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 27

У серпні 2016 року Іваненко звернувся до суду з позовом до подружжя Ковбасенко, посилаючись на те, що 10 червня 2015 року позивачі взяли в нього в борг 11 315 доларів США зі строком повернення до 10 вересня 2015 року, про що були складені розписки. У вказаний строк відповідачі частково розрахувались повернувши 2 тис. 500 доларів США.

Відповідачі не повернули йому як решту отриманих 10 червня 2015 року коштів, так і 401 долар США, що були отримані пізніше.

Неодноразово уточнюючи свої вимоги, позивач остаточно просив стягнути солідарно з подружжя Ковбасенко суму основного боргу в розмірі 36 336 грн. 66 коп., інфляційних втрат за період прострочення в розмірі 15 508 грн. 26 коп., 3% річних у розмірі 5 479 грн. 89 коп., суму відсотків у розмірі 16 885 грн. 67 коп. Суд першої інстанції вирішив стягнути з Івана Ковбасенко 1 600 грн. 73 коп., з яких: 1 143 грн. 22 коп. основного боргу, 195 грн. 36 коп. інфляційних втрат, 66 грн. 46 коп. 3% річних, 195 грн. 69 коп. відсотків. Стягнути із Анжели Ковбасенко 5 2 730 грн. 64 коп., з яких: 1 470 грн. основного боргу, 558 грн. 60 коп. інфляційних втрат, 184 грн. 63 коп. 3% річних, 517 грн. 41 коп. відсотків.

Не погоджуючись з рішенням суду першої інстанції подружжя Ковбасенко звернулись до апеляційного зі скаргою.

Складіть проект апеляційної скарги, чи підлягає скарга задоволенню? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 28

Позивач звернувся до суду з позовом, в якому зазначає, що 13 серпня 2016 року між Акціонерним товариством «Сведбанк»(публічне) (офіційна назва до червня 2010 року – Акціонерний комерційний банк «ТАС -Комерцбанк») та ТОВ «Фінансова компанія «Європейська агенція з повернення боргів» було укладено договір факторингу №4, у відповідності до умов якого, банк відступив позивачу право вимоги від відповідача коштів, право на одержання яких належить банку на підставі кредитного договору №0705/0507/50-12308 від 31.05.2010р., а позивач набув право вимоги вказаних грошових коштів від відповідача.

Згідно виписку з додатку до договору факторингу від 13.08.2016р., позивач

набув право грошової вимоги від відповідача в сумі 2873,82 грн., в тому числі: заборгованість по тілу кредиту -1170,06 грн., заборгованість по процентам за користування кредитом -1060,77 грн., пеня за несвоєчасність виконання зобов'язань за договором -642,99 грн. Позивач просить стягнути з відповідача вказану суму заборгованості, а також судовий збір в сумі 214,60 грн.

Як слід вирішити спори? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 29

У ході укладання договору на поставку сировини між шкіряним заводом і підприємством по виготовленню спортінвентаря виникли розбіжності щодо форм і порядку проведення розрахунків. Представник шкірзаводу наполягав на внесенні в договір пункту про те, що розрахунки повинні здійснюватися лише у формі покритих безвідкличних акредитивів. Причому кошти, на думку представника, мають перераховуватися на рахунок постачальника (шкірзаводу) до відправки сировини покупцю. Директор підприємства «Спортінвентар» виступив проти внесення такого пункту, бо вважав, що акредитивна форма розрахунків застосовується тільки як санкція за порушення розрахункової дисципліни і не може застосовуватися до добросовісного покупця. Замість вищевказаної форми безготівкових розрахунків директор запропонував розрахунки із застосуванням розрахункових чеків.

Оцініть докази сторін. Дайте порівняльну характеристику таких форм безготівкових розрахунків, як акредитив і розрахунки із застосуванням розрахункових чеків. Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 30

Приватне підприємство «АЛР» звернулося до банку «Грошовий» з проханням відкрити в ньому розрахунковий рахунок. Банк запропонував ПП «АЛР» надати для відкриття рахунку такі документи:

- а) копії установчих документів та свідоцтва про державну реєстрацію;
- б) картку із зразками підписів директора та головного бухгалтера, що завірена нотаріально;
- в) ксерокопії паспортів директора й головного бухгалтера;
- г) довідки про взяття на облік в Пенсійному фонді, Фонді зайнятості;
- д) нотаріально завірені копії свідоцтв про народження дітей директора та головного бухгалтера;
- е) документи про право на приміщення, в якому знаходиться виконавчий орган ПП «АЛР».

Директор ПП «АЛР» вважав, що вимоги банку щодо подачі деяких документів незаконні.

Визначіть цивільно-правову сутність та вид договору, що мали укласти сторони при відкритті розрахункового рахунку. Яким нормативним актом регламентується перелік документів, необхідних для відкриття розрахункового рахунку юридичної особи? Які документи слід подавати при відкритті розрахункового рахунку юридичної особи?

Завдання № 31

Іванов, що є автором книги «Архітектура XX сторіччя», уклав ліцензійний договір з видавничою фірмою «Будкнига» (м. Харків). За договором ліцензіат мав використовувати об'єкт права інтелектуальної власності шляхом видання 2 тис. примірників книги та їх розповсюдження строком один рік. Умова про територію, на яку поширюються надані права, у договорі була відсутня. Винагорода, що мала сплачуватись Іванову, у договорі була вказана фіксованою сумою у дві тисячі гривень.

Через шість місяців після укладення цього договору Іванов уклав ще один аналогічний договір із фірмою «Москнига» (Росія), за яким книга перекладачами фірми перекладалася російською мовою і мала розповсюджуватись у Росії.

Фірма «Будкнига» відмовила Іванову у сплаті винагороди за договором, оскільки, за словами її генерального директора, ліцензіар повів себе нечесно, уклавши ще один договір на ту ж книгу з іншою фірмою. Тому кошти на винагороду авторові «Будкнига» спрямує на покриття своїх збитків, що виникли в неї через появу на ринку зайвого тиражу книги.

Іванов подав позов до суду щодо виплати авторської винагороди.

Дайте аналіз ситуації з посиланням на норми закону. Яке рішення має прийняти суд? На яку територію розповсюджується договір між Івановим та фірмою «Будкнига»? Чи можна укладати два договори на видання однієї і тієї ж книги з різними видавцями? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 32

Харківський механічний завод за договором передав товариству «Перспектива» комплект розробленої його спеціалістами конструкторської документації на виготовлення приладу для визначення вмісту нітратів в овочах та фруктах.

Згідно з умовами договору завод, крім документації, також зобов'язався

передати досвід по налагодженню технологічного процесу.

Яким договором мають бути врегульовані відносини сторін? Які умови мають бути визначені в цьому договорі?

Завдання № 33

За договором між ВАТ «Вовчанські ковбаси» та приватним торговельним підприємством «До Вашого столу» (далі - ПТП) останньому надавалось право торгувати продукцією під торговельною маркою ВАТ «Вовчанські ковбаси».

При перевірці виявилось, що в магазині ПТП у продажу є м'ясні вироби інших товаровиробників, зокрема ХМК та «Черкаська шиночка».

ВАТ «Вовчанські ковбаси» подало позовну заяву до господарського суду з вимогою до ПТП про припинення договору та стягнення з нього незаконно отриманого прибутку. Одночасно були пред'явлені позови до названих товаровиробників про незаконне користування торговою маркою і виплату компенсації.

У відзиві на позов ХМК вказав, що у договірних зв'язках з ПТП не перебуває і продукцію йому для реалізації не поставляє, а наявні на момент перевірки м'ясні вироби його виробництва були придбані ПТП під час передсвяткового пільгового оптового розпродажу.

ВАТ «Черкаська шиночка» також заперечувало будь-які договірні зв'язки з ПТП. Звідки в нього з'явилися вироби «Черкаська шиночка» невідомо.

Як слід вирішити спори? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 34

Фермери Ющенко, Рябий та Осока уклали між собою договір простого товариства, за яким у сільгосппідприємства «Нива» взяли на відгодовування 200 телят з умовою забезпечити їх загальну вагу до 1 жовтня поточного року не менше 500 центнерів, а СП «Нива» зобов'язалось надавати фермерам необхідні корми, а для випасу – пасовище з багаторічними травами. Отриманий прибуток планувалось розподілити так: 50 відсотків СП, а інше – фермерам.

В результаті посушливого літа трава вигоріла і запланованої ваги телят не вдалося досягти. За рішенням фермерів вони придбали висівки та додавали в корм телятам.

У період виконання договору Осока поламав ногу і протягом двох місяців не брав участі у спільних справах фермерів. Замість нього телят випасав його малолітній син. Прибуток від продажу вирощеної великої рогатої худоби склав 380 тис. грн. З них СП «Нива» передало 100 тис. грн фермерам, інші залишило у себе з причини, що домовлена вага не була досягнута. Фермери заявили

вимогу про рівний поділ виторгу. На обґрунтування свого позову вони посилались на те, що надане пасовище не відповідало встановленим вимогам (трава вигоріла) через спекотне літо і телята просто не могли набрати потрібної ваги. Крім того, вони додатково витратились на придбання висівок та меляси. На їх думку, прибуток повинен ділитися відповідно до умов договору.

Крім того, СП «Нива» реалізувало не всіх телят, а частину з них залишило для забезпечення відтворення та збільшення свого продуктивного стада.

Одночасно спір виник між товаришами. Ющенко, який організовував всю справу, взяв собі 160 тис. грн., Рябому віддав 75 тис. грн., а Осоці – інші 45 тис. грн. Останній вважав такий поділ несправедливим, оскільки він зламав ногу під час випасу телят (виробнича травма), і до того ж, його заміняв син та інші члени сім'ї.

Як необхідно вирішити спір? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 35

У 2011 р. Семенець отримала в садовому товаристві «Хуторок» земельну ділянку площею 0,12 га і звернулася до свого брата з проханням про допомогу в освоєнні цієї ділянки. Вони уклали між собою договір про спільну діяльність з експлуатації ділянки та будівництва садового будинку, за яким усі витрати на будівництво, рекультивацію землі, придбання посадкового матеріалу, сплату членських та цільових внесків ділили порівну.

Протягом кількох років домовленість виконувалась, і між братом та сестрою не виникало спорів. Проте в 2020 р. вони посварились, і брат заборонив сестрі користуватися ділянкою. Брат на обґрунтування своєї правоти доводив, що після того, як сестра отримала ділянку, вона її передала брату, і той сам як інвалід-пенсіонер у весняно-літній сезон постійно проживав там, освоював земельну ділянку: висадив сад, збудував садовий будинок, на земельній ділянці та освоєних ним прилеглих безгосподарних ділянках вирощував овочі, якими забезпечував і свої потреби, і потреби сім'ї сестри.

Семенець подала позовну заяву до суду з вимогою про заборону братові користуватися земельною ділянкою, а брат – пред'явив зустрічний позов про стягнення з неї 90 відсотків вартості будинку й насаджень, оскільки він сам здебільшого фінансував будівництво, звів будинок своєю власною працею та самостійно вирощував врожай.

Вирішіть ситуацію, що виникла. Яке рішення повинен винести суд? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

Завдання № 36

Виробничий кооператив та ВАТ уклали між собою договір простого товариства про будівництво готельно-розважального комплексу, відповідно до якого кооператив повинен був збудувати його «під ключ», а ВАТ надати для забудови земельну ділянку, проектно-кошторисну документацію і повністю фінансувати будівництво.

Проектно-кошторисна вартість будівництва склала 12 млн грн, з яких 5

млн грн ВАТ перерахувало кооперативу через 10 днів після підписання договору. Оскільки в договорі було передбачено, що розпорядником коштів на будівництво є кооператив, то до початку будівництва та узгодження всіх пов'язаних з цим питань, він дозволив банку надати їх у тимчасовий кредит.

Через два місяці ВАТ звернулось до кооперативу з вимогою про надання звіту про хід будівництва та витрачання коштів. Кооператив заявив, що надана ділянка непридатна для будівництва комплексу (досить близько пливуні та поверхневі води, є ознаки зсуву ґрунту), тому до отримання додаткових висновків він до будівництва комплексу не приступав. Через місяць кооператив взагалі повернув отримані гроші ВАТ та запропонував розірвати договір.

Прибутки від експлуатації комплексу за договором повинні були ділитися порівну.

ВАТ не заперечувало проти розірвання договору, але вимагало винагороди за користування його коштами.

Як слід вирішити спір? Знайдіть подібні судові рішення в ЄДРСР з наведеної ситуації та проаналізуйте їх.

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

Тема № 16 «Недобовірні зобов'язання»

Практичне заняття за темою: Недобовірні зобов'язання.

Навчальна мета заняття є: визначитися поняттями публічна обіцянка винагороди, публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу, публічна обіцянка винагороди, публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу, відшкодування шкоди, завданої внаслідок не усунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. Вміти надати юридичну характеристику зазначених зобов'язань. Крім цього визначитися з поняттям відшкодування шкоди, відповідальність за шкоду, заподіяну працівником, джерелом підвищеної небезпеки; особливу увагу звернути на відповідальність за шкоду, заподіяну малолітніми, неповнолітніми, недієздатними та обмежено дієздатними особами.

Кількість годин: 4 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика недобовірних зобов'язань.
2. Зобов'язання, що виникає з публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу.
3. Зобов'язання, що виникає з публічної обіцянки винагороди за результатами конкурсу.
4. Зобов'язання, що виникає з факту вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.
5. Зобов'язання, що виникає внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи.
6. Зобов'язання, що виникає у зв'язку з рятуванням майна іншої особи.
7. Зобов'язання, що виникає внаслідок створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.
8. Зобов'язання, що виникає у разі неусунення загрози.
9. Поняття та система деліктних зобов'язань.
10. Суб'єкти та зміст деліктних зобов'язань.
11. Підстави виникнення деліктних зобов'язань.
12. Відшкодування моральної шкоди.
13. Відшкодування шкоди, завданої працівником юридичної або фізичної особи під час виконання ним своїх трудових обов'язків.
14. Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування, або їхніми посадовими особами.
15. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду.
16. Відшкодування шкоди, завданої злочинцем.
17. Відшкодування шкоди, завданої особами, що не досягли повноліття.

18. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.
19. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.
20. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).
21. Зобов'язання, що виникають у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави (кондикційні зобов'язання).

Література:

Основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80>
3. Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні: Закон України від 17.04.1991 р. № 962-XII // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/962-12>
4. Про відшкодування шкоди: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 27.03.1992 р. № 6 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>
5. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 31.03.1995 р. № 4 // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>
6. Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 29.12.1992 р. № 14 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-92>
7. Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 12.04.1996 р. № 5 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-96>
8. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 27.02.2009 р. № 1 // URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09
9. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 24.10.2008 р. № 13 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08>
10. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 2 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків : Право, 2018. - 222 с.
11. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.
12. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 2 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. - Вид. 5-те, перероб. - Харків :

Право, 2018. - 222 с.

13. Цивільне право України. Особлива частина : підручник. Київ : Ліра-К, 2016. 1022 с.

14. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. - Львів: «Новий Світ-2000», 2014. - 428 с

15. Цивільне право Частина 2: підручник За ред. Є.О.Мічуріна та В.А.Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 814с.

Допоміжна:

1. Подвірна О. Проблемні питання визначення поняття та класифікації недоговірних зобов'язань у цивільному праві. ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК, 2020. № 3 URL: http://www.yurvisnyk.in.ua/v3_2020/29.pdf

2. Цивільне право. Конспект лекцій для студентів спеціальності 081 - «Право» денної та заочної форм навчання, Терещук Галина Андріївна. - Луцьк: ЛНТУ, 2017. 267 с. URL: https://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/civilne_pravo_lekciyi.pdf

3. Цивільне право України (у запитаннях та відповідях) : Навчальний посібник : Практикум / За ред. В. К. Матвійчука, І. С. Тімуша. - К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2013. - 348 с. URL: <https://www.nam.kiev.ua/files/publications/978-966-8406-62-1-pos.pdf>

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. - Львів: «Новий Світ-2000», 2014. - 428 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/2/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%20%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%202.%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%83%202%20%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%85.%20%D0%92%D0%B8.pdf>

5. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова - 2-ге вид. доповн. і переробл. - Т. 2. - К.: Алерта, 2019. 346 с. URL: <https://jurkniga.ua/wa-data/public/shop/products/91/20/12091/attachments/%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.%20%D0%A2%D0%BE%D0%BC%202.%20%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%83%202%20%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%85.%20%D0%92%D0%B8.pdf>

6. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. - Ч. 1. - 295 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%20%D>

0%BF%D1 %80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1 %81.%20%D0%BF%D1 %96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%96%D 1 %81 %D0%BF%D0%B8%D1 %82%D1 %83__%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf

План проведення заняття:

I. У вступній частині заняття здійснюється повідомлення теми, мети заняття та навчальних питань; мотивація навчальної діяльності; огляд та активізація раніше вивченого матеріалу.

II. Під час основної частини заняття здійснюється встановлення зв'язку між темами та розділами раніше вивченого матеріалу; систематизація вивчених знань та розв'язання відповідно сформульованих ситуаційних завдань

1. Загальна характеристика недоговірних зобов'язань.

При розкритті навчального питання необхідно мати на увазі, що недоговірні зобов'язання — це зобов'язання, які виникають за відсутності укладеного між сторонами договору, в силу певних юридичних фактів. Ці зобов'язання можуть виникати як із неправомірних дій (заподіяння шкоди), так і з правомірних (публічна обіцянка винагороди тощо). Зобов'язання із односторонніх дій. Деліктні зобов'язання.

2. Зобов'язання, що виникає з публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу.

При розкритті даного питання слід звернути увагу на поняття публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу, сторони, підстави виникнення, предмет, строк (термін виконання завдання), права та обов'язки сторін та види.

3. Зобов'язання, що виникає з публічної обіцянки винагороди за результатами конкурсу.

При розкритті даного питання слід звернути увагу на поняття публічної обіцянки винагороди за результатами конкурсу, види, ознаки, умови конкурсу, зміна умов конкурсу, сторони, права та обов'язки сторін. Переможець конкурсу, оцінка конкурсною комісією результатів інтелектуальної, творчої діяльності, які подані на конкурс.

4. Зобов'язання, що виникає з факту вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: поняття, сторони, підстави виникнення, предмет, права та обов'язки сторін. Важливо розуміти те, що при здійсненні дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення вигода від таких дій повинна бути очевидною, тобто ясною для будь-якого розумного учасника цивільного обороту.

5. Зобов'язання, що виникає внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: поняття, сторони, підстави виникнення, предмет, права та обов'язки сторін. Правила відшкодування шкоди. Важливо: шкода, завдана особі, яка без відповідних повноважень рятувала здоров'я та життя фізичної особи від реальної загрози, відшкодовується державою у повному обсязі.

6. Зобов'язання, що виникає у зв'язку з рятуванням майна іншої особи.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: поняття, сторони, підстави виникнення, предмет, права та обов'язки сторін. Правила відшкодування шкоди. Важливо: об'єкт рятування впливає на визначення особи, яка буде відшкодовувати отриману рятівником шкоду. Якщо об'єктом рятування є майно, то визначення відшкодування зобов'язаної особи залежить від характеру шкоди, якої зазнав рятівник. Якщо рятівнику було завдано каліцтво, інше ушкодження здоров'я або смерть, спричинені рятуванням майна, що має істотну цінність, то така шкода відшкодовується в повному обсязі державою. Якщо рятівнику завдана майнова шкода під час рятування від загрози знищення майна іншої особи, яке має істотну цінність, то така шкода відшкодовується власником (володільцем) цього майна з урахуванням його матеріального становища. Розмір відшкодування шкоди не може перевищувати вартості майна, яке рятувалося.

7. Зобов'язання, що виникає внаслідок створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на поняття, сторони, підстави виникнення, предмет, права та обов'язки сторін.

8. Зобов'язання, що виникає у разі неусунення загрози.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на порядок усунення загрози та наслідки неусунення. Шкода, завдана внаслідок не усунення небезпеки (загрози) життю і здоров'ю фізичних осіб, їхньому майну та майну юридичних осіб, підлягає відшкодуванню за правилами, які регулюють зобов'язання із заподіяння шкоди (ст. ст. 1166 - 1208 ЦК).

9. Поняття та система деліктних зобов'язань.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: поняття деліктного зобов'язання, його предмет. Сторони кредитного зобов'язання: поняття кредитор та боржник. Умови, за яких особа може бути боржником. Види деліктних зобов'язань.

10. Суб'єкти та зміст деліктних зобов'язань.

При розгляді даного питання слід розкрити поняття суб'єктів деліктних зобов'язань: кредитор та боржник. Звернути увагу на зміст деліктних зобов'язань: права кредитора вимагати відшкодування завданих збитків у повному обсязі, та обов'язок боржника відшкодувати шкоду в повному обсязі в натурі або шляхом компенсації завданих збитків.

11. Підстави виникнення деліктних зобов'язань.

При визначенні підстав виникнення недоговірної зобов'язання з відшкодування шкоди слід виходити з такого, відповідно до загальної норми ч. 2 ст. 509 ЦК зобов'язання, у тому числі й недоговірні з відшкодування завданої шкоди, виникають з підстав, встановлених ст. 11 ЦК, із змісту якої випливає, що кожна із передбачених нею підстав має назву юридичного факту. Виникнення зобов'язання з відшкодування шкоди ґрунтується, зрозуміло, на фактах завдання цієї шкоди.

12. Відшкодування моральної шкоди.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: поняття, порядок та обсяг відшкодування моральної шкоди. Встановити в чому полягає моральна шкода відповідно до ст. 23 ЦК. Моральна шкода, завдана смертю фізичної особи, відшкодовується її чоловікові (дружині), батькам (усиновлювачам), дітям (усиновленим), а також особам, які проживали з нею однією сім'єю. Моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, коли законом передбачено відшкодування такої шкоди незалежно від вини. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості.

13. Відшкодування шкоди, завданої працівником юридичної або фізичної особи під час виконання ним своїх трудових обов'язків.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на ст. 1172 ЦК, юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків. Необхідно звернути увагу на поняття: трудові обов'язки, протиправна діяльність, бездіяльність. Важливо: особа, яка відшкодувала шкоду потерпілому, може звернутися з регресною вимогою до працівника, з вини якого заподіяно шкоду.

14. Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування, або їхніми посадовими особами.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на те що, згідно зі ст. 56 Конституції України кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень. Ця норма Конституції України була конкретизована у ст. ст. 1174-1174 ЦК. Визначити в цій категорії справ відповідача. Важливо: Незаконними будуть рішення зазначених органів та їх посадових і службових осіб, які прямо заборонені в законі, а також ті, що вчинені без відповідних повноважень.

15. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на підстави відшкодування такої шкоди. Встановити момент виникнення права на відшкодування шкоди. Важливо: згідно з ч. 7 ст. 1176 ЦК України порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, встановлюється законом. Це є Закони України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» і «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-19991 років». Зазначити види

відшкодування такої шкоди та підстави відшкодування шкоди жертвам політичних репресій.

16. Відшкодування шкоди, завданої злочином.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: підстави для відшкодування шкоди, завданої злочином, процесуальний порядок та основні положення відшкодування шкоди. Важливо: шкода, завдана внаслідок злочину, відшкодовується винною особою у повному обсязі. Відповідно до ч. 4 ст.1193 ЦК суд не може зменшити розмір відшкодування шкоди з огляду на матеріальне становище порушника, коли шкоду завдано злочином. Вимога щодо відшкодування шкоди, завданої злочином, може заявлятися як у межах цивільного судочинства, так і у межах розгляду кримінальної справи.

17. Відшкодування шкоди, завданої особами, що не досягли повноліття.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на суб'єкта відповідальності за загальним правилом, та суб'єкта відповідальності в окремих випадках. Зазначити особливості відшкодування шкоди, завданої малолітньою особою. Важливо: шкода, завдана малолітньою особою, відшкодовується її батьками (усиновлювачами) або опікуном чи іншою фізичною особою, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи, якщо вони не доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою. Батьки зобов'язані відшкодувати шкоду, завдану дитиною, щодо якої вони були позбавлені батьківських прав, протягом трьох років після позбавлення їх батьківських прав, якщо вони не доведуть, що ця шкода не є наслідком невиконання ними своїх батьківських обов'язків.

18. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на поняття джерела підвищеної небезпеки, визначитись з порядком відшкодування шкоди та суб'єктним складом. Важливо: умовами відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, є протиправна поведінка особи, що завдала шкоди; наявність шкоди; причинний зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою. Відповідальність настає незалежно від вини особи, що завдала такої шкоди.

19. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на порядок відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, суб'єктний склад. Важливо: особа, яка завдала шкоди смертю потерпілого, зобов'язана відшкодувати особі, яка зробила необхідні витрати на поховання та на спорудження надгробного пам'ятника. Допомога на поховання, одержана фізичною особою, яка зробила ці витрати, до суми відшкодування шкоди не нараховується.

20. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на порядок

відшкодування шкоди завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг), суб'єктний склад та строки відшкодування. Встановити особливості відшкодування шкоди завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг) та зобов'язаних осіб.

21. Зобов'язання, що виникають у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави (кондикційні зобов'язання).

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на загальні положення для набуття майна, повернення майна, відшкодування витрат на його утримання, а також на безпідставно набуте майно, що не підлягає поверненню. Важливо: якщо майно опинилося в особи на інших підставах, крім тих, що передбачені законом або договором, то ці правовідносини регулюються за правилами про набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. Це зобов'язання полягає у тому, що особа, в якій знаходиться безпідставно набуте майно, зобов'язана повернути його потерпілому (а у разі неможливості - сплатити його вартість) і відшкодувати всі доходи, які вона одержала або могла одержати від цього майна.

16. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

до теми № 16 «Недоговірні зобов'язання».

Теми рефератів:

1. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу.
2. Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу.
3. Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.
4. Рятуння здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.
5. Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.
6. Деліктні зобов'язання.
7. Правові умови виникнення деліктних зобов'язань.
8. Загальні положення про порядок та обсяг відшкодування заподіяної шкоди.
9. Відшкодування шкоди, завданої особою у разі здійснення нею права на самозахист. Відшкодування шкоди, завданої у стані крайньої необхідності.
10. Відшкодування моральної шкоди.
11. Відшкодування шкоди, заподіяної найманим працівником установи, підприємства, організації під час виконання ним своїх трудових обов'язків.

12. Відшкодування шкоди, заподіяної незаконними діями органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, або органами місцевого самоврядування або їхніми посадовими особами.

13. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду.

14. Відшкодування шкоди, завданої злочином.

15. Відшкодування шкоди, завданої особами, що не досягли повноліття та недієздатними особами.

16. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відшкодування ядерної небезпеки.

17. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

18. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

19. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави (кондикційні зобов'язання).

Ситуаційні завдання.

Завдання №1

Води під час весняної повені все більше підмивали беріг річки, і це загрожувало будівлям і земельним ділянкам. Громадянин Звягінцев вжив заходів для укріплення берегу, до якого прилягала його ділянка, відходами залізобетонного виробництва і будівельними відходами, які купив у будівельного об'єднання. Одночасно він укріпив і беріг, до якого прилягала земельна ділянка і будинок громадянина Карпова, який постійно проживав у місті, а будинок використовував для відпочинку. На вимогу Звягінцева пропорційно розділити між ними понесені витрати по укріпленню берега Карпов відповів, що на такі витрати він не уповноважував Звягінцева і не укладав з ним правочину. Більше того, якщо будинок був би знесений повинню, то він, як зареєстрований у ньому, мав би право на одержання житла.

Які особливості зобов'язань, що виникають у наведеній ситуації? Як необхідно вирішити справу по суті?

Завдання №2

Під час будівництва автомобільної магістралі проводилися підривні роботи. Внаслідок впливу вибухової хвилі був пошкоджений житловий будинок громадянина Криленка. Будинок знаходився в аварійному стані і підлягав капітальному ремонту, вартість якого становила 250 000 грн. Спеціалізоване управління, яке здійснювало підривні роботи субпідрядника, відмовилось від відшкодування шкоди, стверджуючи, що ним були вжиті усі заходи по забезпеченню безпеки підривних робіт: вони проводилися на підставі розрахунків (безпечна відстань, потужність вибухової хвилі, конструктивні властивості будівлі в небезпечній зоні та ін.), зроблених підрядною

будівельною організацією. Помилки в цих розрахунках і були причиною заподіяння шкоди.

Чи вправі Криленко вимагати відшкодування заподіяної шкоди? Хто є належним відповідачем по цій справі?

Завдання №3

У грудні 2016 року громадянка Савенко звернулась до суду з позовом до виробничого об'єднання «Електроприлад» і громадянина Костенка про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом. Позивачка зазначала, що вона працювала комірником, а потім кухарем дитсадка ВО «Електроприлад». 11 березня 2014 р. по дорозі з роботи додому вона була травмована автомобілем, керованим Костенком, який за цей злочин був засуджений. У зв'язку з травмою Савенко була встановлена інвалідність III групи, а з 2015 року - II групи. Згідно з висновком ЛТЕК від 18 липня 2015 р., вона втратила 70 % професійної працездатності.

Оскільки нещасний випадок стався з нею по дорозі з роботи додому, позивачка вважала, що відповідальність за шкоду слід покласти на ВО «Електроприлад» та Костенко, і просила стягнути з відповідачів одноразово 90 723 грн. та 2000 грн. щомісяця.

Яке рішення має винести суд?

Завдання №4

Головний інженер заводу громадянин Фоменко і завідуючий гаражем громадянин Конюшко були направлені у відрядження в інше місто. Вони виїхали разом на автомобілі, який належав на праві приватної власності інженеру Фоменко. За кермом автомобіля знаходився завідуючий гаражем Конюшко, який мав посвідчення водія. В дорозі виникла дорожньо-транспортна пригода, внаслідок якої Фоменко загинув. Аварія виникла з вини водія. Вдова загиблого звернулась до суду з позовом до заводу про відшкодування шкоди. У суді вона посилалася на те, що нещасний випадок стався з вини водія, працівника заводу, і при виконанні ним службових обов'язків.

Як необхідно вирішити справу?

Завдання №5

Душевнохворий громадянин Юрченко, проникнувши до квартири громадянки Савченко, пошкодив її майно на суму 14500 грн. Савченко звернулась з позовом про стягнення цієї суми з матері душевнохворого. У суді було встановлено: по-перше, що Юрченко не визнаний недієздатним у встановленому законом порядку; по-друге, що його мати під час заподіяння сином шкоди була тяжко хвора і знаходилась на стаціонарному лікуванні в лікарні.

Хто є належним відповідачем за позовом Савченко?

Завдання №6

З необережності 13-річного Ігоря виникла пожежа, внаслідок якої згоріли чотири приватні гаражі, у тому числі, гараж, автомашина та інше майно подружжя Велихів. При з'ясуванні обставин справи було встановлено, що власниця одного із згорілих гаражів Коріна, від'їжджаючи у відпустку, довірила свій гараж, в якому знаходилися кролі, а також зберігався мопед та пальне до нього, Ігореві, щоб він під час її відпустки годував кролів. Коли Ігор намагався завести мопед, який належав Кориній, від іскри зайнявся бензин, яким були облиті підлога та двері гаража, що і було причиною пожежі. Подружжя Велихів звернулося до суду з позовом до батьків Ігоря про відшкодування заподіяної шкоди. Суд цей позов задовольнив у повному обсязі.

Чи правильно вирішена справа?

Завдання №7

Товариство «Побутсервіс» за договором підряду з Мазуром виконало в його будинку капітальний ремонт системи опалення та водопроводу. Через декілька днів після закінчення ремонту Мазур виїхав у відрядження. В той час, коли Мазур був у відрядженні, внаслідок розриву радіатора опалення гаряча вода заливала декілька днів кімнати та майно. Були повністю зіпсовані меблі та інше майно, а також 2 шуби, які Мазур узяв на зберігання у сусіда.

При огляді радіатора було встановлено, що розрив виник внаслідок браку литва, який допущений заводом-виробником. Радіатори були закуплені в магазині «Будматеріали». Брак, допущений заводом, не міг бути виявлений при огляді під час купівлі та встановлення радіатора.

Хто і в якому порядку повинен відшкодувати шкоду, завдану Мазуру?

Завдання №8

Громадянин Марков, працівник відділу постачання комбінату, у службових справах прямував у транспортний цех, але був збитий маневровим тепловозом, який належав комбінату. Внаслідок цього він зазнав каліцтва і був визнаний інвалідом II групи. Рішенням суду з комбінату на користь Маркова була стягнута сума втраченого ним заробітку (з урахуванням призначеної пенсії), з посиланням на те, що шкода заподіяна джерелом підвищеної небезпеки. Комбінат оскаржив рішення суду, вважаючи, що треба врахувати допущену самим потерпілим необережність.

Вирішіть спір.

Завдання №9

Працівник поліції громадянин Дьомін під час виконання службових обов'язків незаконно затримав громадянина Левченка, при цьому заподіяв йому тілесні ушкодження. Левченко звернувся до суду з позовом до поліції з вимогою відшкодувати заподіяну матеріальну та моральну шкоду. Суд у позові до поліції відмовив, притягнувши як відповідача Дьоміна, та зобов'язав його відшкодувати заподіяну шкоду.

Чи правильне рішення суду? Як потрібно вирішити справу?

Завдання №10

Неповнолітні Сашко, 13 років, та Павло, 15 років, запалили багаття біля скирти соломи, внаслідок чого виникла пожежа і скирта повністю згоріла. Власник скирти звернувся до суду з позовом до батьків дітей. Районний суд урахував майновий стан відповідачів і задовольнив позов частково, стягнувши з них 26 тис. грн. солідарно.

Чи правильно вирішена справа? Які особливості відповідальності за шкоду, завдану неповнолітніми та малолітніми?

Завдання №11

Вироком суду за скоєння крадіжки були засуджені неповнолітні Щукін – 17 років, Малахов – 16 років, Федоров – 15 років і Титов – 14 років. Розглянувши позов про відшкодування шкоди, завданої злочином, суд стягнув з батьків 58 тис. грн солідарно. У зв'язку з цим мати Щукіна оскаржила рішення суду, посилаючись на те, що вона непрацездатна і в неї немає коштів на відшкодування шкоди. Мачуха Титова вважала, що на неї незаконно накладена відповідальність, оскільки вона не є матір'ю засудженого, батька в нього немає, а опіка над ним не встановлена.

Чи правильно вирішена судом справа?

Завдання №12

Під час зіткнення автомобілів «Москвич» та «BMW» водій останнього з місця пригоди зник. Двом пасажиром автомобіля «Москвич» були завдані тілесні ушкодження різної тяжкості. Пошкодження автомобіля «Москвич» оцінені в 2000 грн. Водій «Москвича» громадянин Жуков відшкодував завдану внаслідок ДТП шкоду пасажиру Кащенко у розмірі 54200 грн та полагав свій автомобіль.

За фактом скоєння ДТП міським управлінням внутрішніх справ м. Харкова була порушена кримінальна справа. Органами внутрішніх справ водій «BMW» знайдений не був, а пасажир автомобіля «Москвич» Гаркавий пред'явив цивільний позов у кримінальній справі до Жукова про відшкодування завданої внаслідок ДТП шкоди. Жуков проти позову заперечував, пояснивши, що він розглядається у кримінальній справі як свідок.

Розкрийте зміст поняття «джерело підвищеної небезпеки». Який порядок відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки? Хто та в якому порядку має відшкодувати шкоду Гаркавому та Кащенко?

Завдання №13

Громадянин Ковальов на своєму автомобілі пересувався однією з вулиць Одеси, коли побачив, що перед ним частина дороги провалилась вниз. Щоб не потрапити в провалля, Ковальов різко повернув кермом вправо і вдарив автомобіль, що належав прокуратурі Одеської області, а той, у свою чергу, пошкодив автомобіль громадянина Перова.

В результаті низки аварій та провалля по магістральній вулиці на день було припинено рух. Завдана пошкодженням автомобілів матеріальна шкода: Ковальову – 34560 грн, прокуратурі – 27000 грн, Перову – 18200 грн. При

оформленні протоколу по факту ДТП виявилось, що Перов був у стані легкого сп'яніння, у зв'язку з чим у нього було вилучене посвідчення водія і за матеріалами справи зроблений висновок, що він не зміг правильно оцінити обстановку і уникнути маневруванням зіткнення автомобілів. Крім того, в автомобільну пробку потрапив автомобіль-морозильник, що перевозив морозиво. Внаслідок неможливості зберегти температурний режим було зіпсовано товару на 99000 грн.

Проаналізуйте ситуацію і виявіть, які склалися правовідносини. Яким чином, ким і кому буде компенсована матеріальна шкода?

Завдання №14

На зовнішній стороні балкона квартири громадянина Зленка були прикріплені лотки із землею, в яких вирощувались квіти. У вітряний день один із лотків зірвався і впав на кузов легкового автомобіля, який знаходився під балконом і належав громадянину Кутовому. В результаті події, за висновками товарознавчої експертизи, було завдано збитку на 42000 грн. Кутовий запропонував Зленку добровільно його відшкодувати. Однак той відмовився, посилаючись на те, що його вини у цьому нема, і якби не шквальний вітер, то лоток не зірвало б з його кріплення. Крім того, він посилався на те, що належний Кутовому автомобіль був припаркований з порушенням встановлених правил: не на проїжджій частині дороги, а безпосередньо під балконом більше того – на клумбі, яку Зленко підтримував у належному стані скопував землю, насаджував квіти, полов, поливав.

Які правовідносини виникли в даній ситуації? Які факти мають важливе значення для кваліфікації правовідносин? Визначіть, кому з означених осіб і ким буде компенсовано матеріальну шкоду.

Завдання №15

При виконанні службових обов'язків - рятуванні життя дитини, що опинилася у воді на колишньому кар'єрі, поліцейський Ляшенко отримав травму. Внаслідок отриманої травми працівник поліції був визнаний інвалідом і йому була призначена пенсія з інвалідності. У зв'язку з інвалідністю він був звільнений з ОВС як такий, що не придатний для подальшого проходження служби. У встановленому порядку йому була призначена, але не виплачена матеріальна компенсація різниці між отриманим на момент звільнення грошовим утриманням та призначеною пенсією. Вважаючи це недостатнім, Ляшенко подав позов до суду про відшкодування УВС завданого збитку у вигляді втраченого ним грошового утримання. Крім того, він вимагав також компенсації моральної шкоди внаслідок вимушеного звільнення та безробіття.

Які правовідносини виникли в даному випадку і якими нормами права вони регулюються? Чи є підстави для задоволення вимог Ляшенка?

Завдання №16

16-річний Ігнатов разом з однолітками у дворі свого будинку грав у футбол. Від його сильного удару м'яч пройшов імпровізовані ворота, потрапив у відкрите вікно громадянки Шаповалової, і розбив кришталеву вазу вартістю 5700 грн, що стояла на підвіконні. Шаповалова вимагала від Ігнатова

відшкодування завданого збитку. Ігнатов пояснив, що у вікно влучив ненавмисне, а грошей у нього, як у школяра, взагалі нема. Крім того, на воротах стояв воротар, який і повинен був впіймати м'яч.

Визначіть сторони в зобов'язанні. Проаналізуйте ситуацію та підготуйте обґрунтовану відповідь.

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

Тема № 17 «Загальні положення про спадкування»

Практичне заняття за темою: Загальні положення про спадкування.

Навчальна *мета* заняття є: визначитися з поняттям спадкування та його видами, спадкуванням за заповітом, а також спадкуванням за законом; необхідно детально розібратися з чергами при спадкуванні за законом, а також спадкуванням за правом представлення.

Кількість годин: 4 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття спадкування, підстави спадкування. Відкриття спадщини, місце і час відкриття спадщини.
2. Спадкова маса.
3. Суб'єкти спадкових правовідносин.
4. Об'єкти спадкового правонаступництва.
5. Спадкування за заповітом.
6. Посвідчення заповіту.
7. Зміст заповіту.
8. Види заповідальних розпоряджень.
9. Право на обов'язкову частку у спадщині.
10. Спадкування за законом.
11. Право на прийняття спадщини.
12. Дії, які свідчать про прийняття спадщини.
13. Виконання заповіту.
14. Оформлення права на спадщину.
15. Спадковий договір.

Література:

Основна:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>
3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV в ред. Закону України від 11.02.2010 р. №1878-VI // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>
4. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>
5. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні

подружжя: рішення Науково-експертної ради з питань нотаріату при М-ві юстиції України від 29.09.2009 р. // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09>

6. Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування: наказ М-ва юстиції України від 11.11.2011 р. № 3306/5 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11>

7. Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених: постанова Каб. Міністрів України від 15.06.1994 р. № 419 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/419-94-п>

8. Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 30.05.2008 № 7 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>

9. Мічурін Є. О., Шишка О. Р. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 2 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. Вид. 5-те, перероб. Харків : Право, 2018. 222 с.

10. Цивільне право України. Особлива частина : підручник. Київ : Ліра- К, 2016. 1022 с.

- Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. - Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с

11. Цивільне право Частина 2: підручник За ред. Є.О.Мічуріна та В.А.Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 814с.

Допоміжна:

1. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / кол. авт. ; кер.авт. кол, канд. юрид. наук, доц. НестерцоваСобакарь О.В. - Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ. 2017. - 164 с. URL: [https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1699/1/%D0%A1%D0%BF%D0%B0%D0%B4%P0%BA%P0%BE%P0%B2%P0%B5%P0%BP%P1%80%P0%B0%P0%B2%P0%BE%20\(2\)^](https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1699/1/%D0%A1%D0%BF%D0%B0%D0%B4%P0%BA%P0%BE%P0%B2%P0%B5%P0%BP%P1%80%P0%B0%P0%B2%P0%BE%20(2)^)

2. Цивільне право. Конспект лекцій для студентів спеціальності 081 - «Право» денної та заочної форм навчання, Терещук Галина Андріївна. - Луцьк: ЛНТУ, 2017. 267 с. URL: https://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/civilne_pravo_lekciyi.pdf

3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. - Львів: «Новий Світ-2000», 2014. - 428 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/2/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%20%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%202..pdf>

4. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова - 2-ге вид. доповн. і переробл. - Т. 2. - К.: Алерта,

2019. 346 с. URL: <https://jurkniga.ua/wa-data/public/shop/products/91/20/12091/attachments/%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.%20%D0%A2%D0%BE%D0%BC%202.%20%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%83%202%20%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%85.%20%D0%92%D0%B8.pdf>

5. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. - Ч. 1. - 295 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%96%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83____%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf

План проведення заняття:

I. У вступній частині заняття здійснюється повідомлення теми, мети заняття та навчальних питань; мотивація навчальної діяльності; огляд та активізація раніше вивченого матеріалу.

II. Під час основної частини заняття здійснюється встановлення зв'язку між темами та розділами раніше вивченого матеріалу; систематизація вивчених знань та розв'язання відповідно сформульованих ситуаційних завдань

1. Поняття спадкування, підстави спадкування. Відкриття спадщини, місце і час відкриття спадщини.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: розуміння спадкування як правової категорії та його особливості, підстави та умови спадкування, місце і час відкриття спадщини. Слід мати на увазі, що під спадкуванням розуміється перехід майнових і деяких особистих немайнових прав і обов'язків (спадкової маси) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Також необхідно звернути увагу на те, що термін «спадкове право» використовують у двох значеннях суб'єктивному й об'єктивному. Відповідно слід розкрити обсяг таких понять.

2. Спадкова маса.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: розуміння спадкової маси як правової категорії, права та обов'язки, які входять до складу спадщини, а також права та обов'язки померлого, які не успадковуються. Слід мати на увазі, що до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. Спадщина переходить до спадкоємців як єдине ціле до складу якої входять права спадкодавця (активи) та його борги (пасив) незалежно від кількості та моменту виникнення.

3. Суб'єкти спадкових правовідносин.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: розуміння того хто відноситься до суб'єкти спадкових правовідносин; хто може бути спадкоємцем, а також умови та підстави виникнення такого правового становища; право на спадкування; визначення кола спадкоємців, підстави усунення від спадкування. Важливо розуміти те, що особа, після смерті якої залишилось майно, називається спадкодавцем. Ним може бути тільки фізична особа. Юридична особа не вмирає, вона припиняється, але і після цього право спадку на його майно не утворюється. Особи, до яких переходить майно померлого, називаються спадкоємцями. Ними можуть бути громадяни України, іноземні громадяни, апатриди, юридичні особи і держава.

4. Об'єкти спадкового правонаступництва.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: розуміння того, що являє собою об'єкти спадкового правонаступництва, а також порядок спадкування права на земельну ділянку; спадкування частки у праві спільної власності; спадкування права на вклад у банку; спадкування права на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплату неустойки.

5. Спадкування за заповітом.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: порядок та умови спадкування за заповітом; поняття заповіту; право на заповіт; право на зміну та скасування заповіту; суб'єкти спадкування за заповітом; загальні вимоги до форми заповіту; заповіт з умовою; заповіт подружжя; секретний заповіт; недійсність заповіту. Слід мати на увазі, що заповітом є особисте письмове розпорядження фізичної особи стосовно свого майна на випадок смерті (ст. 1233 ЦК).

6. Посвідчення заповіту.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на те, хто саме здійснює посвідчення заповіту (посвідчення заповіту нотаріусами, іншими посадовими особами, посвідчення заповіту при свідках). Слід мати на увазі, що цивільним законодавством України встановлена обов'язковість нотаріальної (чи прирівняної до неї) форми заповітів. Визнаючи припустимим тільки письмовий заповіт, законодавець вимагає, щоб вірогідність і правильність здійснення його була підтверджена адміністративним по своїй природі актом посвідчення його відповідною вказаною у законі особою.

7. Зміст заповіту.

При вивченні цього питання слід виходити з того, що зміст заповіту становлять розпорядження заповідача щодо його майнових прав та обов'язків. Також необхідно опанувати знання щодо меж складення змісту заповіту та порядок тлумачення його умов.

8. Види заповідальних розпоряджень.

В межах цього питання окремої уваги потребує дослідження питань щодо таких спеціальних видів розпоряджень заповідача як підпризначення спадкоємця (субституція); заповідальний відказ (легат); покладення; встановлення сервітуту.

9. Право на обов'язкову частку у спадщині.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на умови

виникнення права на обов'язкову частку у спадщині та порядок його реалізації відповідно до закону. Слід виходити з того, що з метою захисту інтересів утриманців - неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка) (п. 1 ст.1241 ЦК). Розмір обов'язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з урахуванням відносин між цими спадкоємцями та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення.

10. Спадкування за законом.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: умови виникнення спадкування за законом; підстави спадкування за законом; черговість спадкування за законом; зміна черговості закликання до спадкування; спадкування за правом представлення; а також питання щодо частки спадкоємців за законом у спадковому майні.

11. Право на прийняття спадщини.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: умови виникнення права на прийняття спадщини; строки для прийняття спадщини; наслідки спливу строку для прийняття спадщини; право на відмову від прийняття спадщини; правові наслідки відмови від прийняття спадщини; перехід права на прийняття спадщини.

12. Дії, які свідчать про прийняття спадщини.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: подання заяви на прийняття спадщини; прийняття спадщини особою, яка постійно проживала зі спадкодавцем; прийняття спадщини малолітніми, неповнолітніми, недієздатними особами та особами, дієздатність яких обмежена

13. Виконання заповіту.

При вивченні цього питання слід виходити з того, що виконання заповіту - це реалізація волі заповідача, вираженої в заповіті. Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: поняття та загальну характеристику виконання заповіту; право заповідача на призначення виконавця заповіту; призначення виконавця заповіту за ініціативою спадкоємців; призначення виконавця заповіту нотаріусом; згода особи на призначення її виконавцем заповіту; повноваження виконавця заповіту; право виконавця заповіту на плату за виконання своїх повноважень; контроль за виконанням заповіту; право на оскарження дій виконавця заповіту; строк чинності повноважень виконавця заповіту; право виконавця заповіту на відмову від здійснення своїх повноважень.

14. Оформлення права на спадщину.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на порядок оформлення права на спадщину. Слід мати на увазі, що спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати свідоцтво про право на спадщину. Відповідно потребує вивчення такі питання як, свідоцтво про право на

спадщину, строк видачі свідоцтва про право на спадщину, державна реєстрація права на спадщину, внесення змін до свідоцтва про право на спадщину та його анулювання, визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину.

15. Спадковий договір.

Під час вивчення цього питання основну увагу потрібно звернути на: поняття спадкового договору, юридична характеристика та умови виникнення таких договірних правовідносин; сторони спадкового договору; форма спадкового договору; обов'язки набувача у спадковому договорі; особливості спадкового договору з участю подружжя; забезпечення виконання спадкового договору; розірвання спадкового договору.

16. Надалі необхідно вирішити відповідні практичні завдання за вибором викладача, який здійснює проведення заняття або зробити повідомлення по визначеній викладачем темі реферату.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

до теми № 17 «Загальні положення про спадкування».

Теми рефератів:

1. Поняття спадкування, підстави спадкування. Відкриття спадщини, місце і час відкриття спадщини.
2. Спадкова маса.
3. Суб'єкти спадкових правовідносин.
4. Об'єкти спадкового правонаступництва.
5. Спадкування за заповітом.
6. Посвідчення заповіту.
7. Зміст заповіту.
8. Види заповідальних розпоряджень.
9. Право на обов'язкову частку у спадщині.
10. Спадкування за законом.
11. Право на прийняття спадщини.
12. Дії, які свідчать про прийняття спадщини
13. Виконання заповіту.
14. Оформлення права на спадщину.
15. Спадковий договір.

Ситуаційні завдання.

Завдання №1

Внаслідок автомобільної аварії загинуло подружжя Никифорових. Чоловік помер на місці аварії, а дружина – через чотири години в лікарні. У подружжя Никифорових залишилось двоє дітей: син та дочка, а крім них, мати Никифорова віком 72 роки, батько Никифорової віком 65 років та дорослий непрацездатний брат Никифорова, який мешкав разом з подружжям Никифорових.

Визначте коло спадкоємців після смерті подружжя Никифорових.

Завдання №2

Після смерті громадянина Будякова залишилось майно, що складалось із автомашини, акцій ЗАТ «Оболонь», земельної ділянки, отриманої у довічне користування, колекції марок, носильних речей, предметів домашнього вжитку та банківського вкладу в сумі 20000 доларів США. Дружина віком 50 років та повнолітня дочка проживали однією сім'єю з Будяковим, а його дорослий син зі своєю сім'єю - окремо. Після конфлікту в сім'ї він принципово не підтримував контактів з родичами. Дружина та дочка померлого вважали, що сину, який проживає окремо і не брав участі у накопиченні сімейного майна, нічого зі спадкового майна не належить.

Чи обґрунтована така позиція? Як має бути розділене спадкове майно?

Завдання №3

Сім'я громадянина Трушина складалась: з дружини віком 60 років, чоловіка дочки, яка померла за рік до смерті Трушина, та двох онуків. Трушин помер, залишивши заповіт, в якому єдиним спадкоємцем була зазначена померла дочка.

Яка в даному випадку підстава спадкування? Як має бути розподілене спадкове майно? Як його належало б розподілити, якби дочка Трушина померла через місяць після смерті свого батька, не встигнувши прийняти майно?

Завдання №4

Після смерті важко хворого громадянина Скорика залишилась спадщина, на отримання якої претендували: Петро - єдиний спадкоємиць за заповітом, що проживав разом із спадкодавцем і доглядав його 6 останніх років перед смертю; син Василь, що проживав окремо від спадкодавця і не підтримував з ним зв'язків; рідний брат Олексій - інвалід I групи, що проживав та працював в іншому місті. Петро в суді просив усунути від надання спадщини Василя на тій підставі, що останній злісно ухилявся від матеріальної допомоги батькові, про що були пред'явлені відповідні докази. Брат померлого Олексій просив суд включити його до складу спадкоємців як непрацездатного, хоча він і не отримував матеріальної допомоги від спадкодавця.

Як має бути вирішений такий спір?

Завдання №5

Громадянка Кленова з дитиною проживала з 2000 р. з громадянином Бутовим однією сім'єю, не перебуваючи з ним у шлюбі. Дитина Кленової не була всиновлена Бутовим. За час спільного життя у них народилося ще двоє дітей, відносно яких Бутов визнавав своє батьківство з оформленням в органах ДРАЦС. Кленова була на утриманні Бутова, здійснюючи догляд за дітьми та ведучи домашнє господарство. В 2016 р. Бутов помер, залишивши єдиним спадкоємцем за заповітом не всиновлену дитину Кленової. Інших родичів та утриманців він не мав.

Чи можуть Кленова та діти Бутова отримати спадщину після смерті Бутова?

Завдання №6

Громадянин Фетисов, що проживав зі своєю непрацездатною дружиною та працездатним братом у двокімнатній квартирі, залишив заповіт на свою половину квартири на користь сина від першого шлюбу, який проживав окремо. Решту майна, в тому числі предмети домашньої обстановки та банківський вклад в сумі 5 тис. доларів США, він заповів своїй дружині. Після смерті Фетисова в суд звернулася його дружина з позовом про визнання частково недійсним заповіту, складеного на користь сина. Свій позов вона мотивувала тим, що вона непрацездатна і користується правом обов'язкової частки. До суду звернувся також брат Фетисова з позовом про визнання заповіту недійсним, вказуючи, що він проживав однією сім'єю зі спадкодавцем протягом останніх 5 років до його смерті, доглядав брата і за письмовою домовленістю, посвідченою родичами на раді членів сім'ї, на якій був присутній син померлого, його визнали єдиним спадкоємцем брата.

Як слід вирішити спір.

Завдання №7

Михайлов, Іванова і Сизова звернулись до суду з позовом до Захарова про визнання частково недійсним свідоцтва про право на спадщину, яке було видане відповідно до заповіту Сіренка на ім'я відповідача. Одночасно позивачі просили визнати за кожним з них право власності в порядку спадкоємства на 1/3 частину будинку. Позивачі посилались на те, що, по-перше, в заповіті спадкодавець розпорядився на випадок смерті тільки відносно грошового вкладу, але нотаріальна контора помилково видала Захарову свідоцтво про право на спадщину на все майно, в тому числі і на будинок; по-друге, вони сплатили гроші заповідачу за відчуження будинку шляхом укладення заповіту, який він зобов'язувався не відмінити й не змінювати, про що є окремий письмовий документ, написаний власноручно заповідачем. У судовому засіданні нотаріус Айматова пояснила, що вона протягом недовгого часу складала текст двох заповітів: згідно з першим спадкодавець залишив будинок, який належав йому, в рівних частинах Михайлову, Івановій та Сизовій. Через 1 день на прохання спадкодавця був складений ще один заповіт, в якому вказувалось, що заповідач не позбавляє права спадкувати інших спадкоємців, але Захарову повинні відійти грошовий вклад та майно, що збережеться в натурі на момент смерті заповідача.

Як треба вирішити справу? Яким чином відбувається скасування та зміна заповіту? Чи можна оспорювати заповіт показаннями свідків?

Завдання №8

Громадянин Дяченко пред'явив позов до вдови Борисенка про відшкодування шкоди завданої каліцтвом. Позивач зазначив, що автомобіль під керуванням Борисенка скоїв ДТП, внаслідок якої йому завдані тяжкі тілесні ушкодження, що стали причиною повної втрати професійної працездатності. Посилаючись на те, що відповідачка в добровільному порядку відмовилась відшкодувати втрачений у зв'язку з каліцтвом заробіток, позивач просив стягнути з неї одноразово 1817 грн. і щомісячно по 908 грн., а також моральну шкоду в розмірі 8765 грн. Суд задовольнив позов. У касаційній скарзі

відповідачка просила скасувати рішення суду і звільнити її від відповідальності, посилаючись на те, що, як встановила судово-медична експертиза, її чоловік помер за кермом від серцевого нападу, і вже некерована машина завдала шкоди Дяченку, тому вона не повинна нести відповідальність за заподіяну після смерті чоловіка шкоду.

Проаналізуйте обставини справи і вкажіть, за які борги спадкодавця відповідає спадкоємець.

Завдання №9

Громадянка Василенко, вдова Хоменка, який помер 13 вересня 2007 року, звернулась до суду з позовом до В.Хоменко – матері померлого спадкодавця - про усунення її від спадщини. Василенко мотивувала це тим, що Хоменко залишила свого сина у віці одного року шести місяців матері чоловіка, злісно ухилялась від його виховання та утримання.

Розгляньте підстави усунення від спадщини.

Завдання №10

Через рік після смерті громадянки Сирцової АТ «Світанок» звернулось з позовом до чоловіка померлої про відшкодування 3000 грн. Сирцова працювала завідуючою складом, і за період роботи виявилася недостача майна на цю суму, яка не була з неї стягнута внаслідок її смерті. Суд позов задовольнив і стягнув з Сирцова як спадкоємця 3000 грн.

Чи правильне судове рішення?

III. Під час заключної частини заняття здійснюється аналіз результатів розв'язання ситуаційних завдань, перевірка правильності обраних методів; виявлення та аналіз причин допущених помилок; оцінка роботи; підведення підсумків; повідомлення теми наступного заняття; пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал та перелік рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

4.1. Рекомендована література

4.1.1. Основна

1. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
2. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю.Л. Бошицький, І.Р. Шишка, О.Р. Шишка, Р.Б. Шишка. Київ : Ліра-К, 2016. 760 с.
3. Цивільне право : підручник : в 2 т. : затверджено МОН України / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін. Т. 1. 2014. 656 с.
4. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Підручник. / За заг. ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. 516 с.
5. Цивільне право України: альбом схем : навч. посіб. : рекомендовано МОН України / за заг. ред. Є.О. Мічуріна. Харків : ФОП Мічуріна Н.О., 2010. 448 с.
6. Цивільне право України. У двох частинах. Ч. 1. Навчальний посібник / За заг. ред. В.А. Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 400 с.
7. Цивільне право України. Особлива частина : підручник. Київ : Ліра-К, 2016. 1022 с.
8. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. - Львів: «Новий Світ-2000», 2014. - 428 с
9. Цивільне право Частина 2: підручник За ред. Є.О.Мічуріна та В.А.Кройтора. Харків: вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ., 2013. 814с.

4.1.2 Допоміжна

1. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарєва О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. Запоріжжя, 2016.
http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10201/Tsyvilne%20pravo%20Ukrainy_1_Navch%20posib_Kroitor_Kukhariev_Tkalych_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. - Ч. 1. - 295 с.
<http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5075/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2.%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%>

B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%96%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%82
%D1%83____%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf

3. Цивільне право. Конспект лекцій для студентів спеціальності 081 - «Право» денної та заочної форм навчання, Терещук Галина Андріївна. Луцьк: ЛНТУ, 2017. 267 с. http://lutskntu.com.ua/sites/default/files/civilne_pravo_lekciyi.pdf

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. - Львів: «Новий Світ-2000», 2014. - 444 с. <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%20%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%201.pdf>

5. Цивільне право України (у запитаннях та відповідях) : Навчальний посібник : Практикум / За ред. В. К. Матвійчука, І. С. Тімуша. - К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2013. - 348 с. <https://www.nam.kiev.ua/files/publications/978-966-8406-62-1-pos.pdf>

6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. - Харків : Право, 2017. - 808 с. http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6469/Suchasni%20problemy%20tsyvilnoho%20prava%20ta%20protsesu_navch%20posib_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

4.1.2.2. Нормативна:

1. Конституція України від 28 червня 1996р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

3. Земельний кодекс України: Закон від 25.10.2001 № 2768-III // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

4. Житловий кодекс Української РСР: Закон УРСР від 30.06.1983 р. № 5464-X // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>

5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

6. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

7. Повітряний кодекс України від 4 травня 1993 р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>

8. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>

9. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

10. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 4 лютого 1994 р. № 3929-XII // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773>-
11. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80>
12. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>
13. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-17>
14. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>
15. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
16. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/755-15/print1343200779398812>
17. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 р. № 5080-VI // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>
18. Про кредитні спілки: Закон України від 20.12.2001 р. № 2908-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>
19. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20кооперацію>
20. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
21. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-19 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
22. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>
23. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/987-12>
24. Про залізничний транспорт: Закон України 4 липня 1996 р. N 273/96- ВР // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80>
25. Про заставу: Закон України від 02. жовтня 1992 року // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>
26. Про захист прав споживачів: Закон УРСР від 12.05.1991 р. № 1023- XII // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3161-1572>
27. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15>
28. Про нафту і газ: Закон України від 12 липня 2001 р. N 2665-III // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2665-14>
29. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18.11.2003 р. № 1255-IV // URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1255-15>

30. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII // URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>
31. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР // URL : [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/236/96- %D0%B2%D1 %80](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80)
32. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.02.2010 р. №2210-III // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>
33. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>
34. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. №1805-III // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>
35. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 24.06.1991 р. № 1264-XII // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
36. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>
37. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 р. № 5007-VI // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text>
38. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/742-15>
39. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 16.06.1992 р. № 2482-XII // URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2482-12>
40. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 03.10.2019 р. № 157-IX // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text>
41. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
42. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
43. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
44. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних: Закон України від 23.07.2000 р. № 1587- III // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1587-14>
45. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: постанова Каб. Міністрів України від 27.12.2001 № 1756 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-п>
46. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав: постанова Каб. Міністрів України від 18.01.2003 р. № 72 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-п>.
47. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-III в ред. Закону України від 01.07.2000 р. № 3687-XII // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>

48. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 р. № 3688-XII // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>
49. Про охорону прав на знаки для товарів та послуг: Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-XII // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>
50. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993 р. № 3116-XII в ред. Закону України від 17.01.2002 р. № 2986-III // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>
51. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів: Закон України від 05.11.1997 р. № 621/97 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80>
52. Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15.12.1993 р. № 3691-XII в ред. Закону України від 21.12.1999 р. № 1328-XIV // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3691-12>
53. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80>
54. Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років: Закон України від 17.04.1991 р. № 962-XII // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/962-12>
55. Про стандартизацію: Закон України від 17.05.2001 р. № 2408 - III // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>
56. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР в ред. Закону України від 04.10.2001 р. № 2745-III // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>
57. Про теплопостачання: Закон України від 2 червня 2005 р. № 2633-IV // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2633-15>
58. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV // URL <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/973-15>
59. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>
60. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV в ред. Закону України від 11.02.2010 р. №1878-VI // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>
61. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності: Закон України від 17.11.2009 р. № 1559-VI // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1559-17>
62. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4765-17>
63. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 09.06.2018 р. № 1875-IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>
64. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон

України від 29.11.2001 р. № 2866-III // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>

65. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22.11.1996 р. № 543/96-ВР // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/543/96-вр>

66. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України / Затверджено Наказом Мініюсту України від 22 лютого 2012. № 296 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

67. Про затвердження Правил торгівлі антикварними речами : Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 29 грудня 2001 року № 322/795 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0058-02>

68. Порядок продажу на аукціонах майна, що перейшло у власність держави : наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків та торгівлі, міністерства економіки та Фонду державного майна України № 873/172/2453 від 31.12.1998 р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-99>

69. Правила роздрібної торгівлі непродовольчими товарами: Затвердженні наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 11.03.2004 р. №98 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1257-07>

70. Статут автомобільного транспорту Української РСР, затверджений постановою Ради Міністрів Української РСР від 27 червня 1969 року № 401 (п.п. 23, 24, 71, 72, 81, 90). // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-69-%D0%BF>

71. Статут внутрішнього водного транспорту Союзу РСР, затверджений постановою РМ СРСР від 15.10.1955 р. № 1801. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1801400-55>

72. Статут залізниць України: затв. постановою Каб. Міністрів України від 06.04.1998 р. № 457 // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/457-98-п>

73. Порядок вибуття дітей із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування до сімейних форм виховання : наказ Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту; Міністерства освіти та науки України, Міністерства охорони здоров'я від 2 лютого 2007 р // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0186-07>

74. Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905 // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF>

75. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. № 1382- IV // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>

76. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>

77. Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 01.12.1998 р. № 281-XIV // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/281-14>

78. Положення про дитячий будинок сімейного типу : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 № 564 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF>

79. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р. № 565 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF>

80. Правила опіки та піклування: затв. Держ. комісією України у справах сім'ї та молоді, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 р. № 34/166/131/88 // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99>

81. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13>

82. Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей : Закон України від 2 червня 2005 р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15>

83. Порядок розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові фізичної особи): затв. постановою Каб. Міністрів України від 11.07.2007 р. № 915 // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/915-2007-%D0%BF>

84. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

85. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: рішення Науково-експертної ради з питань нотаріату при М-ві юстиції України від 29.09.2009 р. // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09>

86. Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування: наказ М-ва юстиції України від 11.11.2011 р. № 3306/5 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11>

87. Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених: постанова Каб. Міністрів України від 15.06.1994 р. № 419 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/419-94-п>

88. Правила утримання жилих будинків та прибудинкових територій: затв. наказом Держ. комітету з питань житлово-комунального господарства від 17.05.2005 р. № 76 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0927-05>

Судова практика:

1. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 27.03.1992 р. № 6 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>

2. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 31.03.1995 р. № 4 // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>

3. Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 29.12.1992 р. № 14 // URL [http ://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-92](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-92)

4. Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 12.04.1996 р. № 5 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-96>

5. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 27.02.2009 р. № 1 // URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09

6. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 28.03.1972 р. № 3 // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>

7. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 21.12.2007 р. № 11 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>

8. Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 30.05.2008 № 7 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>

9. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 06.11.2009 р. № 9 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>

10. Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин: постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ № 5 від 30.03.2012 р. // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-12>

11. Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин: лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 27.09.2012 № 10-1393/0/4-12 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1393740-12>

12. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 24.10.2008 р. № 13 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08>

13. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 04.06.2010 р. № 5 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>

14. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постанова Пленуму Вищ. госп. суду України від 17.10.2012 №12 // URL :<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>

15. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 22.12.1995 р. № 20 // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95>

4.2. Інформаційні ресурси

4.2.1. Корисні веб-сайти:

1. www.president.gov.ua - Президент України.
2. www.rada.gov.ua - Сервер Верховної Ради України.
3. www.kmu.gov.ua - Кабінет Міністрів України.
4. www.minjust.gov.ua - Міністерство юстиції України
5. www.bank.gov.ua - Національний банк України
6. www.ukrstat.gov.ua - Державний комітет статистики України.
7. www.reyestr.court.gov.ua - Єдиний державний реєстр судових рішень.
8. www.ccu.gov.ua/ - Конституційний Суд України
9. https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_sprav/ - Верховний

Суд.

4.2.2. Наукові та електронні бібліотеки в Україні:

1. www.nbuv.gov.ua - Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.
2. www.lib.academy.sumy.ua - Бібліотека банківської справи.
3. www.nplu.kiev.ua - Національна парламентська бібліотека України
4. www.lsl.lviv.ua - Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника
5. www.ognb.odessa.ua - Одеська державна наукова бібліотека ім. О.М. Горького.
6. www.korolenko.kharkov.com - Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка
7. www-library.univer.kharkov.ua - Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна
8. <http://univd.edu.ua/ibportal/> - Бібліотека Харківського національного університету внутрішніх справ

4.2.3. Юридичні електронні журнали та газети:

9. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/b19> - Офіційний вісник України
10. [http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(firstview\)/vis.html?OpenDocument&Count=1000](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(firstview)/vis.html?OpenDocument&Count=1000) - Вісник Верховного Суду України.
11. <https://pravo.ua/> - Видання «Юридическая практика».
12. www.yur-gazeta.com - Газета «Юридична газета»
13. www.ukurier.gov.ua - Газета «Урядовій кур'єр».
14. <https://yvu.com.ua/> - Газета «Юридичний Вісник України».
15. www.ccu.gov.ua/ - Науковий фаховий журнал «Вісник Конституційного Суду України»
16. www.nbuv.gov.ua/ - Науковий фаховий журнал «Вісник Національної

академії прокуратури України».

17. www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pgip/index.html - Науковий фаховий журнал «Підприємництво, господарство і право».

18. www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/index.htm - Науковий фаховий журнал «Форум права».

19. www.nbuv.gov.ua/e-journals/prtup/index.html - Науковий фаховий журнал «Право та управління»

20. <http://iadvocate.com.ua/avtoram.html> - Науковий журнал «Адвокат»

21. www.pravoua.com.ua - Юридичний журнал «Право України».

1. <https://protocol.ua/ua/> - Юридичний інтернет ресурс.

4.2.4. Міжнародні суди:

1. www.icj-cij.org - Міжнародний суд правосуддя (International Court of Justice)

2. www.curia.eu.int - Суд правосуддя Європейських Співтовариств (Court of Justice of the European Communities)

3. www.echr.coe.int - Європейський Суд по захисту прав людини (European Court of Human Rights)

4. www.worldcourts.com - Інформація про міжнародні суди

4.2.5. Міжнародні економічні і фінансові організації:

1. www.imf.org - Міжнародний валютний фонд.

2. www.in.org - Організація Об'єднаних Націй.

3. www.wto.org - Світова організація торгівлі.

4. www.worldbank.org - Група Світового Банку.

Питання до заліку

1. Поняття цивільного права як галузі права.
2. Предмет, метод, функції та принципи цивільного права.
3. Система цивільного права.
4. Поняття цивільного права як науки та навчальної дисципліни.
5. Акти цивільного законодавства, їх система.
6. Акти цивільного законодавства і договір. Міжнародний договір. Звичай.
7. Співвідношення загального і спеціального законодавства. Аналогія закону і аналогія права.
8. Правове значення судової практики, роз'яснень вищих судових інстанцій, та норм моралі.
9. Поняття, особливості та класифікація цивільних правовідносин.
10. Елементи цивільних правовідносин та їх зміст.
11. Поняття та значення підстав (юридичних фактів) виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Юридичний склад.
12. Класифікація юридичних фактів.

13. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків.
14. Поняття права на захист цивільних прав та інтересів.
15. Поняття фізичної особи. Право- та дієздатність фізичної особи.
16. Обмеження та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи
17. Визнання фізичної особи недієздатною та поновлення в дієздатності.
18. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою.
19. Оголошення фізичної особи померлою.
20. Індивідуалізація фізичної особи.
21. Акти цивільного стану.
22. Поняття, цілі та значення опіки та піклування.
23. Поняття, ознаки та значення юридичних осіб.
24. Види юридичних осіб.
25. Способи створення юридичної особи.
26. Цивільна правоздатність та дієздатність юридичної особи.
27. Філії та представництва юридичної особи.
28. Відповідальність юридичних осіб.
29. Індивідуалізація юридичної особи.
30. Припинення юридичної особи.
31. Поняття та види підприємницьких товариств.
32. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних правовідносинах.
33. Поняття і види об'єктів цивільних прав. Оборотоzдатність об'єктів цивільних прав.
34. Речі як об'єкти цивільних прав.
35. Класифікація речей та її правове значення.
36. Оборотоzдатність речей в цивільному праві.
37. Поняття та особливості робіт та послуг як об'єктів цивільних прав, їх поняття та види.
38. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав, їх поняття та види.
39. Поняття, ознаки та значення правочинів.
40. Види правочинів.
41. Чинність правочину.
42. Тлумачення змісту правочину.
43. Недійсність правочину.
44. Поняття, підстави виникнення та припинення представництва. Види представництва.
44. Вчинення правочинів представником.
45. Довіреність.
46. Поняття строку і терміну, їх значення та види.
46. Поняття, сутність та значення позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.
47. Види позовної давності
47. Обчислення та перебіг позовної давності.
48. Зупинення та переривання перебігу строків позовної давності.
49. Наслідки спливу позовної давності.

50. Поняття та види особистих немайнових прав. Зміст особистого немайнового права.
54. Здійснення особистих немайнових прав.
55. Захист особистих немайнових прав.
56. Право на життя. Право на охорону здоров'я.
57. Право на свободу. Право на особисту недоторканість.
58. Право на сім'ю. Право на опіку або піклування. Патронат.
59. Право на ім'я. Право на повагу до гідності та честі. Право на недоторканість ділової репутації.
60. Право на індивідуальність. Право на особисте життя та його таємницю. Право на інформацію. Право на особисті папери. Право на таємницю кореспонденції.
61. Захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле-, та відеозйомок.
62. Право на місце проживання. Право на недоторканість житла. Право на вибір роду занять. Право на свободу пересування.
63. Право на свободу об'єднання. Право на мирні зібрання.
64. Поняття та ознаки речового права.
65. Захист речових прав.
66. Поняття права власності та його зміст.
67. Форми права власності.
68. Підстави набуття та припинення права власності.
69. Момент виникнення права власності у набувача.
70. Здійснення права власності.
71. Поняття та види права спільної власності.
72. Поняття та види захисту права власності.
73. Речово-правові способи захисту права власності.
74. Зобов'язально-правові та інші способи захисту права власності.
75. Право володіння чужим майном як речове право.
76. Право користування чужим майном як речове право
77. Поняття права інтелектуальної власності.
78. Система виключних прав на нематеріальні об'єкти.
79. Зміст права інтелектуальної власності.
80. Захист права інтелектуальної власності.
81. Об'єкти авторського права.
82. Зміст суб'єктивного авторського права.
83. Суміжні права.
84. Патентне право, поняття та зміст.
85. Об'єкти патентного права.
86. Право на комерційне найменування.
87. Право на торговельну марку.

Питання до ЕКЗАМЕНУ

1. Поняття цивільного права як галузі права.

2. Предмет, метод, функції та принципи цивільного права.
3. Система цивільного права.
4. Поняття цивільного права як науки та навчальної дисципліни.
5. Акти цивільного законодавства, їх система.
6. Акти цивільного законодавства і договір. Міжнародний договір. Звичай.
7. Співвідношення загального і спеціального законодавства. Аналогія закону і аналогія права.
8. Правове значення судової практики, роз'яснень вищих судових інстанцій, та норм моралі.
9. Поняття, особливості та класифікація цивільних правовідносин.
10. Елементи цивільних правовідносин та їх зміст.
11. Поняття та значення підстав (юридичних фактів) виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Юридичний склад.
12. Класифікація юридичних фактів.
13. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків.
14. Поняття права на захист цивільних прав та інтересів.
15. Поняття фізичної особи. Право- та дієздатність фізичної особи.
16. Обмеження та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи
17. Визнання фізичної особи недієздатною та поновлення в дієздатності.
18. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою.
19. Оголошення фізичної особи померлою.
20. Індивідуалізація фізичної особи.
21. Акти цивільного стану.
22. Поняття, цілі та значення опіки та піклування.
23. Поняття, ознаки та значення юридичних осіб.
24. Види юридичних осіб.
25. Способи створення юридичної особи.
26. Цивільна правоздатність та дієздатність юридичної особи.
27. Філії та представництва юридичної особи.
28. Відповідальність юридичних осіб.
29. Індивідуалізація юридичної особи.
30. Припинення юридичної особи.
31. Поняття та види підприємницьких товариств.
32. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних правовідносинах.
33. Поняття і види об'єктів цивільних прав. Оборотоzдатність об'єктів цивільних прав.
34. Речі як об'єкти цивільних прав.
35. Класифікація речей та її правове значення.
36. Оборотоzдатність речей в цивільному праві.
37. Поняття та особливості робіт та послуг як об'єктів цивільних прав, їх поняття та види.
38. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав, їх поняття та види.
39. Поняття, ознаки та значення правочинів.

40. Види правочинів.
41. Чинність правочину.
42. Тлумачення змісту правочину.
43. Недійсність правочину.
44. Поняття, підстави виникнення та припинення представництва. Види представництва.
45. Вчинення правочинів представником.
46. Довіреність.
47. Поняття строку і терміну, їх значення та види.
48. Поняття, сутність та значення позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.
49. Види позовної давності
50. Обчислення та перебіг позовної давності.
51. Зупинення та переривання перебігу строків позовної давності.
52. Наслідки спливу позовної давності.
53. Поняття та види особистих немайнових прав. Зміст особистого немайнового права.
54. Здійснення особистих немайнових прав.
55. Захист особистих немайнових прав.
56. Право на життя. Право на охорону здоров'я.
57. Право на свободу. Право на особисту недоторканість.
58. Право на сім'ю. Право на опіку або піклування. Патронат.
59. Право на ім'я. Право на повагу до гідності та честі. Право на недоторканість ділової репутації.
60. Право на індивідуальність. Право на особисте життя та його таємницю. Право на інформацію. Право на особисті папери. Право на таємницю кореспонденції.
61. Захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле-, та відеозйомок.
62. Право на місце проживання. Право на недоторканість житла. Право на вибір роду занять. Право на свободу пересування.
63. Право на свободу об'єднання. Право на мирні зібрання.
64. Поняття та ознаки речового права.
65. Захист речових прав.
66. Поняття права власності та його зміст.
67. Форми права власності.
68. Підстави набуття та припинення права власності.
69. Момент виникнення права власності у набувача.
70. Здійснення права власності.
71. Поняття та види права спільної власності.
72. Поняття та види захисту права власності.
73. Речово-правові способи захисту права власності.
74. Зобов'язально-правові та інші способи захисту права власності.
75. Право володіння чужим майном як речове право.
76. Право користування чужим майном як речове право

77. Поняття права інтелектуальної власності.
78. Система виключних прав на нематеріальні об'єкти.
79. Зміст права інтелектуальної власності.
80. Захист права інтелектуальної власності.
81. Об'єкти авторського права.
82. Зміст суб'єктивного авторського права.
83. Суміжні права.
84. Патентне право, поняття та зміст.
85. Об'єкти патентного права.
86. Право на комерційне найменування.
87. Право на торговельну марку.
88. Поняття зобов'язального права і його місце в системі галузі цивільного права.
89. Зобов'язальне правовідношення (зобов'язання).
90. Суб'єкти зобов'язань. Треті особи у зобов'язанні. Зміна осіб у зобов'язанні.
91. Виконання зобов'язання.
92. Способи забезпечення належного виконання зобов'язань.
93. Неустойка.
94. Завдаток.
95. Поручка.
96. Гарантія.
97. Застава.
98. Притримання.
99. Припинення зобов'язань.
100. Правові наслідки порушення зобов'язань.
101. Цивільно-правова відповідальність: поняття, умови, види.
102. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.
103. Цивільно-правовий договір.
104. Зміст цивільно-правового договору і класифікація його умов.
105. Порядок укладення договорів.
106. Підстави для зміни або розірвання договору.
107. Загальні та відмінні риси договорів про передачу майна у власність. Види таких договорів.
108. Загальні та відмінні риси договорів про оплатне передання майна у тимчасове володіння та користування. Види таких договорів.
109. Загальні та відмінні риси договорів про оплатне виконання робіт. Види таких договорів.
110. Загальні положення про договори з надання послуг: предмет договору, умови виконання. Загальні та відмінні риси договорів про надання послуг. Види таких договорів.
111. Загальні та відмінні риси договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.
112. Договір про комерційну концесію.
113. Загальні положення про спільну діяльність.

114. Просте товариство.
115. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу.
116. Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу.
117. Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.
118. Рятуння здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.
119. Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.
120. Деліктні зобов'язання.
121. Правові умови виникнення деліктних зобов'язань.
122. Загальні положення про порядок та обсяг відшкодування заподіяної шкоди.
123. Відшкодування моральної шкоди.
124. Відшкодування шкоди, завданої особами, що не досягли повноліття та недієздатними особами.
125. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.
Відшкодування ядерної небезпеки.
126. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я або смертю.
127. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави (кондикційні зобов'язання).
128. Поняття спадкування, підстави спадкування. Відкриття спадщини, місце і час відкриття спадщини.
129. Спадкова маса.
130. Суб'єкти спадкових правовідносин.
131. Об'єкти спадкового правонаступництва.
132. Спадкування за заповітом.
133. Зміст заповіту.
134. Види заповідальних розпоряджень.
135. Право на обов'язкову частку у спадщині.
136. Спадкування за законом.
137. Право на прийняття спадщини.
138. Виконання заповіту.
139. Оформлення права на спадщину.
140. Спадковий договір.